

Volume 21/2015

Legilingwistyka Porównawcza

Comparative Legilinguistics
(International Journal for
Legal Communication)

Institute of Linguistics
Faculty of Modern Languages and Literature
Adam Mickiewicz University
Poznań, Poland

INSTITUTE OF LINGUISTICS
DEPARTMENT OF LEGILINGUISTICS AND LSPs
www.legilinguistics.amu.edu.pl

KOMITET REDAKCYJNY/EDITORIAL BOARD

Editor-in-chief: Aleksandra Matulewska

Co-editor: Karolina Kaczmarek

Co-editor of the Online Version: Paulina Nowak-Korc

Sekretarze/Assistants: Karolina Gortych-Michalak, Joanna Grzybek

External Members of the Editorial Board and Reviewers

Łucja Biel, PhD, University of Warsaw, Poland

Christos Bintoudis, PhD, Greece/Poland

Susan Blackwell, PhD, University of Birmingham, UK

Sheng-Jie Chen, PhD, National Taiwan University of Science and Technology, Taiwan

Ewa Kościółkowska-Okońska, PhD, Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland

Professor Larisa Krjukova, Tomsk State University, Russia

Artur Kubacki, PhD, Pedagogical University of Kraków, Kraków, Poland

Professor Lavinia Dan, Ovidius University, Constanța, Romania

Professor Natalja Netšunajeva, Public Service Academy, Estonia

Kiriakos Papoulidis, PhD, Greece/Poland

Professor Fernando Prieto Ramos, FTI, Université de Genève, Switzerland

Professor Judith Rosenhouse, Swantech - Sound Waves Analysis and Technologies, Ltd.

(before retirement: Technion I.I.T., Haifa, Israel)

Section editor: Joanna Nowak-Michalska

Technical editors: Joanna Nowak-Michalska, Karolina Kaczmarek, Aleksandra Howiecka

Linguistic editors: Jamila Oueslati for Arabic and French, Ya Nan Zhang for Chinese,
Karsten Dahlmans for German, Piotr Wierchoń for Polish, Swietłana Gaś for Russian,

Eva María Rufo Sánchez-Román for Spanish

Adres Redakcji/Editorial Office

Instytut Językoznawstwa

Zakład Legilingwistyki i Języków Specjalistycznych

al. Niepodległości 4, pok. 218B

61-874 Poznań, Poland

lingua.legis@gmail.com

Wydanie publikacji dofinansował Instytut Językoznawstwa
Czasopismo znajduje się na liście ministerialnej czasopism punktowanych z 2013 roku z liczbą 7
punktów.

The issue has been published with financial grant from the Institute of Linguistics, Poland.

The paper version serves referential purposes. Wersja papierowa jest wersją referencyjną
czasopisma

Copyright by Institute of Linguistics

Printed in Poland

ISSN 2080-5926

e-ISSN 2391-4491

Nakład 60 Egz.

Redakcja i skład: Zakład Legilingwistyki i Języków Specjalistycznych

Druk: Zakład Graficzny Uniwersytetu im. A. Mickiewicza

Spis treści

Wprowadzenie	5
ARTYKUŁY	
1. Język prawny i prawniczy	7
Swietłana GAŚ Kilka uwag o błędach w dwustronnych umowach polsko-rosyjskich	7
Artur Dariusz KUBACKI Formuła poświadczająca tłumacza przysięgłego	21
Joanna NOWAK-MICHALSKA Wybrane propozycje reformy języka prawnego w Hiszpanii	39
2. Tłumaczenie prawne i prawnicze	53
Paulina MAZURKIEWICZ Przesłanki zawarcia małżeństwa w prawie polskim i francuskim: analiza semantyczno-składniowa	53
Katarzyna SIEWERT-KOWALKOWSKA Kary i środki karne w polskim kodeksie karnym oraz ekwiwalenty ich nazw w języku niemieckim	6 9
3. Recenzje	85
Justyna SEKUŁA Recenzja książki Karsten Dahlmanna i Artura Dariusza Kubackiego, <i>Jak sporządzać tłumaczenia poświadczonych dokumentów? Przekłady tekstów z 'Wyboru polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych' z komentarzem</i>	85
Artur Dariusz KUBACKI Recenzja książki Joanny Grzybek: <i>Alternatywne metody rozwiązywania sporów w przekładzie chińsko-polskim i polsko-chińskim. Studium badawcze terminologii z zakresu arbitrażu.</i>	89

Table of Contents

Preface	5
ARTICLES	
1. Legal language	
Swietłana GAŚ Some remarks on errors in bilateral Polish-Russian agreements	7
Artur Dariusz KUBACKI The sworn translator's certification formula	21
Joanna NOWAK-MICHALSKA Selected proposals to reform legal language in Spain	39
2. Legal translation	
Paulina MAZURKIEWICZ Requirements for marriage in Polish and French law: semantic and syntactic analysis	53
Katarzyna SIEWERT-KOWALKOWSKA Penalties and penal means in the Polish Penal Code and equivalents of their names in German	69
3. Reviews	
Justyna SEKUŁA. A review of <i>Jak sporządzać tłumaczenia poświadczane dokumentów? Przekłady tekstów z 'Wyboru polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych' z komentarzem</i> [How to do certified translations of documents? The translations of texts from a selection of Polish and German documents for translation purposes with a commentary] by Karsten DAHLMANN and Artura Dariusza KUBACKI	85
Artur Dariusz KUBACKI. A review of <i>Alternatywne metody rozwiązywania sporów w przekładzie chińsko-polskim i polsko-chińskim. Studium badawcze terminologii z zakresu arbitrażu</i> [Alternative dispute resolutions in Chinese-Polish and Polish-Chinese translation. A study of arbitration-related terminology] by Joanna Grzybek	89

Preface

Dwudziesty pierwszy tom Legilingwistyki Porównawczej zawiera pięć artykułów, z czego trzy z nich oscylują wokół problematyki języka prawnego i prawniczego z uwzględnieniem komparatystyki językowej i metajęzyka specjalistycznego, a trzy z nich dotyczą bezpośrednio kwestii przekładu tekstów prawnych i prawniczych, analizy semantycznej i doboru ekwiwalentów.

Pierwszy z artykułów, napisany przez Swietlanę GAŚ dotyczy błędów językowych, jakie odnaleźć można w umowach międzynarodowych, na przykładzie umowy podpisanej pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską. Jak zauważa autorka, wyodrębnione problemy językowe warto uwzględnić w kursach doskonalenia zawodowego, przy opracowywaniu programów oraz doborze materiałów dydaktycznych.

Artykuł Artura Dariusza KUBACKIEGO odnosi się nie tyle do samych tekstów, co do formuły poświadczającej umieszczanej pod tekstem, którą klasyfikujemy tu do kategorii swoistego metajęzyka specjalistycznego. Na przykładzie pary językowej polski-niemiecki autor wskazuje na różne typy formuł, zarówno te opracowywane przez stowarzyszenia branżowe, jak i inne spotykane w literaturze przedmiotu, referuje wytyczne instytucji niemieckich oraz branżowych stowarzyszeń tłumaczy w Niemczech i Austrii obowiązujące tłumaczy przysięgłych w tym zakresie, oraz prezentuje przykłady formuł pochodzących z praktyki tłumaczeniowej tłumaczy przysięgłych języka niemieckiego w Polsce. Powyższe zagadnienie omówione jest także z perspektywy egzaminu na tłumacza przysięgłego.

Joanna NOWAK-MICHALSKA przedstawia propozycje reformy hiszpańskiego języka prawnego na przykładzie wybranych wniosków z prac Komisji ds. Modernizacji Języka Prawa. Ponadto, dokonuje ona analizy postulatów stosowania języka równościowego w języku prawnym i administracyjnym, które wysuwane są przez różne środowiska w Hiszpanii.

Paulina MAZURKIEWICZ dokonuje porównania w aspekcie semantyczno-składniowym desygnacji przesłanek zawarcia małżeństwa w prawie polskim i francuskim. Przeprowadzone przez nią analizy ukazują podobieństwa i różnice w konceptualizacji przesłanek. Autorka wskazuje, że uzasadnione jest uznanie onomazjologii i semazjologii jako nierozłącznych metod analizy terminologicznej.

Katarzyna SIEWERT-KOWALKOWSKA zajmuje się terminami stosowanymi w polskim i niemieckim prawie karnym w zakresie stosowanych kar i środków karnych. Po dokonaniu analizy systemów karnych dwóch krajów autorka dokonuje oceny ekwiwalentów zaproponowanych w jednym z polsko-niemieckich słowników prawnych oraz proponuje własne rozwiązania translatorskie.

Tom zamykają dwie recenzje wydawnicze. Justyna SEKUŁA zapoznaje nas z publikacją Karsten DAHLMANNS i Artura Dariusza KUBACKIEGO *Jak sporządzać tłumaczenia poświadczone dokumentów? Przekłady tekstów z 'Wyboru polskich i niemieckich*

dokumentów do ćwiczeń translacyjnych' z komentarzem, natomiast Artur Dariusz KUBACKI odnosi się do książki Joanny Grzybek Alternatywne metody rozwiązywania sporów w przekładzie chińsko-polskim i polsko-chińskim. Studium badawcze terminologii z zakresu arbitrażu.

Mamy nadzieję, że artykuły zawarte w tym tomie wzbogacą Państwa wiedzę zarówno pod względem teoretycznym, jak i pragmatycznym oraz staną się źródłem inspiracji dla kolejnych badań w zakresie języka prawnego i prawniczego.

KILKA UWAG O BŁĘDACH W DWUSTRONNYCH UMOWACH POLSKO-ROSYJSKICH

Swietłana GAŚ, dr
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu
Instytut Językoznawstwa
al. Niepodległości 4
61-874 Poznań, Poland
svetlanagas@gmail.com

Abstrakt: Celem niniejszego artykułu jest wskazanie najczęstszych błędów w umowach międzynarodowych. Podstawę materiałową stanowią umowy podpisane pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską. Choć w umowach międzypaństwowych błędy i pomyłki są niedopuszczalne, to występują w analizowanym materiale. Przyczyny powstawania błędów są przeważnie pozajęzykowe – psychologiczne lub fizjologiczne. Jednak czasem duża liczba błędów może świadczyć o niedostatecznej znajomości języka, braku umiejętności redagowania tekstów. W analizowanych tekstach zdarzają się pominięcia fragmentów lub nadmiar informacji, różnego typu błędy w nazwach umów międzynarodowych, niekonsekwentne użycie terminów w obrębie tego samego dokumentu, błędy ortograficzne. Część błędów występuje w wyrazach lub połączeniach wyrazowych o frekwencji względnie wysokiej. Wyodrębnione problemy językowe warto uwzględnić w kursach doskonalenia zawodowego, przy opracowywaniu programów oraz doborze materiałów dydaktycznych. Ponadto ważne jest krytyczne podejście do źródeł leksyko-graficznych i do własnych kompetencji.

Słowa kluczowe: kategorie błędów, język dyplomatyczny, umowy dwustronne

Abstract: The aim of this paper is to demonstrate the most frequent errors and mistakes in official international documents. The analysis is based on a collection of agreements between the Republic of Poland and Russian Federation. Errors and mistakes in diplomatic agreements are not acceptable, however, some examples of these are presented in the analysed corpora. The underlying causes of errors are mostly of non-linguistic character – they are mainly psychological or physiological. A large number of errors may indicate low-level language skills or translator's lack of knowledge about text editing rules. Omissions, excessive information, different kinds of errors in the titles of international agreements, inconsistent terms used within the same document or misspellings can be found in this corpora. A part of errors occurs in high-frequent words or collocations. It is suggested that these language problems are worth taking into consideration when planning vocational training courses or constructing syllabi and didactic materials. The importance of critical approach to lexicographic sources and own language skills has also been highlighted.

Key words: error types, diplomatic language, bilateral agreements

Uwagi wstępne

Licząca już kilka dziesięcioleci teoria analizy błędów, w tym analiza kontrastywna, zajmuje ważne miejsce w nauce o języku i przede wszystkim ma charakter praktyczny. Powstały różne lingwistyczne szkoły lapsologiczne, rozwijają się kierunki teorii analizy błędów (glottodydaktyczny, translacyjny, lingwistyczny itp.), tworzą się słowniki błędów. Uwagę lingwistów przykuwają przeważnie błędy systemowe, typowe dla określonej grupy nadawców. Błędy, które powstają w wyniku przemęczenia, braku należytej uwagi, stresu, pod presją czasu, często są jednostkowe i nieprzewidywalne, dlatego też rzadziej znajdują się w centrum zainteresowań lingwistów kontrastywnych. Przyczyny błędów, występujących w dokumentach dyplomatycznych, są często pozajęzykowe, psychologiczne lub fizjologiczne, choć nie można wykluczyć, że mamy do czynienia z błędami systemowymi, wynikającymi z niedostatecznego opanowania języka. Słusznym wydaje się optymistyczne założenie, iż osoby odpowiedzialne za językową warstwę międzynarodowych umów są specjalistami, doskonale znającymi zasady redagowania i adiustacji tekstów, i kompetentnymi użytkownikami języka. Zdarzają się jednak błędy wynikające z niedostatecznej znajomości języka rodzimego. Celem tego artykułu jest wskazanie najczęstszych kategorii błędów w polsko-rosyjskich umowach dwustronnych, które można uwzględnić przy redagowaniu oficjalnych dokumentów, aby zminimalizować błędy i pomyłki w przyszłości¹.

Baza materiałowa

Bazę materiałową do niniejszych badań stanowią umowy dwustronne pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską. Wszystkie teksty pochodzą z Internetowej Bazy Traktatowej www.traktat.ms.gov.pl. Na stronie tej można przeczytać: „Internetowa Baza Traktatowa MSZ (zwana dalej IBT) zawiera wykazy i teksty umów międzynarodowych, których Polska jest lub była stroną. Są to umowy obowiązujące oraz te, które swoją moc obowiązującą już utraciły. IBT zawiera także umowy, którymi Polska zamierza się związać (tj. umowy jeszcze nieobowiązujące, ale w stosunku do których rozpoczęto krajową procedurę traktatową). Zamieszczenie w IBT umów międzynarodowych nie stanowi ich publikacji w rozumieniu ustawy z dnia 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych (Dz. U. z 2000 r. Nr 39, poz. 443 oraz z 2002 r. Nr 216, poz. 1824) i pełni wyłącznie rolę informacyjną i pomocniczą”. Baza zawiera m.in. zeskanowane umowy polsko-rosyjskie, w tym również 89 umów obowiązujących (stan na lipiec 2014). Teksty umów w formacie .pdf są zamieszczone w jednej z poniższych wersji:

¹ Por. „Analiza błędów w tłumaczeniach umożliwia przewidywanie błędów, a więc może (i powinna) stanowić podstawę opracowywania metod zapobiegania im, co jest jednym z najważniejszych zadań dydaktyki translacyjnej. Wyniki tych analiz należałoby uwzględnić w opracowywaniu (doborze) materiałów dydaktycznych (tekstów i ćwiczeń). Na ich podstawie można opracować (bądź uzupełnić) listy problemów językowych i tłumaczeniowych, które powinny być uwzględnione w programach nauczania tłumaczenia pisemnego” (Kozłowska 2002, 137).

- (i) dokumenty prawdopodobnie w dniu podpisania (o czym świadczą np. poprawki dokonane ręcznie),
- (ii) teksty opublikowane w *Dzienniku Ustaw* lub *Monitorze Polskim*.

Niektóre z tych tekstów są tłumaczeniami albo z języka rosyjskiego na język polski, albo z języka polskiego na język rosyjski (np. noty dyplomatyczne). W przypadku innych dokumentów nie można stwierdzić jednoznacznie, czy dane teksty są tłumaczeniami, czy równoległe powstającymi wersjami językowymi. W 2009 roku Ministerstwo Spraw Zagranicznych sporządziło zalecenia dotyczące zawierania umów międzynarodowych, z których wynika, że przy opracowywaniu projektów umów należy kierować się rosyjską praktyką².

W niniejszym artykule przeanalizowano umowy udostępnione na stronie www.traktat.ms.gov.pl wyłącznie w zamieszczonej tam wersji językowej. Nie uwzględniono zatem ewentualnych późniejszych sprostowań i poprawek w *Dzienniku Ustaw* lub w *Monitorze Polskim*. Łącznie korpus tekstowy dla celów niniejszej pracy zawiera 56 umów dwustronnych.

Klasyfikacje błędów

Błędy językowe są „zjawiskiem naturalnym”, „nie można bowiem nigdy osiągnąć takiego stanu w zakresie przyswojenia jakiegoś zasobu wiedzy lub umiejętności, który by wykluczał w sposób absolutny popełnienie błędu” (Grucza 1978, 9). Mimo to w oficjalnych dokumentach międzynarodowych błędy są niedopuszczalne.

Dotychczas powstało wiele różnorodnych klasyfikacji błędów językowych i tłumaczeniowych³. Część z tych klasyfikacji została poddana krytycznej analizie w późniejszych pracach językoznawczych (np. Kubacki 2012, Nowak 2006). F. Grucza na przykład odróżnia błędy *sensu stricto* („kategorie błędów popełnionych na skutek nieopanowania lub niedostatecznego opanowania danego języka”) i błędy *sensu largo*, tj. pomyłki językowe („kategorie błędów popełnionych lub popełnianych przez kompetentnych użytkowników danego języka, a więc takich, którzy są w stanie owe błędy skorygować”)⁴ (Grucza 1978, 13). A.D. Kubacki w swojej monografii przytacza również klasyfikację błędów językowych Ch. Nord, która wyróżnia m.in. błędy leksykalne,

² «При подготовке проекта договора следует руководствоваться прежде всего российской договорной практикой. В качестве примера рекомендуется использовать договоры, опубликованные в Собрании законодательства Российской Федерации и Бюллетене международных договоров, размещенные на интернет-сайтах федеральных органов власти, в авторитетных информационно-правовых базах» (<http://www.mid.ru/bdomp/nsdp.nsf/0/C99D6BFE48CC8C67C32575930025E0FD>).

³ Por. podział na błędy językowe i tłumaczeniowe w pracy *Współczesne tendencje przekładoznawcze* (Pisarska 1998, 158).

⁴ Por. klasyfikację C. Jamesa: „The clearest and most practical classification of deviance is a four-way one: i) slips..ii) mistakes... iii) errors... iv) solecisms” (James 1998, 83).

syntaktyczne, gramatyczne, stylistyczne oraz trzy rodzaje błędów tłumaczeniowych (Kubacki 2012, 207). Inną klasyfikację błędów tłumaczeniowych przedstawiła H. Dzierżanowska. Badaczka wyodrębniła 5 kategorii podstawowych i 12 subkategorii błędów: 1) ortografia (pisownia i interpunkcja), 2) błędy gramatyczne („formy i konstrukcje gramatyczne”), 3) szyk wyrazów („zdanie i grupa wyrazowa”), 4) błędy leksykalne („wyraz i grupa wyrazowa”), 5) adekwatność (sytuacyjna, stylistyczna, semantyczna) (Dzierżanowska 1990, 77). Choć ta typologia została opracowana „specjalnie pod kątem widzenia przekładu z polskiego na angielski” (Dzierżanowska 1990, 77), można ją z powodzeniem stosować dla różnych par językowych.

Na podstawie analizowanego materiału nie można jednoznacznie stwierdzić, na którym etapie prac nad polskimi i rosyjskimi wersjami językowymi umów dwustronnych doszło do popełnienia błędów. Pomimo tego, klasyfikacja H. Dzierżanowskiej pozwala przeprowadzić w miarę przejrzystą analizę błędów. Zatem błędy odnotowane w polsko-rosyjskich umowach dwustronnych można podzielić na następujące kategorie: (i) nieadekwatność semantyczna, (ii) błędy leksykalne, (iii) błędy ortograficzne, (iv) błędy gramatyczne.

Błędy w dwustronnych umowach

Nieadekwatność semantyczna

Pod nieadekwatnością semantyczną H. Dzierżanowska rozumie opuszczenia, „wypaczenia sensu oraz błędy w przenoszeniu np. danych liczbowych, nazw miejscowości itp.” (Dzierżanowska 1990, 101). W analizowanym korpusie tekstowym występują pominięcia fragmentu oraz nadmiar lub niedostateczna ilość informacji⁵.

Przykład nr 1

„Umawiające się strony będą sprzyjać współpracy i różnorodnym formom kontaktów między młodzieżą i organizacjami młodzieżowymi obu krajów, jak również przedstawicielami instytucji pracujących z młodzieżą.” - «Стороны будут способствовать разнообразным формам контактов между молодежью и молодежными организациями обеих стран, а также представителями учреждений, ведущих работу с молодежью» (2) (brak rzeczownika *сотрудничество* ‘współpraca’ w wersji rosyjskiej)

Przykład nr 2

„Na podstawie odrębnych ustaleń między Stronami inni dawcy międzynarodowi także mogą udzielać wsparcia zgodnie z celami niniejszej umowy poprzez program wspierania Strony Polskiej”. - «На основе отдельных договоренностей между Сторонами другие доноры могут оказывать содействие в соответствии с целями настоящего Соглашения через программу содействия Польской Стороны». (8) (przymiotnik *миędzynarодowy* w wersji polskiej)

⁵ Więcej zob. (Pisarska 1998, 162-163).

Połączenie leksykalne *dawca międzynarodowy* jest dość nietypowe. Wydaje się, że pominięcie przymiotnika lub zastąpienie go innym przymiotnikiem jest lepszym rozwiązaniem.

Przykład nr 3

„Umawiające się Strony będą sprzyjać wymianie informacji dotyczących młodzieży...” -
«Стороны будут способствовать эффективному обмену информацией, касающейся молодежи...» (2) (przymiotnik *эффективный* w wersji rosyjskiej)

Warto zaznaczyć, że użycie przymiotnika *эффективный* zasadniczo nie wnosi istotnej informacji. Jednak ogólnie w dyskursie dyplomatycznym, zwłaszcza w wypowiedziach dyplomatów lub oświadczeniach rzecznika prasowego MSZ, takiego typu kolokacje mają funkcje pragramlingwistyczne.

Przykład nr 4

„Do realizacji postanowień niniejszej Umowy tworzy się Komisję mieszaną do spraw współpracy w dziedzinie polityki antymonopolowej i ochrony praw konsumenckich” -
«Для реализации настоящего Соглашения создается смешанная Комиссия по сотрудничеству в области антимонопольной политики, развития конкуренции и защиты прав потребителей». (9) (brak połączenia leksykalnego *розв'язок конкуренції* w wersji polskiej)

Błędy leksykalne

W analizowanym materiale zaskakujące jest to, że błędy występują również w nazwach ważnych dokumentów, jak na przykład *Traktat o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy – Договор о дружественном и добрососедском сотрудничестве*⁶.

⁶ Polskie i rosyjskie nazwy podstawowych dokumentów dyplomatycznych zawiera *Podręczny idiomatikon polsko-rosyjski* (Chlebda 2007). Choć również autorom tego niezwykle opracowania leksykograficznego zdarzają się pomyłki, np. *Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty* (1993) to nie: *Декларация о сотрудничестве в области культуры, науки и образования между Правительством Российской Федерации и Правительством Республики Польша* (ponieważ jest to inny dokument, mianowicie *Deklaracja o współpracy kulturowej, naukowej i oświatowej między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej z dnia 22 maja 1992 r.*), a dokument pt. *Соглашение между Правительством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в области культуры, науки и образования*. Należy zauważyć, że redaktorzy i autorzy wydań *idiomatikonu* szczególnie dbają o kwestie poprawnościowe i zamieszczają corrigendy. Warto jednak zalecać przyszłym tłumaczom krytyczne podejście do słowników.

Przykład nr 5

„...działając zgodnie z Umową między Rzeczpospolitą Polską i Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy...” - «...действуя в соответствии с Договором между Республикой Польша и Российской Федерацией о дружественном и добрососедском сотрудничестве...» (9) (użycie leksemu *umowa* zamiast *traktat*)

Przykład nr 6

„...kierując się postanowieniami Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy...” - «...руководствуясь положениями Договора между Республикой Польша и Российской Федерацией о дружественном, добрососедском сотрудничестве...» (10) (brak spójnika *и*, zamiast spójnika przecinek)

Przykład nr 7

„Arbitraż będzie się składać z trzech arbitrów. Każda Strona wyznacza po jednym arbitrze, którzy zgodnie wybierają Przewodniczącego, przy czym na Przewodniczącego może być wybrany wyłącznie obywatel lub poddany strony trzeciej”. - «Арбитраж будет состоять из трех арбитров. Каждая Сторона назначает по одному арбитру, которые на основе взаимного согласия избирают Председателя арбитража, при этом Председателем может быть избран только гражданин или подданный третьей страны» (11) (brak ekwiwalencji *strona trzecia* – *третья страна* ‘trzeci kraj’, lepiej: *третье государство* – *państwo trzecie*)

Przykład nr 8

„...kierując się pragnieniem dalszego rozwoju przyjacielskich stosunków między obydwooma Państwami...” - «...руководствуясь желанием дальнейшего развития дружественных отношений...» (12) (użycie przymiotnika *przyjacielski* zamiast *przyjazny*)

Przykład nr 9

„Strony będą popierać rozwój wymiany turystycznej w celu wzajemnego zapoznania się z kulturą i nauką obu krajów”. - «Стороны будут содействовать развитию туристических обменов с целью взаимного ознакомления с культурой и наукой обеих стран». (7)

„Umawiające się Strony będą dążyć do uproszczenia granicznych, celnych i innych formalności związanych z wymianą turystyczną między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską”. - «Стороны будут стремиться к упрощению пограничных, таможенных и иных формальностей, связанных с туристским обменом между Республикой Польша и Российской Федерацией». (10)

Problemy dotyczące użycia przymiotników *туристической*, *туристский* próbują rozstrzygnąć lingwiści normatywni współpracujący z portalem www.gramota.ru. Według nich przymiotnik *туристский* ma znaczenie ‘dotyczący turystów’, zaś przymiotnik *туристической* – ‘dotyczący turystyki’. Nie zawsze to rozróżnienie jest istotne. Ponadto nasila się tendencja używania przymiotnika *туристической*⁷.

Przykład nr 10

„...tworzenia w swoich krajach warunków do współpracy gospodarczej i inwestycyjnej” - «...создания условий для развития хозяйственного и инвестиционного сотрудничества и совместного предпринимательства» (9) (lepiej: *współpraca gospodarcza – экономическое сотрудничество*)

„W rozwijaniu stosunków polsko-rosyjskich Strony przywiązują duże znaczenie do bezpośrednich związków oraz współpracy gospodarczej i społeczno-kulturalnej północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej i Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej”. - «В развитии польско-российских отношений Стороны придают большое значение непосредственным связям, а также хозяйственному и социально-культурному сотрудничеству северо-восточных воеводств Республики Польша и Калининградской области Российской Федерации» (3) (lepiej: *экономические сотрудничество*, zob. dane językowe na www.ruscorpora.ru)

Przykład nr 11

„...dążąc do pogłębiania i doskonalenia wzajemnej współpracy...” - «...стремясь к углублению и совершенствованию взаимного сотрудничества в области правовой помощи и правовых отношений» (5) (poprawnie: *współpracy - сотрудничества*)

⁷ Poradnia językowa *Spravka* tak wyjaśnia swoją decyzję: „Прилагательное *туристский* образовано непосредственно от слова *турист* и имеет значение 'относящийся к туристу (туристам)': *туристская палатка, туристский лагерь, туристские ботинки*. Прилагательное *туристический* связано по смыслу в первую очередь с существительным *туризм* и значит 'относящийся к туризму': *туристическое бюро, туристическая виза, туристическая поездка, туристические буклеты*. Это различие не всегда существенно. Так, *маршрут* можно назвать и *туристским*, и *туристическим*, *базу* – и *туристской*, и *туристической*. Но, например, говоря о фирме, организации используют только слово *туристический*: *туристическая фирма, туристическая компания*. В значении 'группа туристов' – только *туристская компания*. Прилагательное *туристский* используется в Федеральном законе «Об основах туристской деятельности в Российской Федерации» в следующих сочетаниях: *туристская деятельность, туристские ресурсы, туристская индустрия, туристский продукт, туристская путевка*. Заметим, что в слове *туристский* наблюдается стечение четырех согласных *стск*, что делает это прилагательное неудобным для произношения. Этим, видимо, и объясняется большая популярность слова *туристический* как «замены» *туристскому*”
http://www.gramota.ru/spravka/trudnosti/36_193 (14.11.2014).

Językoznawcy normatywni podkreślają, że kolokacja *wzajemna współpraca — взаимное сотрудничество* jest niepoprawna, ale nadal ta kolokacja występuje dość często (Markowski 2004).

Przykład nr 12

„W sprawach opieki i kurateli właściwe jest... prawo tej Umawiającej się Strony, której obywatelem jest osoba potrzebująca opiekuna lub kurateli” - «В вопросах опеки и попечительства применяется ... законодательство Договаривающейся Стороны, гражданином которой является лицо, нуждающееся в опеке и попечительстве».

„W sprawach ustanowienia opieki i kurateli właściwy jest organ tej Umawiającej się Strony, której obywatelem jest osoba potrzebująca opieki lub kurateli” - «По делам об установлении опеки и попечительства компетенен орган Договаривающейся Стороны, гражданином которой является лицо, нуждающееся в опеке или попечительстве» (5) (brak konsekwencji użycia jednego terminu w obrębie jednego tekstu)

Przykład nr 13

„Przedstawiciele krajów trzecich lub organizacji międzynarodowych, mogą być włączani do udziału w pracach wynikających z porozumień, umów i kontraktów realizowanych w ramach niniejszego Porozumienia.” - «Представители организаций третьих государств или международных организаций могут приглашаться для участия в реализации соглашений, договоров и контрактов, выполняемых в рамках настоящего Соглашения» (4) (lepiej: *państwa trzecie*, ponadto w wersji rosyjskiej występuje dodatkowy rzeczownik *организаций*, błąd interpunkcyjny w wersji polskiej)

Termin *państwa trzecie* występuje w *Leksykonie dyplomatycznym*. Definiując to ważne pojęcie, J. Sutor ani razu nie stosuje rzeczownika *kraj*⁸ (Sutor 2005). Zaleca się, aby w dokumentach międzynarodowych konsekwentnie stosowano leksem *państwo*.

Błędy ortograficzne

W umowach dwustronnych występują zarówno tzw. literówki, jak i błędy w pisowni wielkich i małych liter. Odrębną grupę stanowią błędy interpunkcyjne. Niewątpliwie, żadne z tych odstępstw od zasad poprawnościowych nie jest dopuszczalne.

⁸ „*Państwa trzecie* – termin stosowany w umowach i organizacjach międzynarodowych, oznaczający, że dane państwo nie jest stroną traktatu lub organizacji międzynarodowej. Państwa te korzystają jednak z określonych prerogatyw wypływających z umów przewidujących określone korzyści na rzecz państw trzecich lub też w przypadku organizacji międzynarodowych – z możliwości akredytowania obserwatora korzystającego z określonych przywilejów i immunitetów oraz pewnych uprawnień w ramach samej organizacji” (Sutor 2005, 270). Por. definicje terminów *państwo buforowe*, *państwo przyjmujące*, *państwo śródlądowe*, *państwo wysyłające* (Sutor 2007, 271).

Przykład nr 14

„... z własnej inicjatywy” - «... по собственной инициативе» (1) (litera *n* zamiast *и*, poprawnie: *инициативе*)

Zasady użycia wielkich i małych liter w umowach często stwarzają problemy tłumaczom i redaktorom. W regularnie uaktualnianym poradniku *Справочник по оформлению нормативных правовых документов* pisowni wielkich i małych liter poświęcono duży rozdział⁹. Zgodnie z zaleceniami autorów tego poradnika w umowach międzynarodowych, porozumieniach i konwencjach dużą literą należy pisać następujące wyrazy i połączenia wyrazowe: *Договор, Конвенция, Соглашение, Сторона, Стороны, Высокие Договаривающиеся Стороны, Договаривающиеся Стороны, Российская Сторона, Итальянская Сторона, Узбекистанская Сторона*. Te próby ujednolicenia dokumentów są uzasadnione, jeżeli wziąć pod uwagę dowolność w zapisie ww. zwrotów w rosyjskich wersjach umów międzynarodowych.

Przykład nr 15

„...po Stronie polskiej – Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad Rzeczypospolitej Polskiej” - «...с Польской Стороны — Генеральная Дирекция внутренних дорог и автострад Республики Польша»;
„po Stronie rosyjskiej – Ministerstwo Transportu Federacji Rosyjskiej” - «с Российской Стороны — Министерство транспорта Российской Федерации»
„... po Stronie polskiej – Wojewoda Warmińsko-Mazurski;
po Stronie rosyjskiej – Państwowy Komitet Celny Federacji Rosyjskiej” - «...с Польской стороны — Варминьско-Мазурский воевода;
с Российской стороны — Государственный таможенный комитет Российской Федерации» (6) (dwa warianty pisowni w obrębie jednego artykułu)

Przykład nr 16

„Rząd Rzeczypospolitej Polskiej i Rząd Federacji Rosyjskiej zwane dalej umawiającymi się Stronami...” - «Правительство Республики Польша и Правительство Российской Федерации, далее именуемые сторонами...» (2)

W omawianych tekstach błędy interpunkcyjne są zjawiskiem rzadkim.

Przykład nr 17

„kwestie związane z przedmiotem...” «... по вопросам имеющим отношение к предмету...» (1) (brak przecinka po wyrazie *вопросам*)

⁹ Zob. Справочник по оформлению нормативных правовых документов в Администрации Президента Российской Федерации (по состоянию на 1 июля 2012), <http://www/garant.ru/products/ipo/prime/doc/70111106/?prime> (dostęp 5.07.2014)

Przykład nr 18

„...podmioty prowadzące działalność gospodarczą...” - «...субъектами занимающимися хозяйственной деятельностью...» (1) (brak przecinków po wyrazach *субъектами, деятельностью*, ponadto brak litery *ь* w rzeczowniku *деятельностью*)

Błędy gramatyczne

Błędy gramatyczne powstają albo w wyniku poprawek dokonanych ręcznie (np. zmienia się rekcja, liczba itd.), albo ze względu na niestaranną adiustację i redagowanie ostatecznej wersji dokumentu.

Przykład nr 19

„Informacje wymienione w ustępie 1 niniejszego Artykułu są udzielane...” - «Информация, предусмотрена пункте 1 настоящей статии, предоставляется...» (1) (*предусмотрена* zamiast *предусмотренная*, *статии* zamiast *статьи*)

Wnioski

Przeprowadzona analiza normatywna dwustronnych umów polsko-rosyjskich pozwala stwierdzić, że nawet w dokumentach dyplomatycznych błędy oraz pomyłki nie są zjawiskiem rzadkim. Etiologia tych błędów nie jest jasna. Można przypuszczać, że część odstępstw od norm językowych i reguł ortograficznych wynika z przyczyn psychologicznych lub fizjologicznych (przemęczenie, stres, presja czasu, złe samopoczucie) oraz z przyczyn organizacyjnych (niedostateczna liczba osób odpowiedzialnych za językową warstwę tekstów). Duża liczba błędów w niektórych tekstach zmusza do zastanowienia się nad kompetencjami językowymi niektórych wykonawców.

Większość błędów stanowią błędy leksykalne (w tym błędy terminologiczne), ortograficzne i gramatyczne. Zauważono, że część błędów występuje w wyrazach lub połączeniach wyrazowych o frekwencji względnie wysokiej (np. pisownia dużą lub małą literą, nazwy podstawowych dokumentów dyplomatycznych, typowe dla dyskursu dyplomatycznego kolokacje, np. *przyjazne stosunki*). Warto uwzględnić ten fakt w ewentualnych kursach doskonalenia zawodowego, w programach nauczania oraz ewentualnych materiałach dydaktycznych. Ważne jest krytyczne podejście do słowników, poradników i do własnych kompetencji. Być może należy rozważyć zwiększenie liczby osób redagujących teksty oraz wydłużenie czasu przeznaczonego na wykonanie tego odpowiedzialnego zadania.

Źródła cytowane

- Porozumienie między Generalnym Inspektorem Celnym Rzeczypospolitej Polskiej a Federalną Służbą Policji Podatkowej Federacji Rosyjskiej o współpracy w walce z przestępstwami w sferze działalności gospodarczej – Соглашение между Генеральным таможенным инспектором Республики Польша и Федеральной службой налоговой полиции Российской Федерации о сотрудничестве в борьбе с преступлениями в сфере экономической деятельности (1).
- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy młodzieżowej – Соглашение между Правительством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о молодежном сотрудничестве (1996) (2).
- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy północno-wschodnich województw Rzeczypospolitej Polskiej i Obwodu Kaliningradzkiego Federacji Rosyjskiej – Соглашение между Правительством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве северо-восточных воеводств Республики Польша и Калининградской области Российской Федерации (3).
- Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie nauki i techniki – Соглашение между Правительством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в области науки и техники (1993) (4).
- Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych – Договор между Республикой Польша и Российской Федерацией о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским и уголовным делам (1996) (5).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o przebudowie dróg i budowie drogowych przejść granicznych dla zapewnienia komunikacji drogowej między Elblągiem (Rzeczypospolita Polska) i Kaliningradem (Federacja Rosyjska) – Договор между Правительством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о реконструкции автомобильных дорог и строительстве на них автомобильных пунктов пропуска для обеспечения автомобильного сообщения между Эльблонгом (Республика Польша) и Калининградом (Российская Федерация) (2003) (6).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty (1993) – Соглашение между Правительством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в области культуры, науки и образования (1993) (7).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie niszczenia broni chemicznej – Соглашение между Правительством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в области уничтожения химического оружия (8).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie polityki antymonopolowej – Соглашение между Правите-

- льством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в области антимонопольной политики (9).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie turystyki – Соглашение между Правительством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в области туризма (2002) (10).
- Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej i Rządem Federacji Rosyjskiej o współpracy w dziedzinie zapobiegania awariom przemysłowym, klęskom żywiołowym i likwidacji ich skutków – Соглашение между Правительством Республики Польша и Правительством Российской Федерации о сотрудничестве в области предупреждения промышленных аварий, стихийных бедствий и ликвидации их последствий (1993) (11).
- Umowa między Rzeczpospolitą Polską a Federacją Rosyjską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych – Договор между Республикой Польша и Российской Федерацией о правовой помощи и правовых отношениях по гражданским и уголовным делам (1996) (12).

Bibliografia

- James, Carl. 1998. *Errors in Language Learning and Use: exploring error analysis*. London and New York: Longman.
- Chlebda, Wojciech, red. 2007. *Podręczny idiomatykon polsko-rosyjski*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Dzierżanowska, Halina. 1990. *Przekład tekstów literackich na przykładzie języka angielskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Grucza, Franciszek, red. 1978. *Z problematyki błędów obcojęzycznych*. Warszawa: Wydawnictwi Szkolne i Pedagogiczne.
- Karczewska, Dorota. 2002. *O błędach w tłumaczeniu*. W *Język rodzimy a język obcy: komunikacja, przekład, dydaktyka*, red. Kopczyński Andrzej i Urszula Zaliwska-Okrutna, ss. 129-135. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kozłowska, Zofia. 2002. *O błędach językowych w tekstach polskich przekładów*. W *Język rodzimy a język obcy: komunikacja, przekład, dydaktyka*, red. Kopczyński Andrzej i Urszula Zaliwska-Okrutna, ss. 137-147. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kubacki, Artur. 2012. *Tłumaczenie poświadczone. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Markowski, Andrzej, red. 2004. *Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Nowak, Paulina. 2006. Analiza błędów w przekładzie unijnych aktów normatywnych na przykładzie Council Regulation (EC) no 1346/2000 of 29 May 2000 on Insolvency Proceedings. *Investigationes Linguisticae* nr XIII, ss. 171-195, http://www.inveling.amu.edu.pl/pdf/Paulina_Nowak_INVE13.pdf.
- Sutor, Julian. 2005. *Leksykon dyplomatyczny*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Pisarska, Alicja, i Teresa Tomaszewicz. 1998. *Współczesne tendencje przekładoznawcze*. Poznań: UAM.

Źródła internetowe

- http://www.gramota.ru/spravka/trudnosti/36_193 (dostęp 14.11.2014)
- <http://www.ruscorpora.ru>
- <http://www.traktaty.msz.gov.pl>
- <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70111106/?prime> (dostęp 5.07.2014)
- <http://www.mid.ru/bdomp/ns-dp.nsf/0/C99D6BFE48CC8C67C32575930025E0FD> (dostęp 14.04.2015)

FORMUŁA POŚWIADCZAJĄCA TŁUMACZA PRZYSIĘGŁEGO

Artur Dariusz KUBACKI, dr hab.

Instytut Neofilologii

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

ul. Studencka 5, 31-116 Kraków

kubart@post.pl

Abstrakt: Przedmiotem niniejszego artykułu jest przedstawienie problemów użycia formuły poświadczającej w tłumaczeniach poświadczonych na przykładzie pary językowej polski-niemiecki. Jest to obligatoryjny element formalny tłumaczenia poświadczanego, umieszczany w odpowiedniej wersji językowej na końcu tłumaczenia uwierzytelnionego. Na wstępie przedstawiono polskie zalecenia odnoszące się do formuły poświadczającej tłumacza przysięgłego opracowane przez stowarzyszenia branżowe lub spotykane w literaturze przedmiotu. Następnie w celu porównania zasad sporządzania formuł uwierzytelniających w Polsce i krajach niemieckojęzycznych zreferowano wytyczne instytucji niemieckich oraz branżowych stowarzyszeń tłumaczy w Niemczech i Austrii obowiązujące tłumaczy przysięgłych w tym zakresie. Natomiast w drugiej części artykułu zaprezentowano kilka przykładów brzmienia formuły poświadczającej pochodzących z praktyki tłumaczeniowej tłumaczy przysięgłych języka niemieckiego w Polsce, a następnie odniesiono się krytycznie zarówno od strony merytorycznej, jak i lingwistycznej do ich treści. Omówiono także to zagadnienie z perspektywy egzaminu na tłumacza przysięgłego. Zwieńczeniem rozważań jest propozycja poprawnie zredagowanej i kompletnej formuły poświadczającej tłumaczenie, która mogłaby obowiązywać wszystkich tłumaczy przysięgłych w Polsce i stanowić cenną pomoc dla adeptów tej profesji.

Słowa kluczowe: komparatyka legilingwistyczna, język specjalistyczny, tłumacz przysięgły, tłumaczenie poświadczane

THE SWORN TRANSLATOR'S CERTIFICATION FORMULA

Abstract: The article deals with the problem of using the certification formula in certified translations in the context of the Polish-German language pair. The formula is a mandatory formal part of each certified translation, placed at its end in the appropriate language version. At the beginning of the article, the author discusses Polish guidelines relating to the formula, prepared by professional associations or found in the relevant literature. Next, in order to compare the rules for formulas in Poland and German speaking countries, he describes binding guidelines in this respect developed by German institutions and translators' associations in Germany and Austria. In the second part of the article, he presents several examples of the certification formula used by sworn translators of German in Poland and then analyses both their content and language. He also examines this issue from the perspective of the examination to become a sworn translator. Finally, the author proposes a correct and complete certification formula which could be binding on all sworn translators in Poland and should prove particularly useful to candidates for sworn translators.

Key words: comparative legilinguistics, LSP, sworn translator, certified translation

Wstęp

Niniejszy artykuł ma na celu przybliżenie problemów tłumaczy przysięgłych, a także adeptów tego zawodu, związanych z poprawnym zredagowaniem i użyciem tzw. **formuły poświadczającej tłumacza przysięgłego**, którą obligatoryjnie stosuje się w tłumaczeniach poświadczonych (uwierzytelnionych). Obowiązek jej umieszczenia wynika bezpośrednio z art. 18 ust. 2 Ustawy z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz.U. Nr 273 poz. 2702 z późn. zm.), w którym ustawodawca zobowiązał tłumacza przysięgłego do wymieniając na wszystkich poświadczonych tłumaczeniach pozycji, pod którą tłumaczenie lub odpis są odnotowane w repertorium, a także stwierdzania przez niego faktu, czy przekład sporządzono z oryginału czy z odpisu. Zdaniem Grzegorza Dostatniego (2005, 105) takie rozwiązanie prawne ma umożliwić kontrolę wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego przez organy państwowe, a także ułatwić im identyfikację oryginalnego dokumentu i ewentualnie odtworzenie drogi jego tłumaczenia.

W oparciu o doświadczenia wyniesione z prac Państwowej Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego oraz Komisji Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych przy Ministrze Sprawiedliwości można stwierdzić, iż po blisko dziesięciu latach funkcjonowania przywołanej powyżej ustawy zarówno aktywnie działający tłumacze przysięgli, jak i kandydaci do tego zawodu nadal mają spore trudności z poprawnym zredagowaniem oraz podaniem kompletnej treści tej formuły, mimo iż dostępne są publikacje, w których zawarte są przykłady brzmienia formuły poświadczającej tłumaczenie, jaką należy zamieścić w przekładach poświadczonych (por. Rybińska 2011, 18; Kubacki 2012, 224). Również w ramach szkoleń organizowanych dla kandydatów na tłumaczy przysięgłych przez stowarzyszenia branżowe oraz w ramach ich kształcenia na studiach podyplomowych informuje się szczegółowo o formalnych zasadach sporządzania tłumaczeń poświadczonych, do których należy m.in. formuła poświadczająca¹.

W pierwszej części artykułu omówimy polskie i dla porównania niemieckojęzyczne zalecenia odnoszące się do formuły poświadczającej tłumacza przysięgłego, natomiast w drugiej części artykułu zaprezentujemy kilka jej przykładów pochodzących z praktyki już ustanowionych tłumaczy przysięgłych. Zwieńczeniem naszych rozważań będzie propozycja poprawnie zredagowanej i kompletnej formuły poświadczającej tłumaczenie, która w celu ujednoczenia formalnych zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych mogłaby obowiązywać wszystkich tłumaczy przysięgłych w Polsce, a przede wszystkim być wzorem dla kandydatów przystępujących do egzaminu na tłumacza przysięgłego².

¹ Na przykład w programach nauczania w ramach laboratoriów TEPIS-u (zob. www.tepis.org.pl), a także na studiach podyplomowych dla tłumaczy, którym patronuje TEPIS, przewidziano omówienie formalnoprawnych zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych zebranych w *Kodeksie tłumacza przysięgłego* (zob. Kubacki 2012, 265-292), w tym formuły poświadczającej.

² Państwowa Komisja Egzaminacyjna planuje zamieścić na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości przykład formuły poświadczającej, której znajomości będzie oczekiwać od adeptów sztuki przekładu poświadczonego.

Formuła poświadczająca tłumacza przysięgłego w Polsce

Już w stanie prawnym obowiązującym tłumaczy przysięgłych do wejścia w życie ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego w 2005 r. nałożono na nich kilka obowiązków w zakresie formalnym: (1) umieszczanie na wszystkich poświadczonych tłumaczeniach oraz poświadczonych odpisach pism sporządzonych w języku obcym, które wydaje tłumacz, numeru repertorium, pod którym są one odnotowane, oraz wysokość pobranego wynagrodzenia; (2) stwierdzenie, czy tłumaczenie zostało sporządzone z oryginału, czy też z tłumaczenia lub odpisu oraz czy tłumaczenie lub odpis jest poświadczony i przez kogo; (3) uczynienie przez tłumacza wzmianki na tłumaczeniu lub odpisie, które wydał, jeżeli pismo, które zostało przetłumaczone lub którego odpis sporządzono, zawierało cechy nasuwające wątpliwości co do rzeczywistej jego treści; (4) używanie pieczęci przy poświadczaniu tłumaczeń oraz odpisów pism sporządzonych w języku obcym; (5) złożenie wzoru podpisu przez tłumacza oraz odcisku jego pieczęci na założonej dla niego karcie wykazu tłumaczy przysięgłych; (6) prowadzenie repertorium według określonego wzoru, które miało być oprawione i składać się z ponumerowanych kart (ich liczbę poświadczal przez sąd), zaś numeracja tłumaczeń w repertorium miała być prowadzona odrębnie dla każdego roku kalendarzowego.

Na podstawie tak sformułowanych przez ustawodawcę wytycznych autorzy *Kodeksu tłumacza sądowego* z 1991 r., reprezentujący ówczesne Polskie Towarzystwo Tłumaczy Ekonomicznych, Prawniczych i Sądowych TEPIS³, opracowali w § 64 treść formuły zaświadczenia, podając nawet jej przykładowe brzmienie⁴. Jak czytamy w *Komentarzu do Kodeksu polskiego tłumacza sądowego* (1991, 53-54), formuła zaświadczenia powinna zawierać następujące elementy: zaświadczenie zgodności tłumaczenia z okazanym dokumentem lub jego odpisem (kopią, kserokopią), określenie języka źródłowego tłumaczenia, miejsca i daty uwierzytelnienia, numeru w repertorium i wysokości pobranej opłaty. Winna być ona umieszczona pod tekstem tłumaczenia w języku docelowym, zaś dla czytelności graficznej tekst tłumaczenia zaleca się oddzielić od tekstu formuły zaświadczenia linią poziomą utworzoną z dowolnego znaku graficznego. Oto propozycja brzmienia tekstu formuły: „**Ja, tłumacz przysięgły (...), zaświadczam niniejszym zgodność powyższego tłumaczenia z okazanym mi dokumentem w języku (...) w (...) dnia (...). Repertorium nr (...). Pobrano: zł (...)**”⁵.

³ Od 1.10.2005 r. Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS.

⁴ Pierwsze kompendium poświęcone pracy tłumacza przysięgłego to *Vademecum tłumacza przysięgłego*, opracowane przez Sekcję Tłumaczy Przysięgłych Stowarzyszenia Tłumaczy Polskich i wydane w 1985 r. Jego treść została powielona i nieco rozszerzona w *Kodeksie tłumacza sądowego* PT TEPIS, gdyż w obu przypadkach redaktorem tych opracowań była Danuta Kierzkowska, która objęła funkcję prezesa PT TEPIS.

⁵ Konkretny przykład formuły zaświadczenia jest dostępny na stronie 55 cytowanego *Komentarza* (1991). Natomiast pierwszy przykład formuły zaświadczenia został wydrukowany na stronie 67 *Vademecum tłumacza przysięgłego* (1985). Jedyną różnicą między nimi to zapis w wersji z 1985 r. w formule zaświadczenia tytułu „tłumacz przysięgły” dużymi literami ze względu – jak wyjaśnia Danuta Kierzkowska (1985, 66) – na szacunek do autorytetu władzy, który nakazuje docenić wagę wydawanych nominacji.

W kolejnych zbiorach deontologicznych obowiązujących tłumaczy przysięgłych zrzeszonych wokół TEPIS-u, tj. z 2005 r. – *Kodeksie tłumacza przysięgłego z komentarzem* i z 2011 r. – *Kodeksie tłumacza przysięgłego z komentarzem 2011*, dokonano pewnych doprecyzowań zaproponowanej powyżej formuły, którą nazywa się obecnie formułą poświadczającą. I chociaż § 54 (2005, 17) *Kodeksu* z 2005 r. wprost nakazuje, aby formuła poświadczająca zawierała wskazanie rodzaju tekstu źródłowego, z którego dokonano tłumaczenia (oryginał dokumentu, poświadczony odpis, niepoświadczona kopia, tekst niesygnowany), to jednak przykładowy jej tekst zamieszczony w *Komentarzu* (2005, 70) tego zalecenia niestety nie realizuje: „**Ja, tłumacz przysięgły mgr Jan Kowalski, poświadczam niniejszym zgodność powyższego tłumaczenia z okazanym mi dokumentem w języku włoskim. Warszawa, 31 maja 2005 r. Repertorium nr 127/2005**”.

Natomiast § 54 *Kodeksu tłumacza przysięgłego z komentarzem 2011* (2011, 24) jest rozbudowany i zawiera kilka elementów doprecyzowujących w stosunku do poprzednio wysuniętych propozycji dotyczących brzmienia formuły poświadczającej tłumaczenie. I tak formułę należy umieścić bezpośrednio pod tekstem tłumaczenia. Ma być ona wyrażona w pierwszej osobie oraz zawierać imię i nazwisko tłumacza. Ponadto do obowiązków tłumacza należy poświadczenie zgodności tłumaczenia z okazanym mu oryginałem dokumentu albo tekstem niesygnowanym bądź stwierdzenie okazania oryginału dokumentu, jeśli taki fakt miał miejsce, podanie miejsca i daty poświadczenia, numeru wpisu do repertorium czynności tłumacza przysięgłego oraz przyłożenie odcisku pieczęci okrągłej bezpośrednio pod formułą poświadczającą po lewej stronie arkusza obok podpisu tłumacza, który własnoręcznie złożył po prawej stronie pieczęci.

Tym razem zalecenia przewidziane w § 54 znajdują pełne odzwierciedlenie w przykładowym tekście formuły zamieszczonym w *Komentarzu* (2011, 101): „**Ja, tłumacz przysięgły mgr Jan Kowalski, zaświadczam niniejszym zgodność powyższego tłumaczenia z okazanym mi w Krakowie, dnia 30 listopada 2011 r., oryginałem (kserokopią, wydrukiem skanu, faksu itp.) dokumentu w języku niderlandzkim. Repertorium nr 137/2011**”⁶.

Potrzeba uregulowania w tak szczegółowy sposób brzmienia formuły poświadczającej wyniknęła m.in. z ujawnionych przez organy ścigania Niemrawidłowości w wykonywaniu zawodu tłumacza przysięgłego oraz kilkunastu toczących się w latach 2008-2010 postępowań przed Komisją Odpowiedzialności Zawodowej Tłumaczy Przysięgłych przy Ministrze Sprawiedliwości dotyczących nienależytego lub nierzetelnego wypełniania zadań nałożonych na tłumacza na mocy ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (art. 21 ust. 1). Chodziło bowiem o wprowadzanie do obrotu prawnego kartek *in blanco* opatrzonych odciskiem pieczęci tłumacza przysięgłego, na których następnie drukowano tłumaczenia nie zawsze sporządzone przez osobę uprawnioną (zob. Kubacki 2012, 312-313). Komisja jednomyślnie uznała, że praktyka ta jest

⁶ Konkretnie przykłady formuły poświadczającej są dostępne na stronach 64-66 cytowanego *Komentarza* (2011).

niedopuszczalna i musi skutkować wszczęciem postępowania dyscyplinarnego przeciwko tłumaczowi (zob. Cieślík et al. 2010, 62-63).

Autor niniejszego artykułu – na bazie swoich wieloletnich doświadczeń w roli tłumacza przysięgłego języka niemieckiego – zamieścił w dwóch publikacjach (Kubacki 2012, 130-131; 2014, 40-41) zarówno treść formuły poświadczającej tłumaczenie, jak i treść formuły poświadczającej sporządzony przez tłumacza odpis dokumentu w języku obcym (tu: niemieckim). Niewielu tłumaczy wie o tym, że ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego z 2005 r. dała im możliwość sporządzania odpisów (kopii) pism w języku obcym, podobnie jak to funkcjonuje w przypadku sporządzania przez notariuszy odpisów pism w języku polskim. Obie formuły zaproponowano także w wersji niemieckiej, a wszystkie przytaczane są poniżej *in extenso* w wersji zmodyfikowanej:

Zmodyfikowana propozycja formuły poświadczającej tłumaczenie w języku polskim:

<i>Niniejszym poświadczam zgodność powyższego tłumaczenia z oryginałem lub kopią dokumentu albo z faksem / skanem / wydrukiem komputerowym / dokumentem elektronicznym w języku niemieckim.</i>
<i>Mgr / Mgr inż. / Dr / Dr hab. / Prof. Jan Kowalski</i>
<i>Tłumacz przysięgły języka niemieckiego, wpisany na listę tłumaczy przysięgłych, prowadzoną przez ministra sprawiedliwości, pod numerem TP/000/00</i>
<i>Liczba stron taryfowych: x</i>
<i>Nr w repertorium: x/rok</i>
<i>Miejsce i data sporządzenia tłumaczenia</i>

Zmodyfikowana propozycja formuły poświadczającej tłumaczenie w języku niemieckim:

<i>Die Übereinstimmung vorstehender Übersetzung mit der Urschrift / der Kopie / dem Fax / dem gescannten Dokument / dem Computerausdruck / dem elektronischen Dokument in polnischer Sprache wird hiermit von mir beglaubigt.</i>
<i>Mgr / Mgr inż. / Dr / Dr hab. / Prof. Jan Kowalski</i>
<i>Vereidigter Dolmetscher und Übersetzer für die deutsche Sprache, eingetragen in das vom Justizminister geführte Verzeichnis der vereidigten Dolmetscher und Übersetzer unter der Nummer TP/000/00</i>
<i>Anzahl der Seiten laut Tarif: x</i>
<i>Urkundenrolle Nr.: x/Jahr</i>
<i>Ort und Datum der Erstellung der Übersetzung</i>

Zmodyfikowana propozycja formuły poświadczającej odpis dokumentu w obydwu językach:

<p><i>Niniejszym poświadczam zgodność powyższego odpisu z okazanym mi oryginałem dokumentu w języku niemieckim.</i></p> <p><i>Die Übereinstimmung vorstehender Abschrift mit der mir vorgelegten Urkunde in deutscher Sprache wird hiermit von mir beglaubigt.</i></p> <p><i>Mgr / Mgr inż. / Dr / Dr hab. / Prof. Jan Kowalski</i></p> <p><i>Tłumacz przysięgły języka niemieckiego, wpisany na listę tłumaczy przysięgłych, prowadzoną przez ministra sprawiedliwości, pod numerem TP/000/00</i></p> <p><i>Vereidigter Dolmetscher und Übersetzer für die deutsche Sprache, eingetragen in das vom Justizminister</i></p> <p><i>geführte Verzeichnis der vereidigten Dolmetscher und Übersetzer unter der Nummer TP/000/00</i></p>
<p><i>Liczba stron taryfowych / Anzahl der Seiten laut Tarif: x</i></p>
<p><i>Nr w repertorium / Urkundenrolle Nr.: x/Jahr</i></p>
<p><i>Miejsce i data sporządzenia odpisu / Ort und Datum der Erstellung der Abschrift</i></p>

Formuła poświadczająca tłumaczenie zawiera zatem takie elementy, jak poświadczenie zgodności tłumaczenia z oryginałem lub jego kserokopią, faksem albo skanem bądź wydrukiem komputerowym czy dokumentem elektronicznym, imię i nazwisko tłumacza, ewentualnie poprzedzone tytułem zawodowym, stopniem lub tytułem naukowym, określenie języka, dla którego tłumacz przysięgły został ustanowiony, informację o wpisie na listę tłumaczy przysięgłych prowadzoną przez ministra sprawiedliwości pod numerem nadanym mu w momencie otrzymania uprawnień zawodowych wedle wzoru TP/nr/rok, numer w repertorium czynności tłumacza przysięgłego w formacie nr/rok, liczbę stron taryfowych oraz miejsce i datę wykonania tłumaczenia. Formułę poświadczającą należy sporządzić w języku obcym w przypadku tłumaczenia z języka polskiego na język obcy. Ponadto należy umieścić ją bezpośrednio pod tekstem tłumaczenia w celu wykluczenia możliwości dopisania (dodruku) jakiejś informacji na tłumaczeniu.

W odniesieniu do dokumentów elektronicznych w rozumieniu art. 3 ust. 2 Ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących działania publiczne (Dz.U. z 2005 r. Nr 64 poz. 565) tłumacz poświadczają w swojej formule zgodność tłumaczenia z dokumentem elektronicznym. Innym przypadkiem, uwzględnionym w ww. przykładach tabelarycznych, jest potwierdzenie tłumaczenia z wydrukiem komputerowym, tj. tekstem źródłowym w formacie typu Word, Excel, PDF i innych, który w przeciwieństwie do dokumentu elektronicznego nie może być potraktowany jako oryginał dokumentu.

W przypadku poświadczania odpisów pism sporządzonych w danym języku obcym tłumacz przysięgły również musi umieścić na końcu odpisu odpowiednią formułę uwzględniającą fakt, że chodzi w tym wypadku o poświadczenie odpisu pisma, a nie tłumaczenie. Formułę tę najlepiej sporządzić w dwóch językach, gdyż nie wiadomo, w którym z krajów dokument zostanie wykorzystany.

Warto na koniec przytoczyć rozważania Joanny Dybiec-Gajer (2014, 327-328), która zadaje sobie pytanie, czy takie sformalizowanie standardów w praktyce zawodowej tłumacza przysięgłego jest możliwe i potrzebne. Dotyczy to także zaleceń natury formalnej. Dla wymienionej tu badaczki przekład i praktykująca tłumaczka bliższy jest model liberalny i decentralistyczny, zaś tłumacz przysięgły ma być – w jej opinii – ekspertem od komunikacji językowej oraz osobą zaufania publicznego, która sama potrafi podejmować uzasadnione decyzje tłumaczeniowe.

Formuła poświadczająca tłumacza przysięgłego w krajach niemieckojęzycznych

Obowiązek zamieszczania formuły poświadczającej przewidziano nie tylko w Polsce, lecz także w Niemczech i Austrii. W literaturze przedmiotu (zob. Dalügge-Momme 2011, 144-145, Zänker 2011, 78, Schlüter-Ellner 2012, 292) oraz w Internecie można odnaleźć różne opracowania niemieckojęzyczne, w których zebrano urzędowe lub branżowe wytyczne w zakresie formalnych zasad sporządzania tłumaczeń uwierzytelnionych⁷, np.

(1) *Merkblatt für die Anfertigung von beglaubigten Übersetzungen* (2002, 2006), wydany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Wolnego i Hanzeatyckiego Miasta Hamburga, obowiązujący tłumaczy przysięgłych w tym kraju związkowym Niemiec,

(2) *Richtlinien und Hinweise für die Anfertigung von Urkundenübersetzungen* (2004), zebrane przez Edmunda Ehlersa, członka Zarządu BDÜ e.V., Landesverband Baden-Württemberg e.V., zalecane tłumaczom przysięgłym przez Ministerstwo Sprawiedliwości oraz Ministerstwo Kultury i Oświaty Badenii-Wirtembergii,⁸

(3) *Allgemeine Leitlinie für die Anfertigung von Urkundenübersetzungen in Bayern* (2012), wydana przez niemieckie stowarzyszenie branżowe Bundesverband für Dolmetscher und Übersetzer e.V., Landesverband Bayern e.V.,

(4) *Empfehlungen des Österreichischen Gerichtsdolmetscherverbandes für die Anfertigung beglaubigter Übersetzungen für österreichische Behörden* (2005), opracowane przez austriackie stowarzyszenie branżowe Österreichischer Verband der Allgemein Beeideten und Gerichtlich Zertifizierten Dolmetscher z siedzibą w Wiedniu⁹.

⁷ W przepisach większości krajów związkowych określa się ten rodzaj tłumaczenia jako **beglaubigte Übersetzung** (dosł. tłumaczenie uwierzytelnione), natomiast w Berlinie, Brandenburgii, Saksonii-Anhalt, Saksonii, Meklemburgii-Pomorze Przednie, Nadrenii Północnej-Westfalii używa się terminu **bestätigte Übersetzung** (dosł. tłumaczenie potwierdzone) (por. Schlüter-Ellner 2012, 291). O zasadach pracy tłumaczy przysięgłych w Niemczech referuje Bernd Wer (2001) na łamach czasopisma *Lingua Legis*.

⁸ Zob. także Edmund Ehlers, *Beglaubigung und Legalisation von deutschen Urkunden, die zum Gebrauch im Ausland bestimmt sind*, http://www.rechtstexte.info/files/Dateien/17383_Beglaubigung-und-Legalisation-von-Urkunden.pdf (3.11.2014 r.).

⁹ Zalecenia te referuje także na łamach czasopisma *Lingua Legis* Krystyna Kołodziej (2007, 18-22) w artykule pod tym samym tytułem.

Wszystkie powyższe zalecenia niemieckojęzyczne zawsze uwzględniają umieszczenie na końcu tłumaczenia formuły poświadczającej tłumaczenie, określanej w niektórych krajach związkowych RFN jako *Beglaubigungsformel* lub *Bestätigungsvermerk*, a w Bawarii i Austrii *Beglaubungsvermerk*. Niemieckojęzycznej formule poświadczającej towarzyszy podanie miejsca i daty wykonania tłumaczenia, a także odcisk pieczęci oraz podpis tłumacza przysięgłego (w Austrii podpis należy umieścić pod odciskiem pieczęci, aby jej treść pozostawała czytelna), natomiast nie podaje się numeru w repertorium, gdyż nasi koledzy tłumacze z Niemiec i Austrii nie mają obowiązku jego prowadzenia. W przypadku tłumaczenia na język obcy wszystkie powyższe zalecenia przewidują konieczność przetłumaczenia formuły na dany język obcy. W Badenii-Wirtembergii wprawdzie nie ma obowiązku posługiwania się pieczęcią okrągłą przez tłumacza przysięgłego, ale wyraźnie zaleca się mu jej wyrobienie i używanie. Ponadto w przypadku stosowania pieczęci jedynie w wersji niemieckiej zaleca się, aby tłumacz uczynił w formule odpowiednią wzmiankę w języku obcym o fakcie zaprzysiężenia i ustanowienia go tłumaczem przysięgłym.

W obszarze niemieckojęzycznym spotyka się następujące brzmienia formuły poświadczającej tłumaczenie:

Niemcy (Hamburg): „Die Richtigkeit und Vollständigkeit der Übersetzung (Teilübersetzung) des mir vorgelegten Originals (der beglaubigten Fotokopie, unbeglaubigten Fotokopie) wird hiermit beglaubigt“.

Niemcy (Badenia-Wirtembergia, Bawaria): „Vorstehende Übersetzung der mir in der Urschrift (oder: beglaubigten Ablichtung, oder: Ablichtung), vorgelegten und in polnischer (oder: englischer, spanischer etc.) Sprache abgefassten Urkunde ist richtig und vollständig“.

Austria: „Die genaue Übereinstimmung der vorstehenden Übersetzung mit der angehefteten Urschrift – Abschrift – Ablichtung bestätige ich unter Berufung auf meinen Eid“.¹⁰

Z przytoczonych powyżej przykładów formuł poświadczających używanych w niemieckim obszarze językowym wynika, że koledzy z Niemiec potwierdzają prawidłowość i kompletność tłumaczenia z przedłożonym im dokumentem w oryginale lub kopii (uwierzytelnionej bądź niewierzytelnionej), przy czym w Badenii-Wirtembergii i Bawarii należy dookreślić, w jakim języku jest dokument źródłowy.

¹⁰ **Niemcy (Hamburg):** „Niniejszym poświadczam się prawidłowość i kompletność tłumaczenia (tłumaczenia fragmentarycznego) przedłożonego mi oryginału (fotokopii uwierzytelnionej, fotokopii niewierzytelnionej)“.

Niemcy (Badenia-Wirtembergia, Bawaria): „Powyższe tłumaczenie przedłożonego mi w oryginale (lub: w formie kopii uwierzytelnionej lub w formie kopii) i zredagowanego w języku polskim (lub: angielskim, hiszpańskim etc.) dokumentu jest prawidłowe i kompletne“.

Austria: „Powołując się na złożoną przeze mnie przysięgę, potwierdzam pełną zgodność powyższego tłumaczenia z załączonym oryginałem – załączonym odpisem – załączoną fotokopią“ (tłumaczenie ADK)

Natomiast koledzy z Austrii potwierdzają zgodność tłumaczenia z oryginałem lub kopią, powołując się na złożoną przysięgę, przy czym ich obowiązkiem wyrażonym *expressis verbis* w formule jest złączenie (*anheften*) tłumaczenia z dokumentem źródłowym. W związku z tym niektóre instytucje austriackie nie chcą przyjmować tłumaczeń wykonanych przez tłumaczy przysięgłych z Polski, gdyż nie są one spięte (zszyte) z tekstem źródłowym.

Warto także podkreślić, iż wytyczne dla tłumaczy przysięgłych z Niemiec w zakresie sporządzania tłumaczeń uwierzytelnionych są sformułowane lub zalecane przez organy państwowe: dla obszaru Hamburga przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Wolnego i Hanzeatyckiego Miasta Hamburga, zaś dla obszaru Badenii-Wirtembergii przez Ministerstwo Sprawiedliwości oraz Ministerstwo Kultury i Oświaty Badenii-Wirtembergii¹¹. Inaczej jest w Bawarii i Austrii, w których – podobnie jak w Polsce – stowarzyszenia branżowe opracowały zasady sporządzania tłumaczeń poświadczonych. Przypomnijmy, że interesy niemieckich tłumaczy przysięgłych reprezentuje od 1955 r. Federalny Związek Tłumaczy Ustnych i Pisemnych (Bundesverband für Dolmetscher und Übersetzer e.V.), zaś austriackich tłumaczy przysięgłych od 1920 r. Austriackie Stowarzyszenie Tłumaczy Sądowych (Österreichischer Verband der Allgemein Beeideten und Gerichtlich Zertifizierten Dolmetscher).

Formuła poświadczająca tłumaczenie w praktyce tłumacza przysięgłego

Przeglądając tłumaczenia poświadczane udostępnione w Internecie¹², można jednoznacznie stwierdzić, że formuły poświadczające stosowane przez tłumaczy przysięgłych języka niemieckiego różnią się od siebie zarówno pod względem merytorycznym, jak i językowym. Wszyscy tłumacze przysięgli potwierdzają w treści formuły zgodność swoich tłumaczeń z okazanym im dokumentem, przy czym niektórzy z nich zgodnie z wymogami ustawy dookreślają, czy jest to oryginał dokumentu, czy też jego fotokopia lub inna forma (np. skan, dokument w wersji elektronicznej, dokument nadesłany elektronicznie w postaci pliku PDF).

Znakomita większość tłumaczy przysięgłych podaje w treści formuły, że są tłumaczami przysięgłymi języka niemieckiego, przy czym zazwyczaj robią to, zgodnie ze wskazówkami zawartymi w *Kodeksie tłumacza przysięgłego* (2005, 2011), w pierwszej osobie, tj. „Ja, XYZ, tłumacz przysięgły języka niemieckiego,” lub „Ja, tłumacz przysięgły języka niemieckiego, XYZ,”. Kilku tłumaczy stosuje podmiot domyślny, unikając zaimka osobowego, lub równoważnik zdania, np.

„Niniejszym stwierdzam zgodność tłumaczenia z oryginałem”,

¹¹ Podobne wytyczne państwowe obowiązują w Saksonii-Anhalt oraz Saksonii (zob. Schlüter-Ellner 2012, 292).

¹² Korpus stanowi 30 tłumaczeń poświadczonych tłumaczy przysięgłych języka niemieckiego, które zostały zamieszczone w Internecie na stronach osób prywatnych, przedsiębiorstw lub instytucji, przy czym połowa z nich odnosi się do tłumaczeń z języka niemieckiego na język polski, a połowa odwrotnie.

*„Jako tłumacz przysięgły języka niemieckiego (...) stwierdzam zgodność powyższego tłumaczenia z oryginałem przedstawionego mi dokumentu (...)”,
„Za zgodność tłumaczenia z oryginałem sporządzonym w języku niemieckim”.*

Ponad połowa tłumaczy w swojej formule poświadczającej informuje wprost odbiorców tłumaczenia o tym, że jest tłumaczem wpisanym na listę tłumaczy przysięgłych, prowadzoną przez ministra sprawiedliwości pod określonym numerem, natomiast dwóch z nich dookreśliło jeszcze, gdzie mieści się ich siedziba. Jedna z tłumaczek podaje, że jest tłumaczem przysięgłym języka niemieckiego przy Ministerstwie Sprawiedliwości RP, zaś inny translator stwierdza, że jest tłumaczem przysięgłym języka niemieckiego przy Sądzie Okręgowym w Gdańsku, mimo że tłumaczenie sporządzono już pod rządami nowej ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego z 2005 r. Do wejścia w życie tejże ustawy tłumacze przysięgli zwyczajowo podawali, przy jakim sądzie mieli siedzibę. Informacja ta stała się jednak bezprzedmiotowa w chwili, gdy wszyscy tłumacze w Polsce zostali wpisani na jedną listę, prowadzoną centralnie przez ministra sprawiedliwości.

Prawie wszyscy tłumacze przysięgli podają takie elementy w formule poświadczającej, jak miejscowość, datę oraz numer w repertorium, natomiast tylko nieliczni informują w niej także o liczbie stron taryfowych/obliczeniowych (jedna osoba podaje nawet precyzyjnie liczbę znaków ze spacjami). Strona taryfowa – *notabene* – zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie wynagrodzenia za czynności tłumacza przysięgłego (Dz.U. Nr 15 poz. 132) obejmuje 1125 znaków ze spacjami. Nikt z tłumaczy nie wskazuje eksplicitnie wysokości kwoty pobranego wynagrodzenia, natomiast kilku z nich cytuje jedynie wspomniane powyżej rozporządzenie jako podstawę prawną pobranego wynagrodzenia. Trzeba w tym miejscu wyjaśnić, iż obowiązek podawania kwoty wynagrodzenia wynikał ze stanu prawnego obowiązującego do 27.01.2005 r., kiedy weszła w życie nowa ustawa o zawodzie tłumacza przysięgłego, znosząca ten obowiązek.

Niektórzy tłumacze przysięgli zamieszczają jeszcze dane kontaktowe, takie jak adres, numer telefonu stacjonarnego i/lub komórkowego, numer faksu oraz adres swojej strony internetowej.

Jeśli chodzi o oddzielenie treści tłumaczenia od paratekstu, jakim jest formuła, to znakomita większość tłumaczy czyni to przy pomocy linii poziomej utworzonej z różnych znaków graficznych (linia ciągła, przerywana, gwiazdki), zaś samą formułę wyróżnia czcionką pogrubioną lub pochyloną. Trzy osoby zdecydowały się na układ tabelaryczny, natomiast dwie posłużyły się odciskiem pieczęci podłużnej, w której znajdowała się treść formuły uwierzytelniającej.

Przyglądając się różnym postaciom formuł poświadczających w języku polskim, trzeba także skomentować ich treść pod względem językowym. Mimo że są one redagowane przez znawców języka, to niestety zawierają czasami błędy i usterki językowe. Do głównych mankamentów należy nadużywanie dużej litery oraz nieznanomość zasad interpunkcji.

Błędy ortograficzne dotyczą zapisu dużą literą następujących nazw w formule: (1) *Tłumacz Przysięgły Języka Niemieckiego, (2) *Lista Tłumaczy Przysięgłych prowadzona przez (3) *Ministra Sprawiedliwości. W ślad za *Wielkim słownikiem ortograficzno-fleksyjnym* pod red. Barbary Janik-Płocińskiej, Małgorzaty Sas i Ryszarda Turczyzna (2001, IL) nazwy pospolite (przykład nr 2) oraz nazwy godności, tytułów naukowych i zawodowych (przykład nr 1) zapisujemy małymi literami. Reguła ta dotyczy także nazw urzędów jednoosobowych, jeżeli nie odnoszą się one do konkretnych osób lub nie mają pełnego brzmienia (przykład nr 3). Zatem nie ma żadnego uzasadnienia, aby stosować dużą literę w przypadku zapisu ww. nazw w formule poświadczającej.

Omawiając usterki formuł poświadczających, trzeba również zwrócić uwagę na niezbyt szczęśliwy skrót myślowy tłumaczy przysięgłych, którzy na tłumaczeniach wymieniają **numer repertorium**, zamiast **numer w repertorium**, pod którym można odnaleźć konkretne tłumaczenie. Obowiązek prowadzenia repertoriów przez tłumaczy przysięgłych, które muszą spełniać odpowiednie wymogi formalne, wynika wprost z art. 13 ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego (zob. Kubacki 2012, 103–104). Repertorium to księga, w której zapisuje się dane dotyczące rozpatrywanych spraw (wykonanych tłumaczeń). Stosowane przez tłumaczy określenie „nr repertorium” sugeruje zatem numer kolejnej księgi, w której tłumacz rejestruje swoje tłumaczenia. Tu chodzi zaś o numer wpisu w repertorium czynności tłumacza przysięgłego, a zatem pozycję w repertorium, pod którą odnotowano dane dotyczące konkretnego zlecenia w zakresie tłumaczenia pisemnego lub ustnego.

Odnosząc się do błędów interpunkcyjnych utrwalanych w formułach poświadczających, należy stwierdzić, że tłumacze zapominają postawić przecinek domykający po dopowiedzeniach wymienianych po ich imieniu i nazwisku, np.

„Ja, XYZ, tłumacz przysięgły języka niemieckiego poświadczam (...)”,
„Ja, XYZ, Tłumacz Przysięgły Jęz. Niemieckiego, wpisany na Listę Tłumaczy Przysięgłych
Ministra Sprawiedliwości* pod numerem TP 000/0000* poświadczam (...)”.*

Z brakiem przecinka mamy do czynienia także po dookreśleniu instytucji prowadzącej listę tłumaczy przysięgłych, a jest nią zawsze minister sprawiedliwości, np.

*„Ja, XYZ, tłumacz przysięgły języka niemieckiego, wpisany na listę tłumaczy
przysięgłych* prowadzoną przez Ministra Sprawiedliwości* pod numerem TP
000/0000, poświadczam (...)”.*

Ponieważ jest tylko jedna lista tłumaczy przysięgłych, należy w miejscach zaznaczonych gwiazdką postawić przecinek. Jego brak sugeruje, że istnieje przynajmniej jeszcze jedna taka lista.

Innym drobnym uchybieniem jest brak kropki po skrócie wyrazu „numer” w przypadku zależnym, np.

*„Ja, tłumacz przysięgły języka niemieckiego, XYZ, wpisany na listę tłumaczy przysięgłych pod *nr TP 000/0000, prowadzoną przez Ministra Sprawiedliwości, poświadczam (...).”*

Kropki nie stawiamy jedynie po takich skrótach, które zawierają ostatnią literę skracanego wyrazu (nr, mgr, dr). W przypadku tej formuły niezbyt szczęśliwy jest również szyk wyrazów. Zdanie brzmiałoby o wiele naturalniej, gdyby słowa „prowadzoną przez ...” przesunąć przed słowa „pod numerem”.

Na koniec trzeba wskazać na jeszcze jeden błąd językowy, który często pojawia się w związku z podawaniem liczby stron tłumaczenia. Większość tłumaczy błędnie używa w tym kontekście rzeczownika niepoliczalnego „ilość” zamiast rzeczownika policzalnego „liczba”, gdyż strony tłumaczenia da się policzyć. Niestety, autor niniejszego artykułu w cytowanych powyżej publikacjach także popełnił ten błąd, proponując w treści formuły poświadczającej „ilość” zamiast „liczbę” stron tłumaczenia, potwierdzając tym samym słuszność maksymy, że człowiek uczy się przez całe życie.

W formułach poświadczających sporządzanych w języku niemieckim mamy do czynienia głównie z błędami językowymi bądź nieuzualnymi strukturami wynikającymi przede wszystkim z interferencji językowej. Kilku tłumaczy kalkuje składniowo strukturę polskiej formuły, posługując się formą osobową, chociaż struktura ta – w tym otoczeniu kontekstowym – jest nietypowa dla niemieckiego, np.

„Ich, XYZ, vereidigter Übersetzer und Dolmetscher, beglaubige die Übereinstimmung der Übersetzung mit der mir vorgelegten Urkunde“.

W kontekście tłumaczenia uwierzytelnionego uzusem językowym jest redagowanie formuł poświadczających w stronie biernej, o czym świadczą choćby przykłady zacytowanej powyżej treści formuły zalecanej tłumaczom na północy Niemiec. Zdarzają się czasami przypadki użycia przez tłumaczy w Niemczech czasownika w formie osobowej na wzór formuł notarialnych poświadczających autentyczność podpisu, jak np. *„Die Richtigkeit der Übersetzung bescheinige ich hiermit”*¹³, ale są one rzadziej stosowane i mają jednak inną strukturę niż podana powyżej kalka z języka polskiego.

Większość tłumaczy przysięgłych ma problemy z użyciem rodzajnika (określonego/zerowego) w odniesieniu do używanych w treści formuły rzeczowników, np.

*„Ich bestätige die Übereinstimmung der vorliegenden Übersetzung mit *polnischer Urschrift“ [mit der polnischen Urschrift].*

*„Hiermit bestätige ich die Übereinstimmung dieser Übersetzung mit dem in *der polnischen Sprache vorliegenden Original“ [in polnischer Sprache].*

*„(...) vereidigter Übersetzer für Deutsch und Polnisch mit *dem Sitz in Katowice“ [mit Sitz in Katowice].*

*„Die Übereinstimmung *der obigen Übersetzung mit der mir vorgelegten polnischen Urkunde wird hiermit beglaubigt [die Übereinstimmung obiger Übersetzung].*

¹³ Formuła tłumacza przysięgłego języka polskiego w Wuppertalu.

Błędem językowym jest także niepoprawne użycie interfiksu w złożeniu „Urkundsrolle”, a mianowicie człony złożenia „Urkunde” i „Rolle” można połączyć jedynie interfiksem „-n”, czyli „Urkundenrolle”.

Zastrzeżenia budzi ponadto użycie imiesłowu przymiotnikowego czynnego „vorliegend” w kontekście okazywania tłumaczowi dokumentu źródłowego. W rzeczywistości tłumacz najpierw dostaje dokument, następnie dokonuje jego przekładu, a następnie poświadcza zgodność z okazanym mu dokumentem w oryginale lub kopii. Zatem powinien raczej użyć w tym kontekście imiesłowu przymiotnikowego biernego „vorgelegt”.

Natomiast do kategorii błędu rzeczowego można zaliczyć niewątpliwie użycie terminu „Repertorium” lub jego formy skróconej „Rep.”, który odbiorcom niemieckojęzycznym w żaden sposób nie kojarzy się z rejestrem prowadzonym przez sądy, notariuszy lub tłumaczy, lecz oznacza kompendium wiedzy (encyklopedia, leksykon etc.). W przypadku nazwy tego rejestru można wykorzystać termin stosowany przez niemieckich notariuszy, jak „Urkundenrolle”, a w odniesieniu do konkretnego wpisu w repertorium następujący przykład: „Nummer 1 der Urkundenrolle für das Jahr 2014”. Częściej w użyciu spotyka się formy skrócone, jak np. „UR-Nr.”, „Urk. Nr./Urk.-Nr.”. Akceptowalnym rozwiązaniem jest także termin „Register”, stąd u niektórych tłumaczy można spotkać takie rozwiązania, jak np. „Reg. Nr./Reg.-Nr.”, „Nummer im Register”. Jedną z tłumaczek posłużyła się terminem „Beurkundungsverzeichnis”, który może być zrozumiały dla odbiorców niemieckojęzycznych, a zwłaszcza Austriaków. Tam bowiem notariusze używają podobnego terminu „Beurkundungszahl” (B.R.Z./B.R.Zl.), będącego odpowiednikiem polskiego „repertorium”.

Na koniec trzeba dodać, że kilku tłumaczy przysięgłych powieliła treść niemieckiej lub austriackiej formuły poświadczającej, czasami dokonując jej modyfikacji, a czasami przejmując ją bez jakichkolwiek zmian. Świadczą o tym poniższe przykłady:

„Die vorstehende Übersetzung der mir in Kopie vorgelegten, in polnischer Sprache abgefassten Urkunde ist richtig und vollständig“.

„Die genaue Übereinstimmung der vorstehenden Übersetzung mit der vorliegenden Urschrift bestätige ich unter Berufung auf meinen Eid“.

„Für die Richtigkeit und Vollständigkeit der Übersetzung aus der polnischen Urschrift“.

Wszystkie wymienione powyżej typy błędów związanych z redagowaniem formuł poświadczających zarówno w wersji polsko-, jak i niemieckojęzycznej można spotkać także w pracach egzaminacyjnych kandydatów na tłumaczy przysięgłych języka niemieckiego. Co więcej, niektórzy egzaminowani podają treść formuły w tłumaczeniach na język obcy po polsku lub odwrotnie. Niestety, nadal jeszcze część zdających nie wie, że tłumacz przysięgły jest zobligowany do zamieszczania w tłumaczeniach poświadczonych takiej formuły.

Aby wyjść naprzeciw oczekiwaniom kandydatów na tłumacza przysięgłego, Państwowa Komisja Egzaminacyjna opracowała zasady redagowania wzmianki o kierunku tłumaczenia oraz formuły poświadczającej tłumaczenie na egzaminie pisemnym dla kandydatów na tłumacza przysięgłego, które niebawem będą dostępne dla wszystkich zainteresowanych na stronie internetowej Ministerstwa Sprawiedliwości.

Wnioski

Podsumowując nasze rozważania związane z praktycznym aspektem wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego, jakim jest umieszczanie formuły poświadczającej na końcu tekstu tłumaczenia, należy stwierdzić, że praktyka w tym zakresie jest różnorodna, ponieważ do dziś Ministerstwo Sprawiedliwości nie opracowało reguł formalnych (np. w rozporządzeniu), które obowiązywałyby wszystkich tłumaczy w odniesieniu choćby do użycia jednolitego brzmienia formuły poświadczającej. Nie ma zatem jednej urzędowej wersji. Propozycje stowarzyszenia branżowego TEPIS czy teoretyków i praktyków tłumaczenia poświadczanego nie zawsze docierają do osób wykonywujących ten zawód bądź jego adeptów i nie mają rangi oficjalnej.

Bezsprzecznie formułę poświadczającą należy umieszczać – w odpowiedniej wersji językowej – bezpośrednio pod tekstem tłumaczenia, zaś sama jej treść może być redagowana w różnorodny sposób. Ważne jest to, aby treść formuły nie zawierała błędów językowych, a sama formuła posiadała obligatoryjnie następujące elementy:

- (1) poświadczenie zgodności tłumaczenia z oryginałem bądź kopią dokumentu (lub: skanem, wydrukiem komputerowym, faksem, tekstem niesygnowanym, dokumentem elektronicznym) w danym języku,
- (2) informację o tym, że kandydat XYZ jest tłumaczem przysięgłym danego języka obcego, wpisanym na listę tłumaczy przysięgłych, prowadzoną przez ministra sprawiedliwości, pod numerem TP (np. TP/100/14),
- (3) informację o liczbie stron [taryfowych lub faktycznie wydrukowanych] (np. 1),
- (4) numer tłumaczenia w repertorium czynności tłumacza przysięgłego (np. 1/2014),
- (5) miejsce i datę sporządzenia tłumaczenia (np. Warszawa, 25.10.2014 r.).

Będąc zwolennikiem ujednoczenia zasad formalnych sporządzania tłumaczeń poświadczonych, autor niniejszego artykułu proponuje następujące brzmienie formuły poświadczającej:

(Niniejszym) poświadczam zgodność powyższego tłumaczenia [do wyboru:] z oryginałem dokumentu / kopią dokumentu / skanem dokumentu / wydrukiem komputerowym dokumentu / faksem dokumentu / tekstem niesygnowanym / dokumentem elektronicznym w języku niemieckim.

XYZ, tłumacz przysięgły języka niemieckiego, wpisany na listę tłumaczy przysięgłych, prowadzoną przez ministra sprawiedliwości, pod numerem TP/100/14.

Liczba stron taryfowych: 1

Numer w repertorium: 1/2014

Warszawa, 1.01.2014 r.

[Pod tabelą pieczęć okrągła i podpis tłumacza przysięgłego]

Bibliografia

- Allgemeine Leitlinie für die Anfertigung von Urkundenübersetzungen in Bayern*. Stand: 6/2012, Bundesverband für Dolmetscher und Übersetzer e.V., Landesverband Bayern e.V. http://www.bduebayern.de/fileadmin/bdue/Flyer_Leitlinie_zum_Urkundenuebersetzen_01.pdf (3.11.2014 r.).
- Cieślak, Bolesław, Liwiusz Laska, i Michał Rojewski. 2010. *Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty*. Warszawa: C. H. Beck.
- Dahlmanns, Karsten, i Artur Dariusz Kubacki. 2014. *Jak sporządzać tłumaczenia poświadczane dokumentów? Przekłady tekstów z 'Wyboru polskich i niemieckich dokumentów do ćwiczeń translacyjnych' z komentarzem. Wie fertigt man beglaubigte Übersetzungen von Urkunden an? Kommentierte Übersetzungen zu den Texten aus der 'Auswahl polnischer und deutscher Dokumente für Translationsübungen'*. Chrzanów: Wydawnictwo Biuro Tłumaczeń KUBART.
- Dalügge-Momme, Natascha. 2011. Übersetzung von Urkunden und Dokumenten in der Praxis – Was darf, kann oder muss übersetzt werden? W *Faire Verfahren brauchen qualifizierte Sprachmittler*, red. Wolfram Baur i André Lindemann, ss. 142-151. Berlin: BDÜ Fachverlag.
- Dostatni, Grzegorz. 2005. *Komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego*. Warszawa: Wydawnictwo TEPIS.
- Dybiec-Gajer, Joanna. 2014. Artur Dariusz Kubacki, Tłumaczenie poświadczane. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego. Wolters Kluwer, Warszawa, 369 stron (recenzja książki). *Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu* nr 9, ss. 323-329.
- Ehlers, Edmund, *Beglaubigung und Legalisation von deutschen Urkunden, die zum Gebrauch im Ausland bestimmt sind*. http://www.rechtstexte.info/files/Dateien/17383_Beglaubigung-und-Legalisation-von-Urkunden.pdf (3.11.2014 r.).
- Janik-Płocińska, Barbara, Małgorzata Sas i Ryszard Turczyn. 2001. *Wielki słownik ortograficzno-fleksyjny*. Warszawa: Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media.
- Kierzkowska, Danuta, red. 1985. *Vademecum tłumacza przysięgłego*. Warszawa: Stowarzyszenie Tłumaczy Polskich.
- Kierzkowska, Danuta, red. 1991. *Kodeks tłumacza sądowego*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Tłumaczy Ekonomicznych, Prawniczych i Sądowych TEPIS.
- Kierzkowska, Danuta, red. 2005. *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem*. Warszawa: Wydawnictwo TEPIS.
- Kierzkowska, Danuta, red. 2011. *Kodeks tłumacza przysięgłego z komentarzem 2011*. Warszawa: Wydawnictwo Translegis.
- Kołodziej, Krystyna. 2007. Empfehlungen des österreichischen Gerichtsdolmetscherverbandes für die Anfertigung beglaubigter Übersetzungen für österreichische Behörden. *Lingua Legis* nr 15, 18-22.
- Kubacki, Artur Dariusz. 2012. *Tłumaczenie poświadczane. Status, kształcenie, warsztat i odpowiedzialność tłumacza przysięgłego*. Warszawa: Wolters Kluwer Polska.
- Merkblatt für die Anfertigung von beglaubigten Übersetzungen*. Freie und Hansestadt Hamburg, Behörde für Inneres. Stand: 1.8.2002, http://www.bduebn.de/PDF/HH_Merkblatt_Uebersetzungen.pdf (3.11.2014 r.).

- Merkblatt für die Anfertigung von beglaubigten Übersetzungen.* Freie und Hansestadt Hamburg, Behörde für Inneres. Stand: 1.6.2006, <http://epub.sub.uni-hamburg.de/epub/volltexte/2014/30914> (3.11.2014 r.).
- Richtlinien und Hinweise für die Anfertigung von Urkundenübersetzungen.* Stand: Juli 2004, Edmund Ehlers. Landesverband Baden-Württemberg e.V., <http://www.vvu-bw.de/cms/docs/doc28648.pdf> (3.11.2014 r.).
- Rybińska, Zofia. red. 2011. *Teksty egzaminacyjne dla kandydatów na tłumacza przysięgłego.* Warszawa: Wydawnictwo Translegis.
- Schlüter-Ellner, Corinna. 2012. Übersetzen für Gerichte und Ermittlungsbehörden. W *Berufsrecht der Übersetzer und Dolmetscher*, red. Manuel Cebulla, 290-294. Berlin: BDÜ Fachverlag.
- Wer, Bernd. 2001. Status prawny i zasady pracy tłumaczy sądowych w RFN na przykładzie kraju związkowego Nadrenia Północna-Westfalia. *Lingua Legis* nr 9, ss. 37-43.
- Zänker, Norbert, red. 2011. *Dolmetscher und Übersetzer im Landesrecht, Beeidigung und Ermächtigung – zum Recht der Dolmetscher und Übersetzer in den Ländern der Bundesrepublik Deutschland*, 2., überarbeitete Auflage, Schriften des BDÜ 12. Berlin: BDÜ Fachverlag.

WYBRANE PROPOZYCJE REFORMY JĘZYKA PRAWNEGO W HISZPANII

Joanna NOWAK-MICHALSKA, dr
Instytut Językoznawstwa, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
al. Niepodległości 4, 61-874 Poznań
joannanowak@poczta.fm

Abstrakt: W artykule omawiane są propozycje reformy hiszpańskiego języka prawnego na przykładzie wybranych wniosków z prac Komisji ds. Modernizacji Języka Prawa (Comisión para la modernización del lenguaje jurídico), które dotyczą języka przepisów prawnych. Analizowane są również postulaty stosowania języka równościowego w języku prawnym i administracyjnym, wysuwane przez różne środowiska i publikowane w ostatnich latach w Hiszpanii w formie coraz liczniejszych poradników. Porusza się także kwestię krytyki, jakiej poddaje niektóre z tych postulatów Hiszpańska Akademia Królewska (Real Academia Española).

Słowa kluczowe: hiszpański język prawny, reforma języka prawnego, język równościowy, język i gender

SELECTED PROPOSALS TO REFORM LEGAL LANGUAGE IN SPAIN

Abstract: The article presents proposals of reforming the Spanish legal language, exemplifying them with selected conclusions of the Spanish Commission for the Modernization of Legal Language (Comisión para la modernización del lenguaje jurídico) concerning the language of legal regulations. It also studies proposals of applying gender equality in legal and administrative language which in recent years have been being put forward by various groups and published in form of numerous manuals. It also deals with the criticism to which the Royal Spanish Academy (Real Academia Española) has subjected some of these manuals.

Key words: Spanish legal language, modernization of legal language, language and gender, gender equality in language

Wprowadzenie

O konieczności reformy języka prawnego, prawniczego i urzędowego mówi się w wielu krajach. Podejmuje się również konkretne działania na rzecz uproszczenia go z myślą o przeciętnym odbiorcy. Również w Hiszpanii o niezbędnych zmianach w języku prawa, który bywa charakteryzowany jako niezrozumiały, czasem wręcz barokowy, specjaliści piszą od wielu lat (np. Prieto de Pedro 1991, Cazarola Prieto 2007, Alcaraz Varó

i Hughes 2002). Zdania w hiszpańskim języku prawnym i administracyjnym są często wielokrotnie złożone i bardzo długie. W badaniach przeprowadzonych przez Consejo General del Poder Judicial (Krajową Radę Sądownictwa) 82% respondentów uznało, że język ten jest nadmiernie skomplikowany i mało zrozumiały (ICMLJ 2011, 2). W niniejszym artykule skoncentrujemy się na wybranych propozycjach reformy języka prawnego, czyli – zgodnie z ujęciem Wróblewskiego (1948, 140) – języka przepisów prawnych. Język prawny został wyróżniony przez tego autora obok języka prawniczego, czyli języka doktryny prawniczej, używanego przez prawników w odniesieniu do prawa. Jak zauważają Alcaraz Varó i Hughes, język prawny pełni najważniejszą i wzorcową rolę względem innych odmian języka prawa, z niego bowiem czerpią i na nim wzorują się sędziowie, administracja publiczna i prawnicy (2002, 17). Redakcji przepisów prawnych powinna zatem towarzyszyć szczególna staranność (por. Prieto de Pedro 1991, 119).

W pierwszej części niniejszego artykułu zostaną omówione wybrane wnioski z prac Komisji ds. Modernizacji Języka Prawa (Comisión para la modernización del lenguaje jurídico) dotyczące języka przepisów prawnych oraz przykłady propozycji jego uproszczenia. W drugiej części zostaną przedstawione postulaty stosowania języka równościowego w języku prawnym i urzędowym wysuwane przez różne środowiska i zawarte w wydawanych coraz liczniej w ostatnich latach poradnikach.

1. Komisja ds. Modernizacji Języka Prawa i jej propozycje reformy języka prawnego w Hiszpanii

Powołana w 2009 roku przez radę ministrów Komisja ds. Modernizacji Języka Prawa prawa jest dotąd najpoważniejszą inicjatywą państwową mającą za zadanie zdiagnozowanie problemów związanych z poprawnością i zrozumiałością języka prawnego i prawniczego oraz przedstawienie propozycji jego reformy. Jej przewodniczącym został sekretarz stanu ds. sprawiedliwości, a jego zastępcą dyrektor Hiszpańskiej Akademii Królewskiej – instytucji powstałej w 1713 roku i zajmującej się normatywizacją języka hiszpańskiego i upowszechnianiem go na świecie. W pracach komisji brali udział językoznawcy oraz prawnicy, badając nie tylko teksty pisane, ale również język mówiony oraz język prawa w mediach. Powołano sześć zespołów badawczych, które przeprowadziły badania korpusowe i w 2011 roku przygotowały obszerne sprawozdania ze swoich działań wraz z rekomendacjami co do zwiększenia poprawności i zrozumiałości tekstów prawnych i prawniczych. Przygotowano również 24-stronicowe sprawozdanie podsumowujące, zawierające ogólne wskazówki dla

instytucji i osób zawodowo zajmujących się prawem oraz uwagi dotyczące języka prawa w mediach (ICMLJ).

Autorzy i redaktorzy poszczególnych sprawozdań starają się upowszechniać wyniki swoich badań oraz postulaty reform języka prawnego i prawniczego (por. np. Montolio 2012a). Zorganizowano dotąd dwie konferencje poświęcone modernizacji języka prawa: pierwszą w listopadzie 2011 roku zorganizował Uniwersytet w Barcelonie (*Jornadas sobre la modernización del discurso jurídico español*¹⁴), druga natomiast odbyła się w listopadzie 2013 roku na Uniwersytecie w Walencji (*Jornadas internacionales de modernización del discurso jurídico: acercamiento de la justicia al ciudadano*¹⁵). Owocem pierwszej z nich jest publikacja książkowa (Montolio 2012).

Interesujące nas tutaj wyniki badań dotyczących języka przepisów prawnych zostały zawarte w sprawozdaniu zrealizowanym pod kierownictwem Salvadora Gutiérreza Ordóñeza (Gutiérrez Ordóñez 2011). Na jego potrzeby przebadano różne akty prawne, w tym projekty ustaw (ich szczegółowy wykaz znajduje się w części końcowej sprawozdania). Propozycje zmian dotyczą przede wszystkim składni, morfoskładni, interpunkcji, a w wyjątkowych przypadkach słownictwa. Autorzy zwracają uwagę, że redaktorzy przepisów prawnych powtarzają utarte, tradycyjne sposoby ich formułowania, do których przyzwyczaili się w trakcie długich lat studiów prawniczych i praktyki prawniczej. W efekcie powstają teksty zupełnie niepodobne do tych, z którymi przeciętny odbiorca styka się na co dzień w sferach innych niż prawna, i dla niego niezrozumiałe, mimo że mówią o prawach i obowiązkach dotyczących go w całym jego życiu (Gutiérrez Ordóñez 2011, 5). W niniejszym artykule zostaną omówione wybrane zagadnienia poruszane przez autorów tego sprawozdania.

W jego pierwszym rozdziale autorzy poświęcają sporo uwagi odpowiedniej redakcji artykułów, właściwemu doborowi spójników, wyrażen anaforycznych, konektorów dyskursu i odpowiedniej kolejności informacji podawanych w zdaniu. Krytykują nagminne stosowanie zbyt długich zdań wielokrotnie złożonych, które są niezrozumiałe i często zawierają różnego rodzaju błędy gramatyczne i stylistyczne. Autorzy sprawo-zdania zalecają dzielić zbyt długie zdania wielokrotnie złożone na krótsze – nawet jeśli pewne informacje trzeba w jakiś sposób powtórzyć – a przy wyczerpaniu stosować wyróżnienie graficzne (wypunktowanie). Na ten problem zwracają również uwagę Alcaraz Varó i Hughes (2002, 115) oraz Prieto de Pedro (1991, 180), który zauważa, że stosowanie w tekście prawnym zbyt długich zdań nie tylko czyni go mniej zrozumiałym dla odbiorcy, ale także zwiększa prawdopodobieństwo wystąpienia błędów gramatycznych i stylistycznych, zwłaszcza, że do tekstów tych stosunkowo często wprowadza się poprawki.

¹⁴ <http://www.ub.edu/ubtv/es/video/jornadas-sobre-la-modernizacion-del-discurso-juridicoespanol-1-parte> (data dostępu 30.03.2015).

¹⁵ <http://valesco.es/justicia/> (data dostępu 30.03.2015).

1.1. Interpunkcja

Ważnym problemem poruszonym w drugim rozdziale sprawozdania jest poprawność interpunkcyjna w tekstach prawnych. Nacisk położony jest na prawidłowe użycie przecinków, którego zasady omawiane są dość obszernie. Jeden z problemów interpunkcyjnych wiąże się z występowaniem w języku prawnym długich fraz nominalnych, charakterystycznych dla tej odmiany języka. Frazy te w języku hiszpańskim tworzone są najczęściej przez rzeczowniki połączone za pomocą przyimków, takich jak *de*, *en*, *con*, itd. z towarzyszeniem przymiotników i przysłówków. W wielu przypadkach nie jest możliwe ani pożądanie uniknięcie ich stosowania (por. Alcaraz Varó i Hughes 2002, 108-109), jednak ich częste występowanie pociąga za sobą pewne problemy. Jednym z nich jest niewłaściwa tendencja do stawiania przecinka między podmiotem a orzeczeniem, o czym piszą zarówno Alcaraz Varó i Hughes (2002, 108-109), jak i autorzy sprawozdania (Gutiérrez Ordóñez 2011, 16). Ci ostatni zauważają, że może wynikać to z naturalnego dążenia do zrobienia krótkiej pauzy przy nienaturalnie długich fragmentach tekstu (Gutiérrez Ordóñez 2011, 16).

Przykład 1:

⊖ *El ámbito territorial de actuación del Colegio Profesional de Terapeutas Ocupacionales de Castilla y León, es el de la Comunidad de Castilla y León.*

‘Obszarem działalności Samorządu Zawodowego Terapeutów Zajęciowych Kastylii i León jest Wspólnota Kastylii i León’

⊕ *El ámbito territorial de actuación del Colegio Profesional de Terapeutas Ocupacionales de Castilla y León es el de la Comunidad de Castilla y León.*

1.2. Powtórzenia

Kolejny problem, związany również z długimi frazami nominalnymi, to powtórzenia. Same w sobie nie są one niepoprawne gramatycznie, ich nadmiar może jednak prowadzić do niezrozumiałości tekstu. Dotyczy to zwłaszcza przyimków, głównie przyimka *de*, którego używa się często przy tworzeniu fraz nominalnych. W przykładzie zaczerpniętym ze sprawozdania (Gutiérrez Ordóñez 2011, 22) przyimek *de* w jednej frazie nominalnej występuje cztery razy:

¹⁶ Symbol ⊖ oznacza zdania, które autorzy uznają za błędne, a symbol ⊕ proponowane przez nich wersje poprawne. Tłumaczenia i wyróżnienia w przykładach pochodzą od autorki tekstu. Miejsca w zdaniach przykładowych ilustrujące omawiane problemy tłumaczone są na język polski możliwie dosłownie.

Przykład 2:

- ⊖ *sin perjuicio (...) de la asignación de la ejecución de la política de cooperación al personal adscrito al centro directivo.*
Dosl.: ‘co nie powinno (...) przeszkadzać **przydzielaniu realizacji polityki współpracy** personelowi podlegającemu ośrodkowi kierowniczemu ...’

Autorzy proponują rozbić frazę nominalną, przekształcając rzeczownik w czasownik:

- ⊕ *sin perjuicio (...) de que se asigne la ejecución de la política de cooperación al personal adscrito al centro directivo.*
‘co nie powinno (...) przeszkadzać **temu, by przydzielać realizację polityki współpracy** personelowi podlegającemu ośrodkowi kierowniczemu, który...’

Często nadmiernie powtarzany jest zaimek względny *que* ‘który’ lub równobrzmiący spójnik *que* ‘że’. W tych przypadkach najlepszym i najprostszym rozwiązaniem jest zwykle podział długiego zdania na zdania krótsze (Gutiérrez Ordóñez 2011, 22).

Przykład 3:

- ⊖ *Por otro lado, también debe tenerse en cuenta la cláusula de supletoriedad del Derecho estatal a **que** alude el artículo 149.3 CE, **que** ha dado lugar a una importante doctrina del Tribunal Constitucional **que** desmiente la pretensión de aplicación supletoria del Reglamento estatal.*

‘Z drugiej strony należy również uwzględnić klauzulę subsydiarności prawa krajowego, **o której** mówi artykuł 149.3 Konstytucji Hiszpanii i **która** przyczyniła się do wypracowania przez Trybunał Konstytucyjny ważnej doktryny, **która** traktuje jako bezzasadne żądanie subsydiarnego stosowania przepisów rozporządzenia krajowego’.

- ⊕ *Por otro lado, también debe tenerse en cuenta la cláusula de supletoriedad del Derecho estatal a **que** alude el artículo 149.3 CE. **Esta** ha dado lugar a una importante doctrina del Tribunal Constitucional **que** desmiente la pretensión de aplicación supletoria del Reglamento estatal.*

‘Z drugiej strony należy również uwzględnić klauzulę subsydiarności prawa krajowego, **o której** mówi artykuł 149.3 Konstytucji Hiszpanii. Przyniła się **ona** do wypracowania przez Trybunał Konstytucyjny ważnej doktryny, **która** traktuje jako bezzasadne żądanie subsydiarnego stosowania przepisów rozporządzenia krajowego’.

1.3. Wyrażenia anaforyczne

Użycie w tekście prawnym wyrażeń anaforycznych zwiększa jego spójność i czytelność. Jednakże zarówno w literaturze przedmiotu (np. Prieto de Pedro 1991, 185; Alcaraz Varó i Hughes 2002, 117), jak i w omawianym sprawozdaniu (Gutiérrez Ordóñez 2011, 28-29) krytykuje się nadużywanie w języku prawnym i prawniczym wyrażenia *el mismo* ‘ten sam, tenże’ (w rodzaju żeńskim: *la misma*). Według autorów sprawozdania niepotrzebnie archaizuje ono tekst i często wywołuje u odbiorcy wątpliwości co do tego, do czego się ono odnosi. Proponują zastępowanie go innymi wyrażeniami, np. zwykłymi zaimkami. W przykładzie 4. jest to zaimek posesywny. Innym możliwym rozwiązaniem jest powtórzenie rzeczownika, jak w przykładzie 5. (Gutiérrez Ordóñez 2011, 29).

Przykład 4:

- ⊖ *planificación de los mismos*
‘planowanie **tychże**’
- ⊕ *su planificación*
‘**ich** planowanie’

Przykład 5:

- ⊖ Plazo *para* presentar **las mismas**
‘Termin złożenia **tychże**’.
- ⊕ Plazo para presentar **las solicitudes**
‘Termin złożenia **wniosek**’

1.4. Gerundio

Częste występowanie form *gerundio*, tj. form imiesłowowych zakończonych na *-ando*, *-endo*, jest jedną z charakterystycznych cech języka prawa, związaną z jego bezosobowym charakterem. Poprawnie użyte *gerundio* nadaje tekstowi większą zwięzłość. Jednak jego nadużywanie było niejednokrotnie krytykowane przez badaczy (np. Prieto de Pedro 1991, 191). Alcaraz Varó i Hughes wiążą ten błąd z wpływem francuskiego języka prawa na język hiszpański i zauważają, że może on prowadzić do tworzenia tekstów niejasnych i o afektowanym stylu. Zauważają również, że użycie dwóch form *gerundio* po sobie jest stylistyczną niezręcznością prowadzącą do powstania swoistej kakofonii (Alcaraz Varó, Hughes 2002, 105-108). Również autorzy omawianego tu sprawozdania poświęcają uwagę temu zagadnieniu, wspominając jako anegdotę, że redaktor główny pewnego czasopisma dopuszczał użycie maksymalnie jednego *gerundio* na stronę tekstu (Gutiérrez Ordóñez 2011, 30). Omawiają trzy typy niewłaściwego użycia *gerundio* i możliwości zastąpienia błędnych form innymi rozwiązaniami (Gutiérrez Ordóñez 2011, 30 i nast.), które przedstawione są poniżej.

(i) Błędne jest stosowanie tzw. *gerundio de posterioridad* ‘*gerundio* następstwa czasowego’, nazywanego też *gerundio de enlace* ‘*gerundio* łącznikowym’. Rozważmy następujący przykład:

Przykład 6:

- ⊖ *El Real Decreto 1420/1990 [...] creó el título universitario oficial dándole validez en todo el territorio nacional.*
‘Dekret królewski 1420/1990 [...] ustanowił oficjalny tytuł uniwersytecki, **nadając mu** ważność na całym obszarze kraju’.
- ⊕ *El Real Decreto 1420/1990 [...] creó el título universitario oficial y le dio validez en todo el territorio nacional.*
‘Dekret królewski 1420/1990 [...] ustanowił oficjalny tytuł uniwersytecki **i nadał mu** ważność na całym obszarze kraju’.

Zgodnie z zamierzeniem nadawcy zdanie to ma mówić o dwóch następujących po sobie czynnościach: stworzeniu tytułu i nadaniu mu ważności (tytułu nie tworzy się *poprzez* nadanie mu ważności). *Gerundio* zostało zatem użyte niewłaściwie. Autorzy proponują w takich przypadkach zamiast form *gerundio* stosować zdania współrzędne lub zdania względne albo rozbijać komunikat na odrębne zdania.

(ii) Użycie *gerundio* jako *gerundio especificativo* – tj. przydawkowo – autorzy nazywają rażącym galicyzmem. Proponują zastępować tę formę zdaniem względnym:

Przykład 7:

- ⊖ *...una norma que tenga rango de ley atendiendo a la doctrina del Consejo de Estado...*
‘...akt prawny, który miałby rangę ustawy, **uwzględniający** doktrynę Rady Państwa...’
- ⊕ *...una norma con rango de ley que atiende a la doctrina del Consejo de Estado...*
‘...akt prawny o randze ustawy, **który uwzględniałby** doktrynę Rady Państwa...’

(iii) Prawidłowo użyte *gerundio condicional*, tj. *gerundio* warunkowe, powinno znajdować się na początku zdania, np. *Hablando, se entiende la gente* (= ‘*Si la gente habla, se entiende*’) ‘Ludzie rozumieją się kiedy rozmawiają’ (= dosł. ‘Rozmawiając, ludzie się rozumieją’). Umieszczenie takiego *gerundio* w innej pozycji jest błędne. Rozwiązaniem alternatywnym jest użycie zdania podrzędnego warunkowego.

Przykład 8:

- ⊖ *A la huelga, **garantizándose** en todo caso el mantenimiento de los servicios que...*

Dosł.: ‘Do strajku, **zapewniając** każdorazowo utrzymanie usług, które...’

- ⊕ *A la huelga, **siempre y cuando se garantice** el mantenimiento de los servicios que...*
‘Do strajku, **pod warunkiem że** zapewni się utrzymanie usług, które...’

1.5. Strona zwrotno-bierna

Kolejnym zagadnieniem poruszonym w sprawozdaniu jest stosowanie w języku prawnym strony zwrotno-biernej (*pasiva refleja*) typu *Los pisos se venden* ‘Sprzedaje się mieszkania’, dosł. ‘Mieszkania się sprzedają’. Są to zdania o następującej konstrukcji: *patiens* czynności jako podmiot + czasownik z zaimkiem *se* jako orzeczenie, zgodny co do liczby z podmiotem. W odróżnieniu od języka ogólnego i literackiego, w języku prawnym często w takich zdaniach występuje dopełnienie sprawcy wprowadzane przez przyimek *por* ‘przez’. Jak piszą autorzy sprawozdania, jest to konstrukcja agramatyczna, która choć nie razi prawników, jest nie do przyjęcia dla przeciętnego obywatela (Gutiérrez Ordóñez 2011, 35).

Przykład 9:

- ⊖ *...valores, principios, objetivos y directrices que **se hubieran adoptado** o que se vayan a adoptar en el futuro **por los organismos internacionales** competentes en la materia.*

‘... wartości, zasady, cele i dyrektywy, które **zostały przyjęte albo zostaną przyjęte przez organizacje międzynarodowe** kompetentne w tym zakresie’

Autorzy sprawozdania zalecają używać w takich sytuacjach strony czynnej albo strony biernej peryfrastycznej (czasownik *ser* ‘być’ + imiesłów bierny). Warto zauważyć, że używanie w takich zdaniach dopełnienia sprawcy nie spotyka się z krytyką ze strony autorów gramatyki wydanej przez Hiszpańską Akademię Królewską. Stwierdzają oni, że tego typu zdania (zwykle) nie przyjmują dopełnienia sprawcy w postaci wyrazu oznaczającego indywidua (np. *por el ministro* ‘przez ministra’), ale przyjmują je, jeśli są to wyrazy oznaczające instytucje lub grupy ludzi (np. *por el ministerio* ‘przez ministerstwo’), i właśnie z tego powodu konstrukcje te są częste w tekstach prawnych i administracyjnych (RAE 2010, 785).

1.6. Przyimki

Jeśli chodzi o przyimki, autorzy omawianego tu sprawozdania postulują unikanie ich zastosowań, które są kalkami z języka francuskiego (Gutiérrez Ordóñez 2011, 43-44). Jak zauważają, takie użycia są pozostałością wpływów języka francuskiego jeszcze z XIX w. Częste w języku prawnym jest zwłaszcza użycie przyimka *a* w połączeniu z bezoko-licznikiem w znaczeniu celowościowym (jak to ujmują autorzy: odnoszącym się do przyszłości) albo obligatorywnym. Zgodnie z zaleceniami zawartymi w sprawozdaniu, jeśli nadawca tekstu chce przekazać znaczenie celowościowe, powinien użyć np. przyimka *para* albo spójnika *a fin de*, np.:

Przykład 10:

- ⊖ *la vivienda a comprar*
'mieszkanie do zakupienia/mające zostać zakupione'
- ⊕ *la vivienda para comprar*

W celu wyrażenia znaczenia obligatorywności należy użyć zdania względnego, np.

Przykład 11:

- ⊖ *los servicios a prestar por las sociedades...*
'usługi mające być świadczone [dosł. do świadczenia] przez spółki...'
- ⊕ *los servicios que han de prestar las sociedades...*
'usługi, które mają świadczyć spółki...'

Niekiedy w takich sytuacjach można użyć przydawki w postaci odczasownikowego przymiotnika potencjalnego (z sufiksem *-ble*), np.

Przykład 12:

- ⊖ *El sistema a utilizar*
'system mający/mogący być zastosowany [dosł. do zastosowania]'
- ⊕ *El sistema utilizable*

Ze względów stylistycznych autorzy zalecają również nie powtarzać obok siebie wyrażen przyimkowych z tym samym przyimkiem. Zwracają też uwagę na to, że niewłaściwe pomijanie przyimków może zmienić znaczenie zdania.

1.7. Futuro de subjuntivo

Warto również wspomnieć o archaicznej i często krytykowanej formie *futuro de subjuntivo* (tj. formie czasownika zakończonej na *-are/-ere*), która występuje w języku prawnym i prawniczym (por. Prieto de Pedro 1991, 188; Herández Cuadrado 2003, 27). Autorzy ICMLJ zauważają, że forma ta, choć nie jest niepoprawna gramatycznie, jest praktycznie nieużywana w języku współczesnym i dla wielu odbiorców niezrozumiała. Proponują zastępowanie jej innymi formami, zwłaszcza *pretérito perfecto de subjuntivo* (ICMLJ 2011, 11).

2. Język równościowy

Drugi nurt postulowanych przez różne środowiska reform języka prawnego i urzędowego dotyczy konieczności stosowania w nim języka równościowego. W ostatnich latach ukazało się w Hiszpanii pod auspicjami różnych instytucji (władz krajowych, władz poszczególnych wspólnot autonomicznych, uniwersytetów, stowarzyszeń i innych) wiele poradników postulujących stosowanie w prawie i administracji języka niedyskryminującego pod względem płci. Publikowanie tego rodzaju tekstów wiąże się z polityką równościową Rady Europy i Unii Europejskiej, a podobne inicjatywy podejmowane są również w innych krajach. W Polsce podobne poradniki są jak dotąd bardzo nieliczne.

Równość obywateli bez względu na płeć jest gwarantowana w Hiszpanii konstytucyjnie. Kwestia ta bardziej szczegółowo regulowana jest przez Ustawę z 22 marca 2007 roku o faktycznej równości kobiet i mężczyzn (*Ley Orgánica 3/2007 para la igualdad efectiva de mujeres y hombres*). Zgodnie z art. 14.11 tej ustawy do obowiązków władz publicznych należy:

Art. 14.11. La implantación de un lenguaje no sexista en el ámbito administrativo y su fomento en la totalidad de las relaciones sociales, culturales y artísticas.

‘Wprowadzanie języka nieseksistowskiego do administracji i upowszechnianie go w całościach stosunków społecznych, kulturalnych i artystycznych’.

Akty prawne dotyczące równouprawnienia istnieją również w poszczególnych wspólnotach autonomicznych Hiszpanii¹⁷. Wymóg stosowania języka równościowego, jak zauważa Balaguer Callejón, powinien znaleźć zastosowanie w uregulowanych prawnie zasadach techniki legislacyjnej (2008, 91 i nast.).

Najogólniej rzecz ujmując, w poradnikach poświęconych językowi równościowemu postuluje się:

¹⁷ np. Ustawa 12/2010 z dnia 18 listopada o równości kobiet i mężczyzn Kastylia-La Manchy (*Ley 12/2010, de 18 noviembre, de igualdad entre mujeres y hombres de Castilla-La Mancha*). W ustawie tej kilkakrotnie pojawia się nakaz używania języka nieseksistowskiego.

- niepowielanie stereotypowego postrzegania obu płci poprzez używanie utartych zwrotów czy porównań i nieprzypisywanie określonych cech i postaw mężczyznom i kobietom zarówno w języku, jak i w przedstawianiu ich w formie graficznej (w reklamie, fotografii czy filmie);
- unikanie dyskryminującego użycia języka, które ilustruje następujący przykład: *Los empleados de la empresa pueden viajar con sus esposas* (Escrig Gil i Sales Boix 2010, 17) ‘Pracownicy firmy mogą odbywać podróże z żonami’;
- niestosowanie niektórych rzeczowników tytułarnych, np. *señorita* ‘panna’, który jednoznacznie wskazuje na stan cywilny kobiety (w języku hiszpańskim nie istnieje analogiczny odpowiednik w rodzaju męskim);
- promowanie używania nazw zawodów i wykonawców czynności zarówno w rodzaju żeńskim, jak i męskim;
- unikanie tzw. generycznego stosowania rodzaju męskiego, który odnosić się ma zarówno do mężczyzn, jak i do kobiet, np. *los españoles* ‘Hiszpanie’.

Zamiast generycznego rodzaju męskiego autorzy poradników proponują różne rozwiązania, np. stosowanie form bezosobowych, nazw neutralnych – w ogóle nieujawniających kategorii płci – lub tzw. *splittingu*, czyli podawania odrębnych form odnoszących się do kobiet i do mężczyzn. Przyjrzyjmy się propozycjom zmian wybranych artykułów konstytucji Hiszpanii, które wysuwają autorki poradnika poświęconego językowi prawnemu *En femenino y en masculino. Hablamos de leyes* (‘W rodzaju żeńskim i męskim. Mówimy o ustawach’) (Guerrero Martín i Llegó Cunill 2008, 12 i nast.).

Przykład 13:

- ⊖ Art. 14. *Los españoles son iguales ante la ley (...)*.
‘Hiszpanie są równi wobec prawa...’
- ⊕ *Todas las personas de nacionalidad española* ‘wszystkie osoby narodowości hiszpańskiej’ /
los españoles y las españolas ‘Hiszpanie i Hiszpanki’ /
las españolas y los españoles ‘Hiszpanki i Hiszpanie’ /
todos los españoles y las españolas ‘wszyscy Hiszpanie i Hiszpanki’
son iguales ante la ley (...) ‘są równi wobec prawa (...)’.

Przykład 14:

- ⊖ Art. 12. *Los españoles son mayores de edad a los dieciocho años*.
‘Hiszpanie osiągną pełnoletniość w wieku osiemnastu lat’.
- ⊕ *Las españolas y los españoles* ‘Hiszpanki i Hiszpanie’ / *los españoles y las españolas* ‘Hiszpanie i Hiszpanki’ / *las personas* ‘osoby’ *son mayores* ‘osiągają pełnoletniość’ (...).
La mayoría de edad se alcanza a los dieciocho años.
‘Pełnoletniość osiąga się w wieku lat osiemnastu (...)’.

W niektórych przypadkach autorki proponują zastosowanie splittingu tylko do rodzajników:

Przykład 15:

- ⊖ Art. 32.2. *La ley regulará las formas de matrimonio, la edad y capacidad para contraerlo, los derechos y deberes de los cónyuges (...).*
'Prawo określa formy zawarcia małżeństwa, wiek i zdolność do jego zawierania, prawa i obowiązki współmałżonków'.
- ⊕ Art. 32.2. *La ley regulará las formas de matrimonio, la edad y capacidad para contraerlo, los derechos y deberes de (...) las y los / los y las cónyuges (...).*

Autorki poradnika przekonują, że formy bezosobowe i neutralne płciowo są często stosowane w przepisach, również w konstytucji, formułowanie przepisów prawnych w ten sposób jest więc jak najbardziej możliwe (Guerrero Martín i Llegó Cunill 2008, 20). Przykładem ustawy, w której uniknięto generycznego rodzaju męskiego jest Ustawa o współpracy międzynarodowej na rzecz rozwoju (Ley de Cooperación Internacional para el Desarrollo) (Guerrero Martín i Llegó Cunill 2008, 47).

Postulat unikania generycznego stosowania rodzaju męskiego wywołuje największe kontrowersje. Skrytykowała go również Hiszpańska Akademia Królewska w sprawozdaniu na temat poradników dotyczących języka równościowego (Bosque 2012)¹⁸. Akademia, choć zasadniczo popiera działania na rzecz języka równościowego, wskazuje na fakt, że generyczne stosowanie rodzaju męskiego ma długą tradycję w języku hiszpańskim (podobnie jak w wielu innych językach), i podkreśla, że każdorazowe stosowanie form odrębnych dla rodzaju męskiego i żeńskiego prowadzi do nadmiernego wydłużania tekstu i powinno być stosowane tylko w ograniczonym stopniu i w uzasadnionych przypadkach. Bosque zwraca również uwagę na to, że publikacje promujące równościowe rozwiązania w języku mają niejednorodny poziom i niekiedy proponuje się w nich rozwiązania błędne z punktu widzenia gramatyki normatywnej, np. zaleca się rezygnację z rodzajników przy rzeczownikach liczby mnogiej. Autor sprawozdania krytykuje również to, że przy tworzeniu tego rodzaju publikacji często nie biorą udziału językoznawcy.

3. Podsumowanie

Przedstawienie w niniejszym artykule wybranych problemów związanych z postulatami reformy hiszpańskiego języka prawnego miało na celu zasygnalizowanie głównych kierunków działań podejmowanych w tym zakresie w Hiszpanii. Sprawozdanie z badań

¹⁸ Sprawozdanie to zostało podpisane przez 26 członków pełnoprawnych i siedmiu członków korespondentów Królewskiej Akademii Hiszpańskiej.

poświęconych językowi przepisów prawnych przeprowadzonych w ramach prac Komisji ds. Modernizacji Języka Prawa porusza i systematyzuje wiele problemów, o których pisano wcześniej w innych publikacjach (por. np. Prieto de Pedro 1991, Alcaraz Varó i Hughes 2002). Jak deklarują we wstępie autorzy tego sprawozdania, z uwagi na techniczny charakter tekstów prawniczych praktycznie nie zajmują się w nim kwestią słownictwa (Gutiérrez Ordóñez 2011, 6). Omawiają pojawiające się w tekstach prawnych błędy językowe i niezręczności stylistyczne. Ich głównym celem jest przedstawienie propozycji zmian w obrębie tekstu, które wpłyną na jego lepsze rozumienie. Drugi nurt proponowanych zmian, czyli dość aktywne w Hiszpanii działania na rzecz stosowania w języku prawnym i prawniczym języka równościowego, przejawia się w postaci licznych publikacji instruktażowych. Jednak nie wszystkie z nich reprezentują odpowiednio wysoki poziom i dbałość o poprawność językową. Najwięcej kontrowersji budzi powtarzający się w tych publikacjach postulat unikania generycznego użycia rodzaju męskiego.

Bibliografía

- Alcaraz Varó, Enrique, i Brian Hughes. 2002. *El español jurídico*. Barcelona: Ariel.
- Balaguer Callejón, María Luisa. 2008. Género y lenguaje. Propuestos para un lenguaje jurídico igualitario. *Revista de Derecho Político*, nr 73, ss. 73-100.
- Bosque, Ignacio. 2012. *Sexismo lingüístico y visibilidad de la mujer*.
<http://www.rae.es/noticias/el-pleno-de-la-rae-suscribe-un-informe-del-academico-ignacio-bosque-sobre-sexismo> (data dostępu 30.03.2015).
- Cazarola Prieto, Luis María. 2007. *El lenguaje jurídico actual*. Navarra: Aranzadi.
- Escrig Gil, Gemma, i Anna Sales Boix. 2010. *Guía de tratamiento no sexista de la información y la comunicación en la Universitat Jaume I*. Barcelona: Unidad de Igualdad de la Universitat Jaume I.
- Guerrero Martín, Charo, i Eulàlia Lledó Cunill. 2008. *En femenino y en masculino. Hablamos de leyes*. Serie lenguaje nº 6. Madrid: Instituto de la Mujer. Ministerio de Igualdad.
http://www.redunidadesdeigualdad.udl.cat/fileadmin/Recursos/Lenguaje/Hablamos_de_leyes.pdf (data dostępu 3.11.2014).
- Gutiérrez Ordóñez, Salvador, red. 2011. *Estudio de campo: Lenguaje de las normas. Comisión para la modernización del lenguaje jurídico*. Madrid: Ministerio de Justicia.
<http://lenguajeadministrativo.com/sobre-la-modernizacion-del-lenguaje-juridico/> (data dostępu 3.11.2014).
- Hernando Cuadrado, i Luis Alberto. 2003. *El lenguaje jurídico*. Madrid: Verbum.
- Montolío Durán, Estrella. 2012a. La modernización del discurso jurídico Español impulsada por el ministerio de justicia. Presentación y principales aportaciones del informe sobre el lenguaje escrito. *Revista de llengua i Dret*, nr 57, ss. 95-121.
- Montolío Durán, Estrella, red. 2012b. *Hacia la modernización del discurso jurídico*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
- (ICMLJ) *Informe de la Comisión de modernización del lenguaje jurídico*. 2011. Madrid: Ministerio de Justicia. <http://lenguajeadministrativo.com/sobre-la-modernizacion-del-lenguaje-juridico/> (data dostępu 30.03.2015).
- Prieto de Pedro, Jesús. 1991. *Lenguas, lenguaje y derecho*. Madrid: Editorial Civitas.
- Real Academia Española. 2009. *Nueva gramática de la lengua española. Manual*. Madrid: Espasa Libros.
- Wróblewski, Bronisław. 1948. *Język prawny i prawniczy*. Kraków: Nakł. Polskiej Akademii Umiejętności.

PRZESŁANKI ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA W PRAWIE POLSKIM I FRANCUSKIM: ANALIZA SEMANTYCZNO-SKŁADNIOWA

Paulina MAZURKIEWICZ, dr
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Instytut Filologii Romańskiej
Al. Raławickie 14
20-950 Lublin
mazurkiewicz.paulina@gmail.com

PRZESŁANKI ZAWARCIA MAŁŻEŃSTWA W PRAWIE POLSKIM I FRANCUSKIM: ANALIZA SEMANTYCZNO-SKŁADNIOWA

Cel niniejszego artykułu stanowi porównawcze studium, w aspekcie semantyczno-składniowym, desygnacji przesłanek zawarcia małżeństwa w prawie polskim i francuskim. W obu systemach prawnych, dzielą się one zasadniczo na trzy kategorie: warunkujące, formalne i wykluczające. Analizy, wpisujące się w prace nad terminologią prawa polskiego i francuskiego, jasno ukazują podobieństwa i różnice w konceptualizacji przesłanek. Prawo polskie zezwala na równorzędność formy świeckiej i wyznaniowej zawierania małżeństwa; z kolei prawo francuskie zezwala na zawarcie małżeństwa osób tej samej płci (*mariage homosexuel*) lub małżeństwo w wypadku nieobecności jednego z przyszłych małżonków (*mariage posthume*). Podejmowane prace uzasadniają uznanie onomazjologii i semazjologii jako nierozłącznych metod analizy terminologicznej.

REQUIREMENTS FOR MARRIAGE IN POLISH AND FRENCH LAW: SEMANTIC AND SYNTACTIC ANALYSIS

The objective of this article is to compare semantic and syntactic designation of requirements for marriage in Polish and French law. In both jurisdictions they generally fall into three categories: conditioning, formal and exclusive. The analyses of the terminology pertaining to French and Polish marriage law have exposed similarities and differences in conceptualisation of requirements for marriage. The Polish law allows both of the religious and secular marriage. By contrast, the French law allows for same-sex marriage (*mariage homosexuel*) and marriage in the event of the absence of one of the future spouses (*mariage posthume*). The present research has also proved the usefulness of onomasiology and semasiology as combined methods of terminological analysis.

LES CONDITIONS DU MARIAGE DANS LE DROIT POLONAIS ET LE DROIT FRANÇAIS : ANALYSE SEMANTIQUE ET SYNTAXIQUE

L'objectif du présent article est de comparer, dans la dimension sémantique et syntaxique, la désignation des conditions du mariage dans le droit polonais et le droit français. Dans les deux systèmes juridiques, elles se répartissent en trois catégories : nécessaires, formelles et exclusives. Les analyses s'inscrivant dans les travaux sur la terminologie du droit polonais et du droit français démontrent les ressemblances et les dissemblances dans la conceptualisation des conditions. Le droit polonais permet la forme laïque et religieuse de la célébration du mariage, par contre, le droit français permet le mariage entre les personnes du même sexe (*mariage homosexuel*) ou le mariage dans le cas de l'absence d'un des futurs époux (*mariage posthume*). Les travaux entrepris justifient la reconnaissance de l'onomasiologie et de la sémasiologie comme méthodes inséparables de l'analyse terminologique.

1. Wstęp

Niniejszy artykuł wpisuje się w szeroko pojęte badania nad terminologią jako dziedziną językoznawstwa zajmującą się badaniem języków specjalistycznych, w tym języka prawa rozumianego tutaj jako kategoria zawierająca w sobie język prawny i prawniczy. W naszych pracach skupiamy się na teorii terminologii z uwzględnieniem różnorodności podejść prezentowanych w krajach frankofońskich, przede wszystkim we Francji i w Kanadzie (Mazurkiewicz 2012, 283-285). Głównym założeniem, które jest przyjęte do badań jest to, że w/w języki są głęboko zakorzenione w rzeczywistości prawnej właściwego dla danego narodu, a wymiar leksykalno-składniowy terminów wyraża sposób pojęciowania charakterystyczny dla systemu prawnego polskiego i francuskiego (Gałuska, Mazurkiewicz 2013, 118-120).

Przesłanki określane są w prawie jako warunki, które muszą być spełnione, aby można było zawrzeć małżeństwo (Siedlecki, Świeboda 2000, 74). Punktem wyjścia dla określenia pojęć związanych z przesłankami zawierania małżeństwa jest komentarz do *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego* autorstwa Krystyny Gromek (2013, Nb 2), w którym Autorka wyróżnia trzy rodzaje przesłanek: warunkujące, formalne i wykluczające¹⁹. Można je również sklasyfikować jako przesłanki dodatnie (czyli stany, które muszą istnieć, aby małżeństwo mogło być zawarte) jak i przesłanki ujemnie (czyli przeszkody niemożliwiające zawarcie małżeństwa). W analizach wykazano za pomocą jakich terminów, polskich i francuskich, są one desygnowane na poziomie leksykalno-składniowym. Analizę oparto na dwóch porównywalnych korpusach ze względu na ich gatunek i problematykę: *Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym* (KRO) dla języka polskiego i *Code civil* (CC) dla języka francuskiego. Oba dokumenty regulują m.in. kwestie związane z zawieraniem małżeństwa, prawa i obowiązki małżonków, dlatego są one odpowiednim źródłem wiedzy terminologicznej dotyczącej przesłanek zawierania małżeństwa w prawie polskim i francuskim.

Przed dokonaniem szczegółowej analizy porównawczej terminów, przybliżona zostanie metodologia podejmowanych badań.

¹⁹ Występują one również we francuskim prawie, jednak mają one nieco odmienną systematykę (Lamarque, Lemouland 2013).

2. Główne założenia metodologiczne

Koncentrują się one wokół definicji terminologii, pojęć i terminów, które są różnie postrzegane we współczesnym językoznawstwie.

Definicja terminologii

Terminologia, jako dział językoznawstwa stosowanego, obejmuje badanie relacji pomiędzy trzema biegunami: obiektami rzeczywistości, pojęciami i terminami. Podejmowane prace terminologiczne dotyczą desygnacji pojęć w języku specjalistycznym, w szczególności w polskim i francuskim języku prawa kanonicznego i cywilnego w tym, co dotyczy związków międzysobowych (Mazurkiewicz 2010a, 2010b, w druku). Takie podejście do badania języka czerpie z arystotelesowskiej triady *obiekt – pojęcie – znak językowy*, czyli termin. Według tej koncepcji, każdy podmiot mówiący (tu: specjalista z danej dziedziny wiedzy) obserwuje obiekty rzeczywistości, postrzega ich właściwości dzięki swoim zmysłom i intelektowi, tworząc w swoim umyśle ich obraz mentalny, a na końcu komunikuje je innym (por. Gilson 1961, Krąpiec 1995, Maryniarczyk 2011). Tak więc prezentowane badania terminologiczne biorą pod uwagę podejście referencyjne, ponieważ terminy, które będą analizowane w niniejszym artykule odwołują się do rzeczywistości prawa polskiego i francuskiego, a rolą języka naturalnego jest opisywać tę rzeczywistość. Językoznawcy-terminologowi pozostaje zbadać terminy na poziomie semantyczno-składniowym (również morfologicznym) jako środki wyrażania pojęć charakterystycznych dla danej dziedziny wiedzy i relacji pomiędzy nimi. Jeśli terminy przynależą do różnych języków naturalnych, terminolog wykaże podobieństwa i różnice w sposobie wyrażania pojęć w obrębie danej dziedziny.

Od pojęć do terminów

W terminologii pojęcie określane jest jako jednostka myśli, konstrukcja mentalna, która służy do klasyfikowania obiektów indywidualnych świata zewnętrznego i wewnętrznego przy pomocy abstrakcji bardziej lub mniej arbitralnej (dowolnej) (ISO 1987). Definicja ta pozwala na odróżnienie pojęcia od obiektu rzeczywistości, który reprezentuje. Poprzez pojęciowanie użytkownicy języka mogą strukturyzować swoją myśl i przekazywać ją innym. Aby tego dokonać, używają znaków językowych w ich formie pisemnej i ustnej. Ta koncepcja pojęcia nie zgadza się ze strukturalistycznym rozumieniem znaku językowego gdzie pojęcie (*signifié*, element znaczony) było nierozłącznie związane z *signifiant* (element znaczący). Innymi słowy, w koncepcji de Saussure'a (1916) pojęcie jest utożsamiane ze znaczeniem danego wyrazu.

Prace terminologiczne np. Depecker (2003) udowodniły, że pojęcie nie może być utożsamiane ze znaczeniem danego terminu, choć często zdarza się, że oba te wymiary pokrywają się. I tak na przykład w języku polskim na wyrażenie jednego pojęcia 'mężczyzna pozostający z kobietą w związku małżeńskim' istnieją takie terminy jak *mąż*, *małżonek*, *współmałżonek*. Z drugiej strony, biorąc pod uwagę aspekt porównawczy (choćby na osi semantycznej) języków, terminy *małżeństwo* i *marriage*

będą nazywały pojęcia kompatybilne tylko częściowo, co zostało udowodnione wraz z Gałuskińską (Gałuskińska, Mazurkiewicz 2013, 120).

Wyrażanie pojęć w języku specjalistycznym może dokonywać się na poziomie leksykalnym, gdzie konkretnym pojęciom będą odpowiadać konkretne terminy, a hierarchicznym relacjom pojęciowym (logicznym i ontologicznym) będą odpowiadać hierarchiczne relacje semantyczne (hiperonimii i holonimii). Kolejnym sposobem wyrażenia cech pojęcia w języku specjalistycznym są tzw. zdania źródłowe (lub struktury predykatowo-argumentowe), których koncepcja zaczerpnięta została z gramatyki transformacyjnej Harrisa (1990). Predykcja na temat cech pojęcia wyraża się poprzez kompilację predykatu czasownikowego i odpowiadających mu argumentów w pozycji podmiotu lub dopełnienia, tworzących tzw. zdania minimalne, to znaczy takie, które nie zostały przekształcone składniowo i takie które są minimalnym nośnikiem informacji o cechach pojęcia. A wypowiedzi, które tworzą dyskurs specjalistyczny są przetworzonymi zdaniami źródłowymi.

Zasygnalizowane problemy metodologiczne jasno ukazują, że w terminologii pojmowanej jako analiza języka wyrażającego pojęcia w danej dziedzinie wiedzy, trzeba badać jednocześnie wymiar onomazjologiczny i semazjologiczny. Terminologia bowiem kompiluje z jednej strony analizę elementów poznawczych, niezależnych i uprzednich w stosunku do systemów językowych, a z drugiej funkcjonowanie semantyczno-składniowe terminów wyrażających poszczególne koncepty w korpusach specjalistycznych.

3. Przesłanki zawarcia małżeństwa

Jak to już wcześniej zostało zasygnalizowane, przesłanki to okoliczności, warunki potrzebne do zawarcia małżeństwa. Gromek (2013), stosując utrwalony już podział w prawie polskim, wyróżniła wśród nich warunkujące, formalne i wykluczające.

Desygnacja przesłanek warunkujących

Przesłanki warunkujące są konieczne i wystarczające do zawarcia małżeństwa. Mówiąc o nich, Gromek (*ibid.*) wyróżnia takie pojęcia jak: ‘płeć nupturientów’, ‘jednoczesność oświadczeń woli’ i ‘złożenie oświadczenia woli przed podmiotem uprawnionym’. Przez jakie środki wyrażone są one w językach polskim i francuskim?

i) ‘płeć nupturientów’

Na podstawie fragmentu KRO:

Przykład 1.

Małżeństwo zostaje zawarte, gdy **mężczyzna i kobieta** jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia, że wступują ze sobą w związek małżeński. (art. 1. § 1. KRO)

można zauważyć, że pojęcie ‘płeć nupturientów’ wyraża się leksemami *mężczyzna i kobieta*. W prawie polskim małżeństwo może być zawarte tylko pomiędzy osobami różnej płci. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy* realizuje w tym zakresie zasadę wyrażoną w *Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* w jej art. 18, zgodnie z którym: „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”.

Pojęcie ‘płeć nupturientów’ wyraża się inaczej we francuskim języku prawnym.

Przykład 2.

Le mariage est contracté par **deux personnes de sexe différent ou de même sexe**. (art. 143. CC)

Nie pojawiają się tutaj odpowiedniki leksemów *mężczyzna i kobieta* (*un homme et une femme*), tylko *deux personnes de sexe différent ou de même sexe* (‘dwie osoby różnej lub tej samej płci’), ponieważ prawo francuskie dopuszcza zawieranie małżeństw zarówno hetero- jak i homoseksualnych. Wydaje się, że leksemy w języku polskim mają sens bardziej szczegółowy niż te w języku francuskim, jako że posiadają cechę różnicującą płeć osoby. Podobnie ma się rzecz z polskim terminem *nupturient* (‘osoba, która zamierza zawrzeć związek małżeński’) ²⁰, pochodzącym od łacińskiego *nupturiens*, którego odpowiednikiem w języku francuskim jest *futur époux*, termin o znaczeniu bardziej ogólnym.

ii) ‘jednoczesność oświadczeń woli’, złożonych osobiście przez nupturientów

Przykład 3.

Małżeństwo zostaje zawarte, gdy **mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia**, że wstępują ze sobą w związek małżeński. (art. 1. § 1. KRO)

Można tutaj wyróżnić zdania źródłowe wyrażające cechy pojęcia ‘jednoczesność oświadczeń woli’, czyli:

- ‘mężczyzna i kobieta są jednocześnie obecni’,
- ‘mężczyzna i kobieta jednocześnie składają oświadczenie woli’,

Temu paragrafowi odpowiada francuskie wypowiedzenie o znaczeniu przeczącym.

²⁰ sjp.pwn.pl.

Przykład 4.

Il n'y a pas de mariage lorsqu'il n'y a point de consentement. (art. 146. CC)

Kolejny raz nie pojawia się tutaj rozróżnienie płci nupturientów, a agens jest wyrażony jedynie implicytnie. Warto również zwrócić uwagę na wieloznaczność francuskiego terminu *mariage* wyrażającego z jednej strony związek między dwiema osobami (małżeństwo), a z drugiej czynność zawierania małżeństwa (powyższy przykład), ze względu na pochodzenie od czasownika *se marier* (Mazurkiewicz 2010, 332). Natomiast polski termin *małżeństwo* występuje zawsze w funkcji argumentu predykatu czasownikowego *zawierać*, *zawrzeć* lub jego formy nominalnej *zawieranie*, *zawarcie*.

Oba systemy prawne przewidują wyjątek od przesłanki jednoczesności oświadczeń woli, jakim jest możliwość zawarcia małżeństwa *per procura*, czyli przez pełnomocnika.

Przykład 5.

Z ważnych powodów sąd może zezwolić, żeby w **oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński** lub oświadczenie przewidziane w art. 1 § 2 **zostało złożone przez pełnomocnika**. (art. 6. § 1. KRO)

Na tej podstawie można wyróżnić w zdaniu źródłowym:

- '[ktoś] składa oświadczenie woli'

argument *pełnomocnik*, który, tak jak leksemy *mężczyzna i kobieta*, pełni rolę agensa. Po przekształceniu wypowiedzenia, powyższe zdanie źródłowe brzmiałoby następująco:

- 'pełnomocnik składa oświadczenie woli'.
analogicznie do zdania:
– 'mężczyzna i kobieta jednocześnie składają oświadczenie woli'.

Odpowiednikiem francuskim terminu *małżeństwo per procura* jest termin *mariage par procuration* (Lamarche, Lemouland 2013). Francuski termin powstał w wyniku naturalizacji, czyli dostosowywania słów do francuskich zasad fonetyki i morfologii, natomiast polski termin ma zachowany element łaciński jako specyfikujący znaczenie terminu *małżeństwo*. Z powyższego wynika, że termin *małżeństwo per procura* jest hybrydą językową, ponieważ zawiera elementy pochodzące z różnych języków (tutaj: polskiego i łacińskiego). Oba terminy, poprzez swoje specyficzne znaczenie stają się odpowiednio hiponimami terminów *małżeństwo* i *mariage*.

Prawo francuskie dopuszcza również możliwość zawarcia małżeństwa z osobą zmarłą jako inny wyjątek od reguły jednoczesnego złożenia oświadczenia woli.

Przykład 6.

Le Président de la République peut, pour des motifs graves, autoriser la célébration du **mariage en cas de décès de l'un des futurs époux**, dès lors qu'une réunion suffisante de faits établit sans équivoque son consentement. (art. 171. CC)

Termin-hiponim *mariage posthume* (Lamarche, Lemouland 2013) wyraża to pojęcie. W języku polskim nie ma on odpowiednika, gdyż prawo polskie nie przewiduje zaistnienia takiej okoliczności. Znamiennym jest fakt, że osoba zawierająca taki związek staje się natychmiast wdową lub wdowcem. Aby to małżeństwo było ważne, potrzebny jest dowód na to, że osoba zmarła wyrażała chęć zawarcia małżeństwa.

Ostatnia przesłanka warunkująca wyrażona jest pojęciem 'podmiot uprawniony'.

iii) 'podmiot uprawniony' do odebrania od nupturientów zgodnych oświadczeń woli.

Wyrażenie rzeczownikowe *podmiot uprawniony* jest hiperonimem terminów: *kierownik urzędu stanu cywilnego* (por. art. 1. § 1., art. 9. § 1. KRO), *duchowny* (por. art. 1. § 2. i 3., art. 9. § 2. KRO), *polski konsul* (art. 1. § 4. KRO). W prawie francuskim, uznaje się jedynie zawarcie małżeństwa przed urzędnikiem państwowym (*officier de l'état civil*), jak o tym mówi art. 165. CC. Innymi słowy, prawo francuskie nie przewiduje religijnej formy zawierania małżeństwa jak to ma miejsce w naszym systemie prawnym.

Przykład 7.

Le mariage sera célébré publiquement lors d'une cérémonie républicaine par l'**officier de l'état civil** de la commune dans laquelle l'un des époux, ou l'un de leurs parents, aura son domicile ou sa résidence à la date de la publication prévue par l'article 63, et, en cas de dispense de publication, à la date de la dispense prévue à l'article 169ci-après. (art. 165. CC)

Inne 'podmioty uprawnione' do odebrania oświadczeń woli są desygnowane przez terminy *autorités diplomatiques ou consulaires françaises*, jak to można zauważyć w art. 171-1. CC:

Przykład 8.

Le mariage contracté en pays étranger entre Français, ou entre un Français et un étranger, est valable s'il a été célébré dans les formes usitées dans le pays de célébration et pourvu que le ou les Français n'aient point contrevenu aux dispositions contenues au chapitre Ier du présent titre. Il en est de même du mariage célébré par **les autorités diplomatiques ou consulaires françaises**, conformément aux lois françaises. Toutefois, ces autorités ne peuvent procéder à la célébration du mariage entre un

Français et un étranger que dans les pays qui sont désignés par décret.
(art. 171-1. CC)

Z powyższych analiz wynika, że pojęcie ‘podmiot uprawniony do odebrania oświadczeń woli’ ma węższy zasięg w systemie prawa francuskiego, ponieważ nie uwzględnia szczegółowego pojęcia ‘duchowny’, obecnego w systemie prawa polskiego.

Podsumowując paragraf dotyczący desygnacji przesłanek warunkujących, nasuwają się dwa podstawowe wnioski o charakterze kontrastywnym. Po pierwsze, to samo pojęcie ‘płeć nupturientów’ posiada desygnaty o różnym zasięgu w polskim i francuskim języku prawa. W języku francuskim można wyraźnie wskazać na użycie hiperonimów *personne* czy *époux* (ewentualnie *futur époux*) bez rozróżnienia płci, odmiennie niż to ma miejsce w polskim języku prawa, w którym wyraźnie zaznacza się terminy wskazujące mężczyznę i kobietę jako osoby uprawnione do zawarcia małżeństwa. Po drugie, hiponimy terminów *małżeństwo* / *mariage* desygnują specyficzne warunki zawierania małżeństwa, jak na przykład *małżeństwo przez pełnomocnika* / *mariage par procuration*. Czasem są one charakterystyczne tylko dla jednego systemu prawnego, jak choćby *mariage posthume*. Jest też faktem, że francuskie prawo nie uwzględnia sytuacji, w której duchowny może odbierać oświadczenie woli zawarcia małżeństwa (por. termin *małżeństwo wyznaniowe*). Reasumując, każdy system prawny posiada swoje specyficzne pojęcia i terminy, które nie zawsze mają odpowiedniki w drugim języku.

Desygnacja przesłanek formalnych

Przesłanki formalne są desygnowane przez terminy wyrażające ogólne kategorie pojęciowe, takie jak ‘dokumenty’, ‘osoby’, ‘czynności’.

Pierwsza kategoria pojęciowa jest wyrażona poprzez terminy oznaczające dokumenty przedślubne i zaświadczenia wydawane po zawarciu małżeństwa.

i) *dokumenty przedślubne* / *pièces ou indications*

Przykład 9.

Osoby zamierzające zawrzeć małżeństwo powinny złożyć lub przedstawić kierownikowi urzędu stanu cywilnego **dokumenty niezbędne do zawarcia małżeństwa**, określone w odrębnych przepisach. (art. 3. § 1. KRO)

Przykład 10.

(...) la célébration du mariage est subordonnée :
1° A la remise, pour chacun des futurs époux, des indications ou pièces suivantes :
— les **pièces** exigées par les articles 70 ou 71 ;

- la justification de **l'identité** au moyen d'une **pièce** délivrée par une autorité publique ;
- **l'indication des prénoms, nom, date et lieu de naissance, profession et domicile des témoins**, sauf lorsque le mariage doit être célébré par une autorité étrangère (...) (art. 63. CC)

Przykład 11.

La copie intégrale de l'acte de naissance remise par chacun des futurs époux à l'officier de l'état civil qui doit célébrer leur mariage ne doit pas dater de plus de trois mois si elle a été délivrée en France et de plus de six mois si elle a été délivrée dans un consulat. (art. 70. CC)

Przykład 12.

Celui des futurs époux qui serait dans l'impossibilité de se procurer cet acte pourra le suppléer en rapportant **un acte de notoriété** délivré par un notaire ou, à l'étranger, par les autorités diplomatiques ou consulaires françaises compétentes.
(art. 71. CC)

Można zauważyć, że KRO nie wskazuje bezpośrednio, jakie dokumenty są potrzebne do zawarcia małżeństwa. Nie podaje również odniesienia do przepisów wskazujących na owe dokumenty. Natomiast francuski CC wyraźnie podaje terminy desygnujące niezbędne dokumenty potrzebne do zawarcia małżeństwa: *pièces ou indications*. Termin *pièce* jest hiperonimem terminów: *pièce d'identité* ('dowód tożsamości'), *copie intégrale de l'acte de naissance* ('pełny odpis aktu urodzenia'), *acte de notoriété* ('akt notarialny'). Ostatni hiponim desygnuje dokument niezbędny w wypadku, gdy nupturient nie może dostarczyć pełnego odpisu aktu urodzenia. Termin *indication* jest predykatem rzeczownikowym kondensującym zdanie źródłowe 'quelqu'un indique quelque chose' ('ktoś wskazuje coś'), a w przypadku przykładu 10., chodzi o predykację: 'ktoś wskazuje imiona, nazwisko, datę, miejsce urodzenia, zawód i miejsce zamieszkania świadków'. Agens w tym wypowiedzeniu jest implicytny, jednak można się domyślać, że wyraża on nupturientów.

Kolejna kategoria dokumentów jest wskazana przez terminy:

- ii) *zaświadczenie / certificat*

Przykład 9.

Osobom zamierzającym zawrzeć małżeństwo w sposób określony w art. 1 § 2 i 3 **kierownik urzędu stanu cywilnego wydaje zaświadczenie** stwierdzające brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa oraz treść i datę złożonych przed nim oświadczeń w sprawie nazwisk przyszyłych małżonków i ich dzieci. (art. 4[1].§ 1. KRO)

Przykład 10.

Si la publication a été faite dans plusieurs communes, **l'officier de l'état civil de chaque commune transmettra** sans délai à celui d'entre eux qui doit célébrer le mariage **un certificat** constatant qu'il n'existe point d'opposition. (art. 69. CC).

iii) *zaświadczenie* (wydane przez duchownego) / ----

Przykład 11.

Niezwłocznie po złożeniu oświadczeń, o których mowa w § 1, **duchowny sporządza zaświadczenie** stwierdzające, że oświadczenia zostały złożone w jego obecności przy zawarciu związku małżeńskiego podlegającego prawu wewnętrznemu kościoła albo innego związku wyznaniowego. Zaświadczenie to podpisują duchowny, małżonkowie i dwaj pełnoletni świadkowie obecni przy złożeniu tych oświadczeń. (art. 8. § 2. KRO).

Zauważyć można, że terminy *zaświadczenie* i *certificat* są predykatami nominalnymi kondensującymi zdania źródłowe: 'ktoś zaś wiadcza coś', i 'quelqu'un certifie quelque chose'. W obu przypadkach, agens będzie wskazywał na urzędnika stanu cywilnego (kierownika urzędu), a obiekt tych zdań wskazuje na brak okoliczności wyłączających zawarcie małżeństwa ('opposition au mariage'). System prawa polskiego wymaga również w art. 4 [1] § 1 KRO podania nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci. W przykładzie 11., w kontekście religijnej formy zawierania małżeństwa, pojawia się jeszcze jeden agens, który wskazuje na duchownego. Termin *zaświadczenie* jest w polskim języku prawnym argumentem predykatów *wydawać* i *sporządzać*. Natomiast w języku francuskim termin *certificat* jest argumentem predykatu *transmettre* ('przekazać'). Powyższe predykaty czasownikowe pochodzące z języka ogólnego w połączeniu z w/w argumentami zyskują swoje specyficzne, prawne znaczenie.

Kolejna kategoria przesłanek formalnych wskazana jest przez pojęcie 'świadek'.

iv) *dwóch pełnoletnich świadków* / (*au moins deux témoins ou quatre témoins (au plus)*)

Przykład 12.

Jeżeli małżeństwo jest zawierane przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego, oświadczenia o wstąpieniu w związek małżeński powinny być złożone publicznie w obecności **dwóch pełnoletnich świadków**. (art. 7. § 1. KRO).

Przykład 13.

Le jour désigné par les parties, après le délai de publication, l'officier de l'état civil, à la mairie, en présence **d'au moins deux témoins, ou de**

quatre au plus, parents ou non des parties, fera lecture aux futurs époux des articles 212 et 213, du premier alinéa des articles 214 et 215, et de l'article 371-1 du présent code. (art. 75. CC)

Cecha semantyczna polskiego terminu *świadek* to 'pełnoletni', natomiast w przypadku jego odpowiednika francuskiego '*témoins*' to 'parent ou non', czyli 'krewny lub nie'. Tak więc oba systemy prawne odmiennie profilują te znaczenie tych leksemów. Różnice pojawiają się również w liczbie świadków uczestniczących w ceremonii zawarcia małżeństwa. W prawie polskim chodzi o liczbę dwóch świadków, natomiast w prawie francuskim liczba ta może się rozciągnąć do czterech.

Kolejna kategoria pojęciowa przesłanek formalnych wyrażona jest przez terminy *oświadczenie / déclaration*.

- v) *oświadczenie osób zawierających małżeństwo o wstąpieniu w związek małżeński / déclaration des parties de vouloir se prendre pour époux*

Przykład 14.

Każda z osób zawierających małżeństwo **składa oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński, powtarzając za kierownikiem urzędu stanu cywilnego treść oświadczenia lub odczytując je na głos**. Osoba nie mogąca mówić składa oświadczenie o wstąpieniu w związek małżeński podpisując akt małżeństwa. (art. 7. § 3. KRO)

Przykład 15.

Il [l'officier de l'état civil, PM] recevra de chaque partie, l'une après l'autre, **la déclaration qu'elles veulent se prendre pour époux** : il prononcera, au nom de la loi, qu'elles sont unies par le mariage, et il en dressera acte sur-le-champ. (art. 75. CC)

W powyższych przykładach terminy *oświadczenie / déclaration* są predykatami nominalnymi i kondensują zdania źródłowe 'ktoś oświadcza, że P', a także 'quelqu'un déclare que P'. Symbol P oznacza zdanie podrzędne 'ktoś wstępuje w związek małżeński' i 'quelqu'un veut se prendre pour époux'. Agens w tych zdaniach jest wyrażony leksemami *osoby* i *parties* ('strony'). KRO precyzuje sposób składania oświadczenia poprzez imiesłowy: *powtarzając, odczytując, podpisując*.

Ostatnia przesłanka formalna wyrażona jest przez termin *ogłoszenie*, którego odpowiednik w języku francuskim nie ma formy rzeczownikowej, tylko zdanie źródłowe 'quelqu'un prononce que P' ('ktoś ogłasza, że P).

- vi) *ogłoszenie przez kierownika urzędu stanu cywilnego, że małżeństwo zostało zawarte / l'officier de l'état civil prononce que les parties sont unies par le mariage*

Przykład 16.

Po złożeniu oświadczeń o wstąpieniu w związek małżeński przez obie strony **kierownik urzędu stanu cywilnego ogłasza, że wskutek zgodnych oświadczeń obu stron małżeństwo zostało zawarte.** (art. 7. § 4. KRO)

Przykład 17.

[...] **il** [l'officier de l'état civil, PM] **prononcera**, au nom de la loi, **qu'elles [les parties, PM] sont unies par le mariage**, et il en dressera acte sur-le-champ. (art. 75. CC)

Polski termin *ogłoszenie* jest predykatem nominalnym kondensującym zdanie źródłowe 'ktoś ogłasza, że P', mającym to samo znaczenie i konstrukcję jak francuskie zdanie 'quelqu'un prononce que P'. Symbol P oznacza zdanie źródłowe podrzędne 'obie strony zawierają małżeństwo', 'les parties s'unissent par le mariage'. Na podstawie przykładu 16. można zauważyć, że polskie prawo precyzyjnie określa okoliczności uznania ważności małżeństwa jako skutku *zgodnych oświadczeń obu stron*. W kodeksie francuskim nie zaznaczono wyraźnie tego skutku.

Ostatnia przesłanka formalna dotyczy ceremoniału religijnego w przypadku wyznaniowej formy zawarcia małżeństwa, tzw. małżeństwa konkordatowego. Jak to zostało wcześniej zaznaczone, jest to forma uznawana jedynie przez system prawa polskiego.

Według Gromek (2013, Nb 2), przesłanki formalne służą konkretnym celom, takim jak:

- i) ujednoczenie trybu postępowania,
- ii) zapobieganie zawierania małżeństw nieakceptowanych przez prawo,
- iii) podkreślenie doniosłości społecznej,
- iv) nadanie uroczystego charakteru.

Cele te również są realizowane w przypadku formy zawarcia małżeństwa w prawie francuskim.

Z przytoczonych przykładów wynika, że terminy polskie i francuskie desygnujące przesłanki formalne często sobie odpowiadają. W analizach wykazano uściślenia terminologiczne co do wymaganych dokumentów (podanie nazwisk przyszłych małżonków i ich dzieci, por. art. 4[1]. § 1. KRO), czy okoliczności uznania ważności małżeństwa (por. art. 7. § 4. KRO). Zasadnicze różnice w pojęciowaniu przesłanek formalnych występują jedynie w sytuacjach, w których terminy wskazują na wyznaniową formę zawarcia małżeństwa cywilnego aprobowaną jedynie przez prawo polskie lub desygnują pojęcie 'świadek'.

Desygnacja przesłanek wykluczających

Przesłanki wykluczające określane są również jako przeszkody małżeńskie. Wyrażone są one w art. 10-16 KRO. Zasadniczo zaobserwować można wyrażenie przesłanek wykluczających poprzez zdanie źródłowe:

- ‘[ktoś] nie może zawrzeć małżeństwa’.

Leksemy w pozycji podmiotu (agens) są następujące:

- *osoba nie mająca ukończonych lat osiemnastu* (art. 10. § 1. KRO)
- *osoba ubezwłasnowolniona całkowicie* (art. 11. § 1. KRO)
- *osoba dotknięta chorobą psychiczną albo niedorozwojem umysłowym* (art. 12. § 1. KRO)
- *kto już pozostaje w związku małżeńskim* (art. 13. § 1. KRO)
- *krewni w linii prostej, rodzeństwo ani powinowaci w linii prostej* (art. 14. § 1. KRO)
-

Powyższe terminy organizują się w kategoriach pojęciowych ‘osoba’, ‘ktoś’, ‘krewni’, bez rozróżnienia płci, i wyznaczają tym samym kategorie hiperonimów określonych przez zdania źródłowe wskazujące na konkretne ograniczenia uniemożliwiające zawarcie małżeństwa: ‘osoba nie ma ukończonych lat osiemnastu’, ‘osoba jest ubezwłasnowolniona całkowicie’, ‘osoba jest dotknięta chorobą psychiczną’, ‘osoba jest dotknięta niedorozwojem umysłowym’, ‘ktoś pozostaje w związku małżeńskim’, ‘ktoś jest krewny’, ‘ktoś jest rodzeństwem’, ‘ktoś jest powinowatym w linii prostej’.

Podobne przesłanki wykluczające odnajdujemy we francuskim *Kodeksie cywilnym*. Są one jednak inaczej wyrażone, tzn. zasadniczo poprzez strukturę predykatowo-argumentową:

- ‘(ne pas) contracter mariage’,
- ‘prohiber mariage’,
- ‘il n’y a pas mariage’,

ale bez wyraźnie zaznaczonego agensa, jak to miało miejsce w powyższych przykładach z KRO:

Przykład 18.

Le mariage ne peut être contracté avant dix-huit ans révolus. (art. 144. CC)

Przykład 19.

On ne peut contracter un second mariage avant la dissolution du premier. (art. 147. CC)

Zdarza się również, że agens jest eksplicitnie wyrażony:

Przykład 20.

Les mineurs ne peuvent contracter mariage sans le consentement de leurs père et mère ; en cas de dissentiment entre le père et la mère, ce partage emporte consentement. (art. 148. CC)

Przykład 21

En ligne directe, **le mariage est prohibé entre tous les ascendants et descendants et les alliés dans la même ligne.** (art. 161. CC)

Przykład 22.

En ligne collatérale, le mariage est prohibé, **entre le frère et la soeur, entre frères et entre sœurs.** (art. 162. CC)

Przykład 23.

Le mariage est prohibé entre l'oncle et la nièce ou le neveu, et entre la tante et le neveu ou la nièce. (art. 163. CC)

Można zauważyć, że oba systemy prawne formułują desygnację przesłanek wykluczających w sposób analogiczny. Odnotować warto jednakże kilka różnic leksykalnych. Zdanie źródłowe 'osoba nie ma ukończonych lat osiemnastu' ma swój odpowiednik we francuskim terminie *mineur* ('małoletni', por. przykład 20.), a leksem *rodzeństwo* ma swój odpowiednik w wyrażeniu *le frère et la soeur* i leksemach *frères, sœurs* (przykład 22.) biorąc pod uwagę fakt, że w języku francuskim nie ma innego określenia na ten rodzaj relacji rodzinnych. Natomiast leksemy takie jak *krewni, powinowaci w linii prostej*, również mają odpowiedniki w leksemach *les ascendants et descendants et les alliés dans la même ligne*. (przykład 21.). Francuski *Code civil* doprecyzowuje również niemożność zawarcia małżeństwa pomiędzy wuj(ki)em a siostrzenicą / bratanicą, siostrzeńcem / bratankiem, jak również pomiędzy ciotką a siostrzenicą / bratanicą, siostrzeńcem / bratankiem (przykład 23.).

4. Wnioski

Analiza porównawcza terminów oznaczających przesłanki zawarcia małżeństwa w prawie polskim i francuskim wykazała, że są one porównywalne. Studium desygnacji przesłanek formalnych i wykluczających ukazało wiele zbieżności semantyczno-składniowych terminów. Wykazano jednakże różnice w zdaniach źródłowych, gdzie argument w roli agensa jest o wiele bardziej eksplicytny w *Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym* niż w *Code civil*. Oba dokumenty ukazują problem kondensacji zdań źródłowych poprzez użycie predykatów nominalnych, co jest cechą charakterystyczną języka prawa.

Największe różnice terminologiczne zaobserwowaliśmy badając terminy oznaczające przesłanki warunkujące. Wynikają one z różnego pojęciowania instytucji małżeństwa, bowiem polski termin *małżeństwo* desygnuje tylko i wyłącznie związek mężczyzny i kobiety składających jednocześnie oświadczenie woli (z wyjątkiem terminu małżeństwo *per procura*) z dopuszczeniem formy wyznaniowej. Natomiast francuski odpowiednik *marriage* ma zakres nieco inny, bo obejmuje również desygnowanie małżeństwa homoseksualnego czy też tzw. *marriage posthume*, czyli małżeństwo z osobą zmarłą. Prawo francuskie uznaje jedynie formę małżeństwa zawartego przed urzędnikiem państwowym, nie dopuszczając tym samym formy wyznaniowej, jak to ma miejsce w prawie polskim.

Podjęmowane analizy są dowodem na to, że relacje językowe paradygmatyczne czy syntagmatyczne wynikają bezpośrednio z relacji konceptualnych i je wyrażają. Sama zaś instytucja małżeństwa, pomimo czasem zasadniczych różnic w jej postrzeganiu, jest uniwersalna i nadal cieszy się przychylnością prawa polskiego i francuskiego.

Bibliografia

- Depecker, Loïc. 2009. *Entre signe et concept : éléments de terminologie générale*. Paris: Presses de la Sorbonne nouvelle.
- De Saussure, Ferdinand. 1916. *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot.
- Gałuska, Ksenia, i Paulina Mazurkiewicz. 2013. Expression du concept ‘mariage’ en droit français et ‘małżeństwo’ en droit polonais. Étude de corpus. *Roczniki Humanistyczne* nr LXI, 8, ss. 111-129.
- Gilson, Etienne. 1961. *Linguistique et philosophie. Essais sur les constantes philosophiques du langage*. Paris: Vrin.
- Gromek, Krystyna. 2013. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*. wyd. 4. Warszawa: C. H. Beck.
- Harris, Zellig. 1990. La genèse de l’analyse des transformations et de la métalangue. *Langages* nr 99, ss. 9-20.
- ISO 1087. 1990. *Terminologie – Vocabulaire*. Genève: Organisation internationale de normalisation.
- Krapiec, Mieczysław Albert. 1995. *Dzieła. Język i świat realny*, XIII. Lublin: RW KUL.
- Lamarche, Marie, i Jean-Jacques Lemouland. 2013. *Mariage. Conditions de formation*. Répertoire Dalloz. www.dalloz.fr. (data dostępu 05.09.2014).
- Maryniarczyk, Andrzej. 2011. Rola języka naturalnego w metafizyce realistycznej. *Roczniki Humanistyczne* nr LIX, 8, ss. 7-22.
- Mazurkiewicz, Paulina. 2010a. La construction du sens du terme famille en français et rodziina en polonais dans la Charte des Droits de la Famille. W *Wybrane problemy terminologii polsko-francuskich i metod badań językoznawczych w tłumaczeniach*, red. Dorota Śliwa, ss. 117-133. Lublin: KUL.
- Mazurkiewicz, Paulina. 2010b. La terminologie française et polonaise du mariage: entre le présupposé existentiel et les moyens linguistiques d’expression du concept. *Des mots et du texte aux conceptions de la description linguistique*, red. Anna Dutka-Mańkowska, Teresa Giermak-Zielińska, ss. 342-350. Warszawa: UW.
- Mazurkiewicz, Paulina. 2012. Vers de nouvelles perspectives de la recherche terminologique en Pologne. *Romanica Cracoviensia*, nr 11, ss. 282-291.
- Mazurkiewicz, Paulina, w druku. La relation concept – terme sur l’exemple de la terminologie du mariage dans le Code de Droit Canonique. *RILA* (Rassegna italiana di linguistica applicata).
- Siedlecki, Władysław, Świeboda, Zdzisław. 2000. *Postępowanie cywilne. Zarys wykładu*, wyd. 2 zmienione. Warszawa: Wydaw. Prawnicze PWN.

Źródła

- Code civil*. www.legifrance.gouv.fr (data dostępu 10.09.2014).
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy*. www.isap.sejm.gov.pl (data dostępu 11.09.2014).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*. www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm (data dostępu 14.09.2014).
- Słownik języka polskiego*. sjp.pwn.pl (data dostępu 10.09.2014).

KARY I ŚRODKI KARNE W POLSKIM KODEKSIE KARNYM ORAZ EKWIWALENTY ICH NAZW W JEZYKU NIEMIECKIM

Katarzyna SIEWERT-KOWALKOWSKA, dr
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy
Instytut Neofilologii i Lingwistyki Stosowanej
ul. Grabowa 2, 85-601 Bydgoszcz
e-mail: katarzynasiewert@wp.pl

Abstrakt: Prawo karne w odróżnieniu od innych gałęzi prawa nie reguluje określonej sfery życia społecznego, jak np. prawo rodzinne czy prawo pracy, lecz chroni dobra i wartości uznawane przez dane społeczeństwo za najważniejsze. Sprawcy naruszającymemu normy prawa karnego grożą najdotkliwsze sankcje, a mianowicie utrata lub ograniczenie dóbr wysoko cenionych przez każdego człowieka, jakimi są wolność, wartości majątkowe czy dobre imię. Przedmiotem artykułu są wybrane pojęcia polskiego prawa karnego w kontekście przekładu tekstów prawnych na język niemiecki. Na wstępie zostanie przedstawiony system kar i środków karnych przewidzianych w polskim kodeksie karnym w porównaniu z systemem obowiązującym w Niemczech. Na tej podstawie zostanie przeprowadzona analiza ekwiwalentów zaproponowanych w wybranym słowniku prawniczym polsko-niemieckim oraz rozwiązań translatorskich zastosowanych w przekładzie polskiego kodeksu karnego na język niemiecki.

PENALTIES AND PENAL MEANS IN THE POLISH PENAL CODE AND EQUIVALENTS OF THEIR NAMES IN GERMAN

Abstract: The penal law, in contrast to other branches of law, such as the labour law or the family law, doesn't regulate any sphere of social life, but protects goods and values regarded as most important by a given society. The perpetrator who violates regulations of the penal law is liable to the most severe sanctions, namely, loss or limitation of the most important human values like freedom, property or good name. The present article addresses selected terms of the Polish penal law with reference to their equivalents in the German system. The article begins with the presentation of the system of penalties and penal means in the Polish penal code and its comparison with the system being legally binding in Germany. This is followed by an analysis of the equivalents from a selected Polish-German dictionary and of translation solutions in the German translation of the Polish penal code.

Wstęp

Prawo karne stanowi jedną z wielu gałęzi prawa, która w systemie prawa każdego państwa pełni wyjątkową rolę. Nie reguluje ono bowiem określonej sfery stosunków społecznych, jak np. prawo rodzinne czy prawo pracy, lecz ingeruje w różne dziedziny życia, chroniąc określony system wartości zagrożony występowaniem zjawisk patologicznych, które w różnych okresach historycznych mogą mieć różne nasilenie (por. Bojarski 2008, 17; Daniluk 2011, 338). Ich wzrost obserwuje się zwłaszcza dziś, w dobie postępującego procesu globalizacji, przejawiającego się w intensyfikacji przepływu kapitału, ludzi i technologii i prowadzącego między innymi do integrowania się państw, społeczeństw i kultur. W 2001 r. Ryszard Kapuściński (2008, 189) zwrócił uwagę, iż obok tak rozumianej globalizacji, ocenianej najczęściej pozytywnie, istnieje jeszcze globalizacja negatywna, „globalizacja świata podziemnego, przestępczego, mafii, narkotyków, masowego handlu bronią, prania brudnych pieniędzy, unikania płacenia podatków, oszustw finansowych” oraz handlu ludźmi, korupcji i terroryzmu.

Rozwojowi przestępczości, zwłaszcza tej zorganizowanej, sprzyja przede wszystkim łatwość nawiązywania kontaktów dzięki swobodnemu przepływowi ludzi na skutek otwartych granic oraz dzięki gwałtownemu rozwojowi środków komunikacji elektronicznej. Działalność przestępcza ma bardzo często charakter międzynarodowy (por. Gabriel-Węglowski 2011, 73-74), także w Polsce. Na przykład w 2003 r. działalność przestępczą w Polsce prowadziło 250 grup przestępczych, wśród których były też grupy o składzie międzynarodowym. Uczestniczyły w nich 522 osoby pochodzące z 19 państw (por. Hołyst 2005, 804). Wobec tak poważnego zagrożenia dla porządku publicznego Polska, która dnia 1 maja 2004 r. stała się państwem członkowskim Unii Europejskiej, włączyła się w działania mające na celu walkę z przestępczością zorganizowaną i transgraniczną na szczeblu europejskim. Działania te opierają się w głównej mierze na skutecznej współpracy między organami państw członkowskich, a zwłaszcza organami ścigania, której wyrazem jest między innymi wzajemne uznawanie wyroków i innych orzeczeń organów sądowych (por. Walka z przestępczością zorganizowaną). Podstawowym aktem prawnym wyznaczającym ramy wzajemnej współpracy jest Europejska konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych z dnia 20 kwietnia 1959 r. Na mocy art. 16 ust. 2 tej konwencji wiele państw złożyło oświadczenia o wymaganiu tłumaczenia wniosków o udzielenie pomocy prawnej w sprawach karnych i załączonych dokumentów. Wśród nich znalazły się także państwa, w których językiem urzędowym jest język niemiecki, a więc Niemcy, Austria, Szwajcaria, Lichtenstein, Luksemburg i Belgia (por. Ciszewski 2008, 811-812).

Aby móc sprostać wymogom zapewnienia odpowiedniej jakości tłumaczenia i przyczynić się tym samym do efektywnej współpracy sądowej na płaszczyźnie międzynarodowej, tłumacz musi posiadać określony poziom wiedzy specjalistycznej, kulturowej, językowej oraz kompetencji translatorskiej (por. Jopek-Bosiacka 2006, 30-31). Jednym z podstawowych warunków wykonania dobrej jakości tłumaczenia jest, jak podkreśla się w literaturze przedmiotu, wybór właściwego ekwiwalentu terminologicznego w języku docelowym. Tę kluczową fazę tłumaczenia poprzedza wnikliwa analiza treści pojęć używanych przez ustawodawcę (Groot 1999, 11, Jopek-Bosiacka

2006, 30, Weisflog 1996, 117). Celem niniejszego artykułu jest zbadanie treści pojęć poszczególnych kar i środków karnych, analiza zaproponowanych ekwiwalentów słownikowych i przekładowych oraz próba ich oceny z punktu widzenia tłumaczenia tekstów prawnych na język niemiecki w określonej sytuacji komunikacyjnej.

System sankcji karnych w polskim kodeksie karnym

Jak podkreśla Andrzej Marek (2005, 5), prawo karne spełnia szczególną rolę wśród gałęzi prawa, ponieważ chroni ono państwo i stosunki społeczno-ekonomiczne oraz prawa i wolności człowieka przed najpoważniejszymi zamachami na te dobra, a mianowicie przed przestępstwami. Ochronę dóbr zapewnia się, stosując wobec sprawców przestępstw represje w postaci kar i innych środków przewidzianych w przepisach prawa karnego (por. Marek 2005, 5; Bojarski 2008, 31).

Tradycyjną formą reakcji na popełnienie przestępstwa jest kara, nazywana karą kryminalną, czyli bardzo ostry środek przymusu państwowego służący do zwalczania przestępstw (por. Bojarski 2008, 24, 237). Jest to instrument specyficzny, ponieważ od środków prawnych funkcjonujących w innych działach prawa, takich jak prawo cywilne czy prawo administracyjne, różni się przede wszystkim stopniem dolegliwości. Kara kryminalna dotyka bowiem podstawowych wartości, jakimi są m. in. wolność i mienie sprawcy przestępstwa (por. Hołyst 2005, 301). Poza tym kara ma charakter osobisty, ponieważ kary nie można odbywać za skazanego (por. Bojarski 2008, 237). Co ciekawe, odmiennosc tej represji karnej znajduje także swój wyraz w języku, ponieważ sprawcę naruszającego normy prawa karnego „skazuje się”, a karę za przestępstwo sąd „orzeka”, a nie „zasądza”, co ma miejsce w przypadku odszkodowania w procesie cywilnym (por. Bojarski 2008, 238).

Katalog kar, które ma do dyspozycji sąd, zawarty jest w art. 32 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, i obejmuje kolejno:

- 1) grzywnę,
- 2) ograniczenie wolności,
- 3) pozbawienie wolności,
- 4) 25 lat pozbawienia wolności oraz
- 5) dożywotnie pozbawienie wolności.

Należy dodać, że dla żołnierzy kodeks karny przewiduje jeszcze karę aresztu wojskowego w wymiarze od jednego miesiąca do 2 lat (art. 322 k.k.).

Wobec sprawców przestępstw oprócz ww. kar sąd może również orzec tzw. środki karne, które wymierzane są łącznie z karą jako jej uzupełnienie lub też które mogą być orzekane zamiast kary (por. Budyn-Kulik et al. 2011, 20; Hołyst 2005: 1019). Artykuł 39 k.k. zawiera następujący katalog środków karnych:

- 1) pozbawienie praw publicznych,
- 2) zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej,
- 3) zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi,
- 4) obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu,
- 5) zakaz wstępu na imprezę masową,
- 6) zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych,
- 7) nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,
- 8) zakaz prowadzenia pojazdów,
- 9) przepadek,
- 10) obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę,
- 11) nawiązka,
- 12) świadczenie pieniężne,
- 13) podanie wyroku do publicznej wiadomości.
- 14)

Obok wymienionych tutaj istnieją dodatkowo środki karne orzekane wobec żołnierzy, którymi są wydalenie z zawodowej służby wojskowej i degradacja (art. 324 k.k.).

Wszystkie powyższe środki karne stanowią treść pojęcia *środki karne* w węższym znaczeniu. W doktrynie prawa karnego pojęcie to występuje także w szerszym znaczeniu, a mianowicie jako każda forma reakcji na czyn zabroniony, i jest ono synonimem kary. W tym znaczeniu pojęcie to obejmuje wszystkie kary, środki karne w wąskim znaczeniu, środki wychowawcze i poprawcze stosowane wobec nieletnich oraz środki probacyjne, czyli środki związane z poddaniem sprawcy próbie (por. Bojarski 2008, 25, 249; Cieślak 2010, 177; Paweła 2007, 223).

Odnośnie do przytoczonych powyżej znaczeń pojęcia *środki karne* w literaturze przedmiotu można znaleźć uwagi krytyczne co do podziału reakcji penalnych na kary i środki karne, jaki przewiduje obowiązująca ustawa Kodeks karny z 1997 r. Podkreśla się, że podział taki jest wadliwy zarówno ze względów merytorycznych, jak i językowych. Zmianę dotychczasowych nazw *kary zasadnicze* oraz *kary dodatkowe* występujących w kodeksie karnym z 1969 r. uzasadniano tym, iż środki karne mogą być orzekane bez zastosowania kary, a niektóre z nich tracą wręcz charakter kary, jak np. naprawienie szkody. Z tego względu uważano, iż nowa nazwa nie będzie podkreślać ich karnego charakteru. Jednak z merytorycznego punktu widzenia funkcja większości z nich nadal jest represyjna. Błąd językowy polega natomiast na tym, że nie powinno się dokonywać podziału dychotomicznego pojęć o takim samym znaczeniu i pojęciom o utrwalonej tradycji nadawać nowego, sztucznego znaczenia. Bardziej uzasadnionym byłby podział na kary zasadnicze i inne kary bądź inne środki karne (por. Bojarski 2008, 249).

System sankcji karnych w niemieckim kodeksie karnym

W Niemczech odpowiednikiem polskiej ustawy Kodeks karny z 1997 r. jest ustawa Strafgesetzbuch (StGB) z 1871 r. w brzmieniu obowiązującym od dnia 13 listopada 1998 r. W odróżnieniu od polskiego niemiecki kodeks karny przewiduje trójpodział sankcji karnych będących reakcją na przestępstwo, a mianowicie na kary zasadnicze (*Hauptstrafen*; dosł. *kary główne*), kary dodatkowe (*Nebenstrafen*) i środki karne (*Nebenfolgen*, dosł. *dotatkowe skutki wyroku*) (por. Creifelds 2014, 1206; Steinborn 2011, 690).

Katalog kar zasadniczych, które jako takie mogą być wymierzone samoistnie, obejmuje dwie kary:

- 1) karę pozbawienia wolności (*Freiheitsstrafe*), która może być terminowa (*zeitige Freiheitsstrafe*) od 1 miesiąca do 15 lat lub dożywotnia (*lebenslange Freiheitsstrafe*) (§ 38 StGB), oraz
- 2) grzywnę (*Geldstrafe*) (§ 40 StGB).

Warto zauważyć, iż § 43a StGB jako karę zasadniczą przewiduje dodatkowo karę majątkową (*Vermögensstrafe*), lecz w obowiązującym stanie prawnym zgodnie z orzeczeniem Trybunału Federalnego nie może być ona orzekana ze względu na niezgodność z konstytucją (por. Creifelds 2014, 1207).

Kary dodatkowe to kary uzupełniające orzekane obok kar zasadniczych. Niemiecki kodeks karny wyraźnie wymienia tylko jedną karę dodatkową, tzn. zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych (*Fahrverbot*) (§ 44 StGB). Jednak w praktyce do tego rodzaju kar zalicza się także podanie wyroku skazującego do publicznej wiadomości (*Bekanntgabe der Verurteilung*) oraz przepadek (*Einziehung*) (por. Creifelds 2014, 896; Köbler 2007, 288).

Do trzeciej grupy sankcji, czyli do środków karnych, zgodnie z § 45 StGB, należy utrata prawa do pełnienia urzędów publicznych oraz biernego i czynnego prawa wyborczego (*Verlust der Amtsfähigkeit, der Wählbarkeit und des Stimmrechts*), (por. też Alpmann-Pieper et al. 2010, 838). W niemieckiej literaturze przedmiotu, podobnie jak w polskiej, podkreśla się, że środki karne nie mają charakteru kary, ponieważ sąd może je wymierzyć tylko łącznie z karą główną (por. Köbler 2007, 288).

Problem tłumaczenia nazw kar i środków karnych na język niemiecki

Na podstawie przedstawionego powyżej opisu sankcji karnych przewidzianych zarówno w polskim, jak i w niemieckim kodeksie można już na wstępie stwierdzić, że katalog polskich kar i środków karnych jest obszerniejszy i że niektóre z nich nie są znane niemieckiemu prawu karnemu. Dlatego też ich tłumaczenie na język niemiecki może stanowić problem translacyjny.

W dalszej części artykułu zostaną przeanalizowane propozycje tłumaczenia nazw kar i środków karnych na język niemiecki zawarte w najnowszym dwujęzycznym słowniku specjalistycznym „Słownik języka prawnego i ekonomicznego” autorstwa Aliny i Agnieszki Kilian z 2014 roku. Propozycje te zostaną następnie skonfrontowane z ekwiwalentami przekładowymi występującymi w tłumaczeniu polskiego kodeksu karnego na język niemiecki, który ukazał się w 2012 r. nakładem Wydawnictwa C.H. Beck. Na tej podstawie zostanie następnie podjęta próba oceny obu rodzaju rozwiązań w kontekście przyjętego modelu sytuacji komunikacyjnej.

Przed przystąpieniem do analizy należy przypomnieć obowiązującą w teorii przekładu zasadę, że „gdy tłumaczymy, tłumaczymy dla kogoś, w konkretnym celu i w konkretnej sytuacji komunikacyjnej” (Dybiec-Gajer 2013, 107) i jednocześnie nakreślić istotne parametry sytuacji komunikacyjnej, w jakiej funkcjonują translaty tekstów tłumaczonych na potrzeby pomocy prawnej w sprawach karnych. Pomocny okazuje się tutaj model pragmatycznego tłumaczenia terminów prawnych opracowany przez Danutę Kierzkowską (2002, 72-86). Autorka podkreśla, że model skupia się przede wszystkim na dwóch rodzajach ograniczeń wyznaczających kierunek działania tłumacza tekstów prawnych, tj. na ograniczeniach wynikających z typu odbiorcy i rodzajów uzusu terminologicznego. Restrykcje te zostały określone mianem imperatywu odbiorcy i imperatywu uzusu. Bowiem dopiero po określeniu imperatywu odbiorcy i imperatywu uzusu tłumacz może dokonać wyboru rodzaju strategii tłumaczenia poprzez wybór odpowiedniego typu ekwiwalencji tekstu docelowego w stosunku do tekstu wyjściowego (por. Kierzkowska 2002, 87).

W analizowanej w niniejszym artykule sytuacji należy przyjąć, że odbiorcą przekładu, którym są sądy i prokuratury prowadzące postępowania w sprawach z elementem obcym, będzie odbiorca daleki, ponieważ nie musi się on zapoznawać z obcym systemem prawa (w tym przypadku z polskim) i preferuje terminologię znaną mu z rodzimego systemu prawa, choćby była ona nawet nieprecyzyjna (por. Kierzkowska 2010, 266-267). Określenie typu odbiorcy zawiera już wskazówkę dotyczącą uzusu terminologicznego, którym będzie uzus narodowy, czyli stosowanie narodowej terminologii preskryptywnej, tj. występującej w aktach danego państwa publikowanych w dziennikach promulgacyjnych (w tym przypadku w polskich aktach prawnych) (por. Kierzkowska 2002, 92).

Po ustaleniu typu odbiorcy i rodzaju uzusu można przystąpić do wyboru strategii tłumaczenia. Zgodnie z modelem Danuty Kierzkowskiej w tłumaczeniu dokumentów funkcjonujących w obrocie prawnym z zagranicą w sprawach karnych dla odbiorcy dalekiego można przyjąć ekwiwalencję tekstowo-normatywną oraz ekwiwalencję konotacyjną. Ekwiwalencja tekstowo-normatywna to stosowanie norm językowych i tekstowych właściwych dla języka prawnego, ustalonych przez konwencję i tradycję językową. Ten rodzaj ekwiwalencji obowiązuje dla wszystkich rodzajów tekstów (por. Kierzkowska 2002, 96-97).

Natomiast ekwiwalencja konotacyjna polega na odnoszeniu terminów i oznaczanych przez nie pojęć tekstu wyjściowego do skojarzeń związanych z pojęciami

kultury prawnej języka docelowego, które są znane odbiorcy tłumaczenia (por. Kierzkowska 2002, 95). Stwierdzenie to nabiera szczególnego znaczenia dla języka niemieckiego, który jest językiem pluricentrycznym i występuje różnych odmianach (por. Kubacki 2014, 165). Jest to o tyle ważne, że tłumacz, dokonując przekładu tekstów prawnych, musi świadomie wybrać porządek prawny, którego terminologię będzie konsekwentnie stosował w translacji, a więc terminologię niemiecko-niemiecką, austriacko-niemiecką, helweto-niemiecką, liechtensteińsko-niemiecką, belgijsko-niemiecką, czy też terminologię włosko-niemiecką, gdyż każde państwo posiada własny system prawny i tym samym własną terminologię (por. Groot 1999, 12, 18; Kubacki 2014, 172). W opisywanej w niniejszym artykule sytuacji komunikacyjnej będzie to język niemiecki systemu prawnego Republiki Federalnej Niemiec.

Z uwagi na obszerny katalog kar i środków karnych w polskim prawie karnym można przypuszczać, że tłumacz będzie musiał zmierzyć się z problemem terminów bezekwiwalentnych. Termin bezekwiwalentny to „termin, który nazywa byt istniejący w rzeczywistości prawnej języka źródłowego, ale nie istniejący w rzeczywistości prawnej języka docelowego” (Matulewska 2005, 65). W takim przypadku będzie on zmuszony podjąć decyzję co do sposobu utworzenia nowego terminu, czyli wybrać jedną z wielu technik tworzenia terminów, spośród których Aleksandra Matulewska (2005, 65) wymienia m. in. (por. też Kierzkowska 2002, 118-123):

1. wyrażenie egzotyczne, czyli rodzaj zapożyczenia zachowującego pisownię terminu języka docelowego (*common law*),
2. zapożyczenie z dostosowaniem pisowni do zasad rządzących językiem docelowym (*Eksczekier*),
3. kalka językowa (*sędzia-komisarz – judge-commissioner*),
4. ekwiwalent funkcjonalny, czyli zastosowanie najbliższego ekwiwalentu znanego w rzeczywistości prawnej języka docelowego (*spółka komandytowa – limited partnership*),
5. neologizm, czyli utworzenie zupełnie nowego terminu nieznanego w kulturze języka docelowego (*prokurent – commercial representative*),
6. ekwiwalent opisowy w postaci definicji (*equity jako system prawny oparty na zasadach słuszności stosowany w Anglii*),
7. dwa terminy na oznaczenie jednego np.: *mortgage – hipoteka i zastaw*,
8. ekwiwalent zorientowany na język źródłowy modyfikujący termin znany w kulturze języka docelowego (*spółka z ograniczoną odpowiedzialnością – limited liability company*),
9. ekwiwalent zawierający w sobie termin języka źródłowego, ale szerszy znaczeniowo (*partnership – spółka*),
10. ekwiwalent ograniczający (*lease – dzierżawa*).

Po określeniu istotnych elementów sytuacji komunikacyjnej przyjrzymy się rozwiązaniom translacyjnym dla nazw kar i środków prawnych, proponowanym w polsko-niemieckim słowniku specjalistycznym oraz zastosowanych w przekładzie polskiego kodeksu karnego na język niemiecki. Tabela 1 zawiera ekwiwalenty dla nazw kar zawartych w art. 32 i 322 k.k.).

Tab. 1: Niemieckie ekwiwalenty przekładowe dla polskich nazw kar

	Nazwa kary	Kilian/Kilian	Przekład Chudzik et al.
1	<i>kara grzywny</i>	<i>Geldstrafe</i>	<i>Geldstrafe</i>
2	<i>kara ograniczenia wolności</i>	<i>Freiheitsbeschränkungsstrafe</i>	<i>Freiheitsbeschränkungsstrafe</i>
3	<i>kara pozbawienia wolności</i>	<i>Freiheitsstrafe</i>	<i>Freiheitsstrafe</i>
4	<i>kara 25 lat pozbawienia wolności</i>	<i>Freiheitsstrafe von 25 Jahren</i>	<i>25 Jahre Freiheitsstrafe</i>
5	<i>kara dożywotniego pozbawienia wolności</i>	<i>lebenslange Freiheitsstrafe</i>	<i>lebenslange Freiheitsstrafe</i>
6	<i>kara aresztu wojskowego</i>	-	<i>Strafe des militärischen Arrests</i>

Dla nazw kar, które mają swoje odpowiedniki w niemieckim kodeksie karnym, tj. *grzywna*, *kara pozbawienia wolności* oraz *kara dożywotniego pozbawienia wolności* zarówno w słowniku, jak i w tłumaczeniu zaproponowano ekwiwalenty funkcjonalne. Istotne jest, aby jednak pamiętać, że zakresy znaczeniowe niemieckich pojęć prawnych oraz polskich pojęć prawnych reprezentowanych w tłumaczeniu przez ekwiwalenty funkcjonalne nie zawsze się pokrywają. Taką samą treść mają pojęcia *kara dożywotniego pozbawienia wolności* i *lebenslange Freiheitsstrafe* oraz *kara pozbawienia wolności* i *Freiheitsstrafe*. W przypadku tego drugiego rodzaju kary jej wymiar w obu systemach prawnych wynosi od 1 miesiąca do 15 lat (art. 37 k.k. oraz § 38 pkt 2 StGB). Pojęcia *kary grzywny* i *Geldstrafe* różnią się natomiast granicami orzekania tego rodzaju kary. Zarówno w polskim, jak i w niemieckim systemie prawnym karę grzywny wymierza się w stawkach dziennych, przy czym w polskim kodeksie karnym liczba stawek wynosi od 10 do 540, a jedna stawka może mieć wartość od 10 do 2.000 zł (art. 33 § 1 i 3 k.k.), a w niemieckim kodeksie karnym liczba stawek wynosi od 5 do 360, a wartość jednej stawki od 1 do 30.000 euro (§ 40 pkt 1 i 2).

Dla terminów bezekwiwalentnych *kara ograniczenia wolności* i *kara 25 lat pozbawienia wolności* zostały utworzone nowe terminy z wykorzystaniem terminów znanych w kulturze niemieckiego języka prawnego. Termin *Freiheitsbeschränkungsstrafe*, który pojawia się w obu analizowanych publikacjach jako ekwiwalent nazwy kary ograniczenia wolności, powstał z połączenia dwóch niemieckich terminów prawnych, a mianowicie *Freiheitsbeschränkung* oraz *Strafe*. *Freiheitsbeschränkung* występuje w niemieckim prawie o Policji i oznacza ograniczenie jakiejś osobie możliwości zmiany miejsca pobytu,

a *Strafe* podobnie jak w polskim prawie karnym to sankcja prawna przewidziana w ustawie karnej za jej naruszenie (por. Alpmann-Pieper et al. 2010, 470, 1119). Ekwiwalent terminu *kara 25 lat pozbawienia wolności* został utworzony z wykorzystaniem niemieckiego terminu prawnego *Freiheitsstrafe*. Można przy tym stwierdzić, że ekwiwalent zaproponowany w słowniku Aliny i Agnieszki Kilian zorientowany jest na język docelowy, a rozwiązanie translacyjne zastosowane w przekładzie polskiego kodeksu karnego ma charakter ekwiwalentu zorientowanego na język źródłowy, ponieważ jego struktura morfologiczna jest odwzorowaniem struktury terminu źródłowego. Z punktu widzenia przyjętych założeń dotyczących parametrów sytuacji komunikacyjnej trafniejszym rozwiązaniem jest odpowiednik słownikowy.

Za termin bezekwiwalentny nie można uznać terminu *kara aresztu wojskowego*, ponieważ w prawie niemieckim istnieje podobny byt prawny, a mianowicie *Strafarrest*. Jest to szczególny rodzaj kary przewidziany w §§ 10-12 obowiązującej w Niemczech wojskowej ustawy karnej (*Wehrstrafgesetz*), który sąd może orzekać tylko w przypadku przestępstw popełnianych przez żołnierzy (por. Alpmann-Pieper et al. 2010, 1115). Dlatego też w analizowanej tutaj sytuacji komunikacyjnej można by wykorzystać termin istniejący już w niemieckim porządku prawnym jako ekwiwalent konotacyjny. Słownik Aliny i Agnieszki Kilian z 2014 r. nie notuje niestety tego terminu. Rozwiązanie translacyjne zaproponowane przez autorów przekładu polskiego kodeksu karnego, czyli *Strafe des militärischen Arrests*, to ekwiwalent zorientowany na język źródłowy. Ten nowo utworzony termin, który stanowi kalkę językową, jest przejrzysty znaczeniowo i z tego względu jest także akceptowalny.

Przeanalizujmy teraz ekwiwalenty niemieckie zaproponowane dla nazw środków karnych, które przedstawia tabela 2.

Tab. 2: Niemieckie ekwiwalenty przekładowe dla polskich nazw środków karnych

	Nazwa kary	Kilian/Kilian	Przeład Chudzik et al.
1	<i>środek karny</i>	<i>Strafmaßnahmen</i>	<i>Strafmittel</i>
2	<i>pozbawienie praw publicznych</i>	<i>Aberkennung der bürgerlichen Ehrenrechte</i>	<i>Aberkennung öffentlicher Rechte</i>
3	<i>zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej</i>	<i>Verbot der Bekleidung bestimmter Ämter, Berufsverbot, Gewerbeuntersagung</i>	<i>Verbot, einen bestimmten Posten zu bekleiden, einen bestimmten Beruf auszuüben oder eine bestimmte wirtschaftliche Tätigkeit zu betreiben</i>
4	<i>zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi</i>	-	<i>Verbot, eine Tätigkeit auszuüben, die im Zusammenhang mit der Erziehung, Heilung, Bildung oder Betreuung Minderjähriger steht</i>

5	obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu	Weisung mit bestimmten Personenkreisen nicht zu verkehren	Verpflichtung, sich von bestimmten Kreisen oder Orten fernzuhalten, das Verbot zu bestimmten Personen Kontakt aufzunehmen oder das Verbot, einen bestimmten Aufenthaltsort ohne Erlaubnis des Gerichts zu verlassen
6	zakaz wstępu na imprezę masową	-	Eintrittsverbot zu einer Massenveranstaltung
7	zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych	-	Eintrittsverbot in Spielhallen oder das Teilnahmeverbot an Glücksspielen
8	nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	-	-
9	zakaz prowadzenia pojazdów	Fahrverbot	Fahrverbot
10	przepadek	Einziehung, Verfall	Verfall
11	obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę	Schadensersatzpflicht, Wiedergutmachungspflicht, Wiedergutmachung eines Nichtvermögensschadens	Verpflichtung zur Schadenswiedergutmachung oder Genugtuung für das erlittene Leid
12	nawiązka	Bußzahlung	Geldauflage
13	świadczenie pieniężne	Geldleistung	Geldleistung
14	podanie wyroku do publicznej wiadomości	öffentliche Bekanntgabe des Urteils	öffentliche Bekanntgabe des Urteils
15	wydalenie z zawodowej służby wojskowej	-	Entlassung aus dem Berufsdienst des Militärs
16	degradacja	Degradierung	Degradierung

Środki karne to nowy termin, który został wprowadzony w Kodeksie karnym z 1997 r. i który, jak już wspomniano, budzi pewne kontrowersje w literaturze przedmiotu. Choć niektórzy prawnicy podkreślają, że funkcja środków karnych nie różni się praktycznie od funkcji dawnych kar dodatkowych, to jednak tłumacz nie może ingerować w ustaloną przez ustawodawcę terminologię i tłumaczyć terminu *środki karne* jako *Nebenstrafen*, utożsamiając w ten sposób polskie pojęcie prawne z niemieckim. Z tego też względu zaproponowany ekwiwalent słownikowy, jak i przekładowy, które są kalką językową, należy uznać za słuszne rozwiązanie.

Większość spośród wymienionych w powyższej tabeli środków karnych przewidzianych w polskim kodeksie karnym to formy reakcji na czyn zabroniony, które nie są znane niemieckiemu prawu karnemu. Można je jednak potraktować jako rodzaj definicji, gdyż ich nazwy stanowią eksplikację znaczenia (3-8 oraz 11). Być może dlatego niektóre środki karne nie zostały uwzględnione w słowniku Aliny i Agnieszki Kilian.

Przeanalizujmy teraz poszczególne propozycje ekwiwalentów przekładowych nazw środków karnych 3-7 i 11. Oceniając ekwiwalenty zawarte w 3 wierszu tabeli, można stwierdzić, iż pod względem stylistycznym ekwiwalent słownikowy jest lepszym rozwiązaniem, gdyż odpowiada stosowanemu w języku prawa stylowi nominalnemu i ma bardziej skondensowaną formę. Pod względem semantycznym jedyne zastrzeżenie budzi sformułowanie użyte w ekwiwalencie słownikowym, a mianowicie *Bekleidung bestimmter Ämter*, gdzie *Ämter* (*urzędy*) ma znaczenie zawężające. W doktrynie prezentowany jest pogląd, że wyrażenie *stanowisko* „interpretuje się jako pełnioną funkcję lub pozycję zajmowaną przez obywatela w systemie i hierarchii instytucji państwowych i społecznych, a także prywatnych” (Daniluk 2011, 554). Dlatego też *Ämter* należałoby zastąpić wyrazem *Posten*. Warto zauważyć, że w przekładzie autorki słownika wykorzystany termin ustawowy zawarty w § 35 niemieckiej ustawy o działalności gospodarczej (*Gewerbeordnung*), a mianowicie *Gewerbeuntersagung*.

Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku ekwiwalentów dla środka karnego w wierszu 11. Pozytywnie należy ocenić ekwiwalent słownikowy, który w przeciwieństwie do ekwiwalentu przekładowego, nie jest dosłowną kalką polskiego terminu, lecz uwzględnia treść pojęcia kryjącego się za terminem *krzywda*. Pojęcie to odnosi się bowiem „do uszczerbku o charakterze niemajątkowym (np. cierpienia fizyczne lub psychiczne)” (Daniluk 2011, 245-246). Z uwagi na to, że w słowniku nazwa tego środka karnego jest podzielona na dwie części, to w kontekście przekładu kodeksu karnego pełny ekwiwalent przekładowy mógłby brzmieć: *Pflicht zum Schadensersatz und zur Wiedergutmachung eines Nichtvermögensschadens*.

Wiersz 5 tabeli pokazuje, że zarówno ekwiwalent słownikowy, jak i przekładowy jest niepełny i ten ostatni ma formę konstrukcji bezokolicznikowej, która co prawda nie odpowiada konwencji stylu języka prawnego, lecz jest przejrzysta i zrozumiała. Jako pełne rozwiązanie translacyjne w formie nominalnej można by zaproponować następujący ekwiwalent: *Pflicht zum Fernbleiben von bestimmten Kreisen oder Orten, Kontakt- und Näherungsverbot zu bestimmten Personen, Verbot des Verlassens eines bestimmten Aufenthaltsortes ohne Erlaubnis des Gerichts*.

Słownik Aliny i Agnieszki Kilian nie notuje nazw środków karnych 4, 6 i 7, natomiast ekwiwalenty przekładowe są różne pod względem formalnym: nazwa środka karnego w wierszu 4 ma formę konstrukcji bezokolicznikowej, a pozostałe dwa formę nominalną. Ekwiwalent nominalny dla środka karnego 4 mógłby mieć następującą postać: *Verbot einer mit Erziehung, Behandlung, Bildung oder Betreuung Minderjähriger verbundenen Tätigkeit*.

Środek karny w pozycji 8, wprowadzony do kodeksu karnego z mocy ustawy z 10.06.2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw (por. Daniluk 2011, 213), nie został uwzględniony ani w słowniku, ani w przekładzie. Dziwi zwłaszcza jego brak w tłumaczeniu kodeksu karnego, gdyż przekład ten ukazał się w 2012 r. i jako datę stanu prawnego podano czerwiec 2012 r. Ekwiwalentem przekładowym mogłoby być następujące sformułowanie: *Anordnung des zusammen mit dem Verletzten bewohnten Wohnraumes*.

Niemieckie prawo karne nie zna także sankcji karnych w postaci nawiązki, świadczenia pieniężnego oraz degradacji (w przypadku żołnierzy). Nawiązka polega na obowiązku zapłacenia pewnej kwoty na określony cel (por. Hołyst 2005, 478), a świadczenie pieniężne na obowiązku zapłaty wskazanej kwoty pieniężnej na rzecz określonego beneficjenta, innego jednak niż pokrzywdzony (por. Daniluk 2011, 472). Ekwiwalent dla świadczenia pieniężnego zaproponowany zarówno w słowniku, jak i w przekładzie jest terminem niemieckiego prawa socjalnego, oznaczającym świadczenie w formie wypłaty pieniędzy (por. Alpmann-Pieper et al. 2010, 492). Pod względem semantycznym ekwiwalent ten jest więc właściwy, choć należy zaznaczyć, że ma on znaczenie szersze. Ekwiwalenty dla nawiązki to ekwiwalenty ograniczające o węższym znaczeniu: zarówno *Bußzahlung* (prawo postępowania karnego), jak i *Geldauflage* (prawo karne nieletnich) oznaczają zapłatę określonej kwoty na rzecz instytucji pożytku publicznego. Oba są jednak zrozumiałe dla odbiorcy i akceptowalne. Inna możliwość to utworzenie terminu opisowego: *Zahlung eines Geldbetrags für einen bestimmten Zweck*. W przypadku degradacji, która zgodnie z art. 327 k.k. obejmuje utratę posiadanego stopnia wojskowego i powrót do stopnia szeregowego, za właściwe rozwiązanie translacyjne należy uznać wybór wyrażenia języka ogólnego, a mianowicie *Degradierung*.

Jeśli chodzi o nazwy środków karnych 2, 9, 10, 14 i 15, to w prawie niemieckim można dla nich znaleźć ekwiwalenty funkcjonalne. Dla środka 2 to *Verlust der Amtsfähigkeit, der Wählbarkeit und des Stimmrechts* lub *Aberkennung von Rechten und Fähigkeiten* (por. Creifelds 2014, 2). W tym przypadku tłumacz zdecydował się jednak na kalkę językową, która nie jest dobrym rozwiązaniem, gdyż nawiązuje do pojęcia *subjektive öffentliche Rechte*, które oznacza prawo do żądania od państwa lub innego podmiotu dokonania lub zaniechania określonej czynności (por. Creifelds 2014, 1230). Autorki słownika wybrały ekwiwalent historyczny, gdyż pojęcie *Verlust der bürgerlichen Ehrenrechte* zostało zniesione w 1970 r. i zastąpione pojęciem węższym *Aberkennung von Rechten und Fähigkeiten* (por. Creifelds 2014, 331). Wydaje się jednak, że w tym kontekście zaproponowany ekwiwalent słownikowy jest akceptowalny, gdyż dla odbiorcy, który jest karnistą i zna historię prawa karnego, jest on przejrzysty znaczeniowo.

W przypadku środka karnego 14 ani w słowniku ani w przekładzie nie skorzystano z ekwiwalentu funkcjonalnego zawartego m. in. w § 165 StGB, a mianowicie *Bekanntgabe der Verurteilung*, lecz zdecydowano się na kalkę językową, która jest jednak przejrzysta znaczeniowo i można ją ocenić jako rozwiązanie poprawne.

Ekwiwalenty funkcjonalne zarówno autorki słownika, jak i tłumacze wykorzystali dla nazw środków karnych zawartych w wierszu 9 i 10 tabeli: *Fahrverbot* oraz *Einziehung* i *Verfall*. W odniesieniu do dwóch ostatnich terminów należy zauważyć, że *Einziehung* dotyczy przypadku przedmiotów i praw, a *Verfall* przypadku korzyści majątkowej (por. Alpmann-Pieper 2010, 364, 1244). Z uwagi na to, że w polskim prawie karnym przypadek dotyczy zarówno przedmiotów, jak i korzyści majątkowych (por. Daniluk 2011, 364), to wydaje się, że odpowiednim rozwiązaniem translacyjnym byłoby zastosowanie techniki 7, czyli podanie dwóch terminów na oznaczenie jednego, a więc *Einziehung und Verfall*.

Dla środka karnego 15 ekwiwalent funkcjonalny można znaleźć w § 43 niemieckiej ustawy o statusie prawnym żołnierzy (*Gesetz über die Rechtsstellung der Soldaten*): *Entfernung aus dem Dienstverhältnis*. Ekwiwalent ten jest lepszym rozwiązaniem niż zaproponowana w przekładzie kalka językowa, tym bardziej że wyrażenie *Berufsdienst des Militärs* jest znaczeniowo nieprzejrzyste.

Podsumowanie

Przeprowadzona w niniejszym artykule analiza słownikowych i przekładowych ekwiwalentów nazw kar i środków karnych przewidzianych w polskim kodeksie karnym potwierdziła, że kluczowy etap procesu tłumaczenia tekstów prawnych stanowi wnikliwe badanie treści pojęć prawnych przede wszystkim na podstawie jednojęzycznych słowników, leksykonów i komentarzy prawniczych. Badanie wykazało także, że w przekładzie tego typu tekstów pomocą mogą służyć dwujęzyczne słowniki specjalistyczne oraz dostępne na rynku przekłady tekstów prawnych (w przeprowadzonym tutaj badaniu przekład polskiego kodeksu karnego) oraz że ze źródeł tych należy jednak korzystać z dużą ostrożnością. Stwierdzenie to znajduje potwierdzenie w ogólnie przyjętym poglądzie, że ekwiwalenty słownikowe stanowią zwykle jedynie przybliżone odpowiedniki semantyczne, a nie gotowe rozwiązania translacyjne i że dobór ekwiwalentów przekładowych zależy od kontekstu sytuacyjnego. Przeprowadzona konfrontacja ekwiwalentów słownikowych i przekładowych wykazała tymczasem, że niekiedy słownikowe propozycje rozwiązań translacyjnych są bardziej odpowiednie niż zastosowane w tekście ekwiwalenty przekładowe. Pozwala to stwierdzić, że w przypadku przekładu terminów prawnych istotną rolę odgrywa nie tylko sytuacja komunikacyjna, lecz także wiedza specjalistyczna i znajomość konwencji językowych obowiązujących w kulturze docelowego języka prawnego. Ich najlepszym i godnym zaufania źródłem są natomiast teksty paralelne, co potwierdziły także wyniki niniejszego badania.

Bibliografia

- Alpmann-Pieper, Annegerd, Josef A. Alpmann, Rolf Krüger, i Horst Wüstenbecker, red. 2010 *Alpmann Brockhaus Studienlexikon Recht*. München: C. H. Beck.
- Bojarski, Tadeusz. 2008. *Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej*. Warszawa: LexisNexis.
- Chudzik, Joanna, Michał Jakowczyk, Kaja Kowalski, Andreas Krajewski, i Kamila Mthies, tłum. 2012. *Strafgesetzbuch und Übertretungsgesetzbuch. Kodeks karny i kodeks wykroczeń*. Warszawa: C.H. Beck.
- Cieślak, Wojciech. 2010. *Prawo karne. Zarys instytucji i naczelne zasady*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Ciszewski, Jan. 2008. *Obrót prawny z zagranicą w sprawach cywilnych i karnych*. Warszawa: LexisNexis.
- Creifelds, Carl. 2014. *Rechtswörterbuch*. München: C. H. Beck.
- Daniluk, Paweł, red. 2011. *Leksykon prawa karnego – część ogólna. 100 podstawowych pojęć*. Warszawa: C. H. Beck.
- Dybiec-Gajer, Joanna. 2013. Specyfikacja jako instrument kontekstualizacji aktu tłumaczeniowego – między teorią a praktyką dydaktyki przekładu. *Rocznik Przekładoznawczy* nr 8, ss. 107-121.
- Gabriel-Węglowski, Michał. 2011. Koncepcja usprawnienia instytucjonalnego prokuratury w zwalczaniu przestępczości zorganizowanej. *Prokuratura i Prawo* nr 4, ss. 73-102.
- Groot, Gerard-René de. 1999. Das Übersetzen juristischer Terminologie. W *Recht und Übersetzen*, red. Gerard-René de Groot, Reiner Schulze, ss. 11-46. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Hołyst, Brunon, red. 2005. *Wielka encyklopedia prawa*. Warszawa: Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza.
- Jopek-Bosiacka, Anna. 2006. *Przekład prawny i sądowy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kapuściński, Ryszard. 2008. *Rwący nurt historii – zapiski o XX i XXI wieku*. Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Kierzkowska, Danuta. 2002. *Tłumaczenie prawnicze*. Warszawa: Wydawnictwo TEPIS.
- Kierzkowska, Danuta. 2010. Odbiorcy tłumaczenia tekstu pragmatycznego, czyli teoria w praktyce. W *Translatoryka – Koncepcje – Modele – Analizy*, red. Sambor Grucza, Adam Marchwicki, Monika Płużyczka, ss. 262-268. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego.
- Kilian, Alina, i Agnieszka Kilian. 2014a. *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego polsko-niemiecki*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Kilian, Alina, i Agnieszka Kilian. 2014b. *Słownik języka prawniczego i ekonomicznego niemiecko-polski*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Köbler, Gerhard. 2007. *Juristisches Wörterbuch. Für Studium und Ausbildung*. München: Franz Vahlen.
- Kubacki, Artur. 2014. Pluricentryzm w niemieckim języku standardowym i specjalistycznym. *Legilingwistyka Porównawcza* t. 17, ss. 163-181.
- Marek, Andrzej. 1999. *Komentarz do kodeksu karnego. Część ogólna*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze Sp. z o.o.

- Marek, Andrzej. 2005. *Prawo karne*. Warszawa: C. H. Beck.
- Matulewska, Aleksandra. 2005. Własność i zobowiązania w aspekcie translatorycznym polsko-angielskim i angielsko-polskim. *Investigationes Linguisticae* t. 12, ss. 62-76.
- Pawela, Stanisław. 2007. *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Steinborn, Sławomir. 2011. *Prawomocność części orzeczenia w procesie karnym*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Weisflog, Walter E. 1996. *Rechtsvergleichung und juristische Übersetzung. Eine interdisziplinäre Studie*. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag.

Źródła internetowe

- Europejska konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych z dnia 20 kwietnia 1959 r. <http://isap.sejm.gov.pl/Download?id=WDU19990760854&type=2&nr=1> (data dostępu: 02.06.2014)
- Gesetz über die Rechtsstellung der Soldaten. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/sg/gesamt.pdf> (data dostępu: 09.06.2014)
- Gewerbeordnung. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gewo/gesamt.pdf> (data dostępu: 09.06.2014)
- Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/stgb/gesamt.pdf> (data dostępu: 30.05.2014)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. <http://isap.sejm.gov.pl/Download;jsessionid=D9C3BC66C700683605A8A52AB38BB93D?id=WDU19970880553&type=3> (data dostępu: 30.05.2014)
- Walka z przestępczością zorganizowaną. http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organised_crime/index_pl.htm (data dostępu: 02.06.2014)

**Karsten DAHLMANNS, Artur Dariusz KUBACKI, *Jak
sporządzać tłumaczenia poświadczonych dokumentów?
Przekłady tekstów z ‘Wyboru polskich i niemieckich
dokumentów do ćwiczeń translacyjnych’ z komentarzem
/Wie fertigt man beglaubigte Übersetzungen von Urkunden an?
Kommentierte Übersetzungen zu den Texten aus der ‘Auswahl
polnischer und deutscher Übersetzungen für
Translationsübungen’, Wydawnictwo Biuro Tłumaczeń
KUBART, Chrzanów 2014, s. 616,***

ISBN 978-83-937905-0-0.

Recenzuje **Justyna SEKUŁA**, mgr
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków
se.justyna.kula@gmail.com

Rok 2005 był ważnym rokiem dla adeptów zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce. Wejście w życie ustawy o wykonywaniu zawodu tłumacza przysięgłego zwiększyło wymagania kompetencyjne i prawne wobec adeptów tego zawodu. Osoby chcące wykonywać zawód tłumacza przysięgłego w Polsce zobowiązane są od roku 2005 do złożenia i zakończenia z rezultatem pozytywnym egzaminu państwowego składanego przed Państwową Komisją Egzaminacyjną. Zmiana dotychczasowych regulacji prawnych przyczyniła się do wzrostu zainteresowania tłumaczeniami poświadczonymi w ujęciu dydaktycznym. Sytuację tę zobrazować można zwiększającą się liczbą ofert doskonalenia zawodowego w postaci kursów z zakresu tłumaczeń specjalistycznych czy też studiów podyplomowych. Na powyższe zmiany (również w ujęciu dydaktycznym) reaguje stopniowo także polski rynek edukacyjny i wydawniczy. Adeptom zawodu tłumacza przysięgłego oferowane są nie tylko formy doksztalcania, lecz także samokształcania się w zakresie sporządzania tłumaczeń poświadczonych. Jedną z takich ofert stanowi w mojej opinii książka Karstena Dahlmanna oraz Artura Dariusza Kubackiego, publikacja pionierska na polskim rynku wydawniczym, dająca możliwość nabycia oraz kształcenia już posiadanych kompetencji tłumaczeniowych z zakresu tłumaczenia poświadczanego.

Monografia Dahlmanna i Kubackiego jest bogatym zbiorem wiedzy teoretycznej i praktycznej z zakresu pragmatyki wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego oraz zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych wraz z licznymi, praktycznymi przykładami tłumaczeń reprezentatywnych dokumentów polskich i niemieckojęzycznych. Dzięki doborowi tematyki, kolejności referowania poszczególnych zagadnień oraz przystępnemu sposobowi ich omawiania autorzy przybliżają czytelnikowi tematykę tłumaczenia poświadczanego.

W pierwszym podrozdziale *Praktyka tłumaczenia poświadczanego* autorzy przedstawiają sam przedmiot tłumaczenia poświadczanego, wyjaśniają istotę jego sformalizowanego charakteru oraz wymieniają rodzaje wykonywanych tłumaczeń poświadczonych. Podrozdział ten zawiera również podstawowe informacje o wymogach prawnych i etycznych wobec kandydatów na tłumaczy przysięgłych oraz drodze prawnej do zdobycia uprawnień umożliwiających wykonywanie tego zawodu w Polsce. Cenne z perspektywy czytelnika są także opis warsztatu pracy początkującego tłumacza przysięgłego, określenie realiów finansowych związanych z wykonywaniem tego zawodu oraz podkreślenie odpowiedzialności prawnej tłumacza przysięgłego za świadczone usługi tłumaczeniowe.

Podrozdział drugi *Zasady sporządzania tłumaczeń poświadczonych* stanowi cenny zbiór wiedzy dotyczącej praktycznych zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych, zawiera krótkie i rzeczowe omówienie m.in. najważniejszych kwestii formalnych dotyczących przygotowywania tłumaczeń, takich jak miejsce umieszczenia odcisku pieczęci czy formuły poświadczającej tłumacza przysięgłego. Autorzy w krótki i rzeczowy sposób omawiają również merytoryczne zasady tworzenia tłumaczeń poświadczonych, m.in. w odniesieniu do zasad tłumaczenia nazw własnych bądź tłumaczenia skrótów i skrótowców.

Kolejne rozdziały (od pierwszego do dziesiątego) zawierają zbiór tłumaczeń polskich i niemieckojęzycznych dokumentów wydawanych przez urzędy stanu cywilnego, placówki oświatowe, policję, sądy, a także takie gatunki tekstowe, jak akty notarialne, pouczenia, dokumenty z zakresu prawa pracy, handlowe, księgowo-podatkowe oraz medyczne. Bogaty zbiór tłumaczeń poświadczonych ww. dokumentów opatrzonej jest licznymi, praktycznymi komentarzami autorów umieszczonymi w przypisach.

Ostatnie podrozdziały pracy stanowią wykaz skrótów najczęściej występujących w tekstach specjalistycznych, literatura przedmiotu, wykaz obowiązujących aktów prawnych i zalecanych norm, przekłady i omówienia polskich i niemieckich aktów prawnych, zbiory polskich i niemieckich tekstów paralelnych oraz wykaz słowników polecanych przy wykonywaniu przekładu poświadczanego.

Publikację traktować można jako pionierską przede wszystkim ze względu na jej duży potencjał dydaktyczny. W sposób przystępny dla odbiorcy omówiono w niej ważne – w perspektywie przygotowywania się do egzaminu państwowego na tłumacza przysięgłego – kwestie, nakreślono realia wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego w Polsce oraz przedstawiono szczegółowo metodologię wykonywania tłumaczenia

poświadczonego na wybranych przykładach dokumentów. Książka wprowadza czytelnika krok po kroku w proces przekładu poświadczonego oraz regulujące go normy formalne, umożliwiając mu (poprzez wielość podanych przykładów praktycznych) samokształcenie na bazie zaprezentowanego materiału.

Za beneficjentów publikacji uznać można osoby interesujące się przekładem tekstów specjalistycznych, zwłaszcza tekstów prawnych i prawniczych, a wśród nich studentów, uczestników kursów z zakresu tłumaczeń specjalistycznych, osoby samodzielnie przygotowujące się do egzaminu państwowego na tłumacza przysięgłego, jak również czynnych zawodowo tłumaczy z kilku- lub kilkunastoletnim doświadczeniem zawodowym, chcących skonfrontować własną metodologię przekładu poświadczonego z propozycjami równie doświadczonych praktyków przekładu. Implikacji praktycznych płynących dla czytelnika z niniejszej publikacji jest bez wątpienia wiele. Zakres informacji dotyczących praktyki wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego oraz sporządzania tłumaczeń wraz z tłumaczeniami dokumentów opatrzonymi komentarzami podany w językowo zrozumiały dla czytelnika sposób jest cennym punktem odniesienia w procesie przygotowania się do egzaminu na tłumacza przysięgłego, kształcenia kompetencji tłumaczeniowych od podstaw bądź kształcenia posiadanych już kompetencji. Kolejną implikacją płynącą z wielości umieszczonych w publikacji tłumaczeń polskich i niemieckich dokumentów, a zwłaszcza opisu szczegółowej metodologii wykonywania tłumaczenia poświadczonego, jest możliwość opanowania podstawowych formalnych i merytorycznych zasad sporządzania tłumaczeń poświadczonych. Możliwość taką daje czytelnikowi umieszczony w jednym miejscu zbiór sugerowanych zasad postępowania w procesie przekładu dokumentów oraz przykładowych ich tłumaczeń wraz z podanymi w przypisach rozwiązaniami alternatywnymi. Publikacja stanowi zatem wyważone źródło wiedzy teoretycznej i praktycznej, którą powinna nabyć osoba chcącą zawodowo zajmować się tłumaczeniem poświadczonym. Warto również podkreślić, iż różnorodne rozwiązania metodologiczne są propozycjami autorów, z którymi czytelnik zostaje skonfrontowany i które – jeśli chce oraz uzna za słuszne – wykorzystać może we własnej praktyce tłumaczeniowej.

Recenzowana publikacja jest bez wątpienia przydatnym źródłem wiedzy także dla absolwentów studiów filologicznych, którzy chcieliby na początku dorywczo, z biegiem czasu zawodowo, zajmować się tłumaczeniami specjalistycznymi. W przypadku osób chcących podjąć pracę na stanowisku tłumacza w biurze tłumaczeniowym, mile widziane jest dostarczenie pracodawcy na etapie rekrutacyjnym swojego portfolio tłumaczeniowego. Przy wykonywaniu zleceń dorywczych, w ramach przygotowywania tłumaczeń do rzeczonoego portfolio, warto wesprzeć się jako początkujący tłumacz literaturą fachową o wysokim poziomie merytorycznym zawartych w niej informacji oraz jasno sformułowanych wskazaniach praktycznych dotyczących procesu tłumaczeniowego, tak by wykonane tłumaczenie nie zawierało błędów merytorycznych ani formalnych. Wysoka jakość przekładu wpływa bowiem na zainteresowanie naszymi ofertami tłumaczeniowymi na rynku tłumaczeniowym. Z pełnym przekonaniem podkreślam, iż osoby takie mogą zaczerpnąć tę cenną wiedzę z omawianej tu publikacji.

Warto też – przy określaniu beneficjentów publikacji – podkreślić jej pionierski charakter ze względu na posiadany potencjał dydaktyczny. Przekład, zwłaszcza przekład tekstów specjalistycznych, prawnych i prawniczych, cieszy się wśród polskich studentów kierunków tłumaczeniowych coraz większą popularnością. Z rosnącą popularnością kierunku studiów wiąże się zwiększająca się liczba kursów z zakresu tłumaczenia tekstów specjalistycznych oraz zwiększająca się liczba ofert studiów II stopnia z zakresu tego typu tłumaczeń. Rośnie również zapotrzebowanie na wyspecjalizowaną kadrę dydaktyczną uczącą tłumaczeń – to właśnie ona należy do kręgu kolejnych beneficjentów publikacji. Zbiór tłumaczeń dokumentów zawartych w publikacji Dahlmannsa i Kubackiego może stanowić materiał udostępniany studentom w ramach zajęć z zakresu przekładu tekstów prawnych i prawniczych. Dzięki niemu prowadzący ma możliwość wprowadzania różnorodnych ćwiczeń translacyjnych, kontrastywnego porównywania danego dokumentu w języku polskim z wersją dokumentu w języku niemieckim, jak również analizy i omówienia zastosowanych rozwiązań tłumaczeniowych.

Beneficjentami publikacji mogą być również osoby posiadające wieloletnie doświadczenie w pracy jako tłumacz przysięgły. Oczywiście w dużej mierze decyzje tłumacza przysięgłego dotyczące metodologii tłumaczenia są kwestiami indywidualnymi. Osoby takie mogą jednakże traktować informacje zawarte w publikacji nie jako niekwestionowane wytyczne tłumaczeniowe, lecz jako źródło dobrych pomysłów metodologicznych do wykorzystania we własnej pracy zawodowej, zastosowań mających na celu poprawę jakości wykonywanych tłumaczeń, tak więc jakości świadczonych usług.

Z pełnym przekonaniem pragnę podkreślić, że publikację Karstena Dahlmannsa i Artura Dariusza Kubackiego traktować należy jako pionierską pozycję na polskim rynku wydawniczym. Jej zawartość merytoryczna, olbrzymi potencjał dydaktyczny sprawiają, że staje się ona cennym źródłem szerokiej wiedzy (z zakresu przygotowywania się do wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego oraz wykonywania wysokiej jakości tłumaczeń poświadczonych), która – co uznać należy za niekwestionowany atut publikacji - dostępna jest czytelnikowi w jednej pozycji książkowej będącej również cennym narzędziem w procesie kształcenia tłumaczy lub samokształcenia jej posiadaczy. Wielość umieszczonych w publikacji tłumaczeń poświadczonych polskich i niemieckich dokumentów opatrzone komentarzami merytorycznymi sprawiają, iż należy uznać ją za godną polecenia każdemu, kogo zainteresowania wiążą się z tłumaczeniem i kształceniem własnych kompetencji tłumaczeniowych tekstów specjalistycznych, w szczególności z zakresu prawa.

W mojej opinii publikacja spełnia wszelkie wymogi, by zawarte w niej informacje i materiały o wysokiej jakości merytorycznej wykorzystywać w dydaktycznym procesie kształcenia osób zainteresowanych przekładem tego typu tekstów lub w celach samokształcenia przez każdego, kto stanie się jej szczęśliwym posiadaczem.

Joanna GRZYBEK: *Alternatywne metody rozwiązywania sporów w przekładzie chińsko-polskim i polsko-chińskim.*
Studium badawcze terminologii z zakresu arbitrażu.
[Alternative dispute resolutions in Chinese-Polish and Polish-Chinese translation. A study of arbitration-related terminology]. *Dissertationes legilinguisticae.*
Studies in Legilinguistics. Studies in Legal Language and Communication. Tom 2. Poznań:
Wydawnictwo Naukowe CONTACT, 2013,

ISBN 978-83-60251-72-0, 280 ss.

Recenzuje **Artur Dariusz KUBACKI**, dr hab.
Instytut Neofilologii
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
ul. Studencka 5, 31-116 Kraków
kubart@post.pl

Oceny monografii Joanny Grzybek z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu podjąłem się z przyjemnością, jako że dorobek tego teoretyka i praktyka sztuki tłumaczenia jest mi dobrze znany. Od wielu lat uważnie śledzę jej publikacje dotyczące wybranych problemów przekładoznawstwa legilingwistycznego ukazujące się na łamach czasopisma specjalistycznego *Comparative Legilinguistics: International Journal for Legal Communication*, ponieważ należy ona do prekursorów badań nad chińskim językiem prawa w kontekście tłumaczenia polsko-chińskiego i chińsko-polskiego.

Recenzowana monografia łączy praktyczną i teoretyczną wiedzę językoznawczą z wiedzą prawniczą, ujmując w sposób interdyscyplinarny alternatywne metody rozwiązywania sporów w Chinach i w Polsce. Autorka prezentuje podstawowe terminy polskie i chińskie z zakresu polubownego rozwiązywania sporów, skupiając się zwłaszcza na arbitrażu. Wskazuje na fakt, że rozumienie omawianych w monografii pojęć prawnych zależy od czynników kulturowych, historycznych oraz politycznych. Przeprowadza parametryzację znaczeń terminów bliskoznacznych w języku polskim i chińskim, ustala zakres ich ekwiwalencji oraz wskazuje najlepszą technikę tłumaczeniową dla wybranych potencjalnych adresatów tłumaczenia. Autorka omawia również trudności, jakie napotykają polscy tłumacze języka chińskiego przekładający

teksty prawne i prawnicze. Są nimi niedostateczna orientacja w prawie polskim i chińskim, brak profesjonalnych, specjalistycznych słowników polsko-chińskich i chińsko-polskich, konieczność stosowania języka pośredniego, zazwyczaj angielskiego, który często odnosi się do instytucji prawnych odległych od prawa polskiego bądź chińskiego, brak zbiorów tekstów paralelnych, a także poufność procedury rozwiązywania sporów w formie arbitrażu czy mediacji skutkująca niełatwą dostępnością materiałów językowych z tego zakresu.

Monografię rozpoczyna opis stanu badań nad językiem specjalistycznym, w szczególności językiem prawnym i prawniczym, gdyż komunikacja w zakresie alternatywnych metod rozwiązywania sporów ma charakter specjalistyczny. Autorka zwraca uwagę na fakt, że język prawa kształtuje się pod wpływem otaczających go systemów prawnych i dlatego chiński język prawa w Chińskiej Republice Ludowej może się różnić od języka chińskiego używanego na Tajwanie czy w Hongkongu.

W dalszej części pracy badaczka podkreśla wieloaspektowy i interdyscyplinarny charakter przekładu prawniczego, który powinien być zorientowany na określonego odbiorcę czy określony zespół odbiorców, co oznacza, że tłumacz musi uwzględnić nie tylko semantykę tekstu, ale i jego pragmatykę. Wyboru właściwej strategii translatorskiej dokonuje on w oparciu o wiedzę interdyscyplinarną, uwzględniając czynniki socjokulturowe warunkujące komunikat.

Następnie Autorka prezentuje zastosowane w monografii metody badawcze, a mianowicie model pragmatyczny przekładu terminologii prawniczej, metodę porównania tekstów paralelnych, teorię skoposu Hansa Vermeera i Kathariny Reiss, parametryzację terminologii dotyczącej arbitrażu i mediacji oraz techniki zapewniania ekwiwalentów dla terminów bezekwiwalentnych. Bazując na wymienionych metodach, proponuje dyrektywy translacyjne dla wybranych terminów z zakresu alternatywnych metod rozwiązywania sporów, w szczególności arbitrażu.

W kolejnej części monografii opisuje różne formy alternatywnego rozwiązywania sporów, a następnie definiuje instytucje negocjacji, mediacji oraz arbitrażu, charakteryzując je na tle rzeczywistości prawnej w Polsce i w Chinach. Skupia się także na opisie stanu badań nad językiem stosowanym w ramach alternatywnych metod rozwiązywania sporów.

Monografię zamyka analiza terminologiczna i prawnoporównawcza instytucji arbitrażu w Chinach i w Polsce. Autorka wskazuje na wieloznaczność polskiego terminu arbitraż, skupia się na synonimii i niejednoznaczności definicyjnej w polskim sądownictwie polubownym, omawia typologię sądu polubownego, formułuje dyrektywy translacyjne dla terminów i związków frazeologicznych występujących w tekstach dotyczących arbitrażu, a następnie dokonuje przekładu i analizy językowej umowy arbitrażowej i klauzul arbitrażowych w układzie tłumaczeniowym chińsko-polskim i polsko-chińskim.

Po szczegółowym zapoznaniu się z treścią rozprawy Joanny Grzybek stwierdzam, że to solidna praca naukowa, która została zredagowana według przejrzystego schematu, podbudowana źródłami i opatrzona interesującymi wnioskami. Sformułowane w części praktycznej dezyderaty oraz propozycje tłumaczeń umowy arbitrażowej i klauzul arbitrażowych mają walor dydaktyczny, ponieważ mogą – choćby ze względów terminologicznych – ułatwić analizę językową tłumaczom przysięgłym języka chińskiego w Polsce, którzy będą mieć do czynienia z tego typu gatunkiem tekstów. Warto dodać, że Autorka ze swobodą porusza się zarówno po teorii przekładu, jak i po różnych obszarach prawa.

Konkludując: analiza rozprawy *Alternatywne metody rozwiązywania sporów w przekładzie chińsko-polskim i polsko-chińskim. Studium badawcze terminologii z zakresu arbitrażu* nie pozostawia wątpliwości co do naukowych kompetencji Joanny Grzybek. Autorka profesjonalnie operuje terminologią fachową, formułuje jasne tezy i wnioski, umiejętnie posługuje się cytatem i trafnie argumentuje.

Recenzowana monografia ma charakter pionierski w zakresie badań legilingwistycznych w Polsce i może zachęcić teoretyków i praktyków przekładu do opracowania obszernego słownika terminów prawnych i prawniczych w układzie bilingwalnym polsko-chińskim i chińsko-polskim. Punktem wyjścia może być zbadana kontrastywnie przez Grzybek terminologia instytucji arbitrażu w Chinach i w Polsce, a także frazeologia klauzul arbitrażowych stosowana w umowach zawieranych z Chinami. Z tego powodu powyższą monografię należy udostępnić szerokiemu gronu odbiorców zainteresowanych przekładem tekstów z zakresu chińskiego i polskiego prawa dotyczącego arbitrażu.